पुरीभेदे स्त्री॰यत्र वकासुरवधार्थं पाण्डवाः स्थिताः [सर्पादौ

एकचर त्रि॰ एकः सन् चरति पचाद्यच् । एकाकिचारिणि

एकचर्य्या स्त्री॰एकस्य चर्या चर,क्यप् । असहायगमने ।

एकजाति पु॰ एका जातिर्जननं यस्य । शूद्रे । एकजन्माप्यत्र

एकजातीय त्रि॰ एकः प्रकारो विधा यस्य प्रकारार्थे जातीयर् । तुल्यप्रकारा ।

एकतम त्रि॰ एक+डतमच् । बहूनां मध्ये जात्यादिभिर्निर्द्धार्य्ये एकस्मिन् । यथा भवतामेकतमः साधुः ।

एकतर त्रि॰ एक+डतरच् । द्वयोर्मध्ये जात्यादिभिर्निर्द्धार्य्ये एकस्मिन् । यथा, भवतोरेकतरः साधुः ।

एकतान त्रि॰ एकं तानयति चु॰ तन-श्रद्धायाम् अण् । अनन्यचित्तवृत्तौ एकविषयासक्तचित्ते तद्गतचित्ते च ।

एकताल पु॰ एकः समस्तालोमानं यत्र । समन्वितलये, विच्छेदरहिते च नृत्यगीतादौ ।

एकत्र अ॰ एक+त्रल् । एकस्मिन्नित्यर्थे । [व्यावर्त्तके च ।

एकत्व न॰एक-त्व । ऐक्ये, अभेदे,साम्ये, सायुज्यमुक्तौ, भेद-

एकदण्डिन् पु॰ एकः केवलः शिखायज्ञोपवीतादिशून्यो दण्डोऽस्यास्ति । “यदा हृदाध्यवसितं परंब्रह्म सनातनम् । तदैकदण्डं संगृह्य सोपवीतां शिखां त्यजेदित्युक्तलक्षणे परिव्राजके ।

एकदन्त पु॰ एको दन्तोऽस्य । गणेशे । एकदंष्ट्रोऽप्यत्र ।

एकदा अव्य॰ एक+काले दाच् । एकस्मिन् काले इत्यर्थे ।

एकदृक् त्रि॰ एका दृक् यस्य । एकनेत्रे काणे । काके पु॰ । एकं सर्व्वमभिन्नं पश्यति दृश-क्विप् । शिवे ।

एकदेश पु॰ कर्म्म॰ । अवयवे, प्रतीके ।

एकधा अव्य॰ एक+प्रकारे धाच् । एकप्रकारे “एकधा बहुधा चैव दृश्यते जलचन्द्रवदि”ति श्रुतिः ।

एकधुरा स्त्री॰ एका धूः कर्म्म॰ अच् । एकभारे । तद्वहतीत्यर्थेऽण् तस्य लुक् । एकभारवाहके गवादौ । [वाहके गवादौ ।

एकधुरावह त्रि॰ एकधुरां वहतीति वह-अच् । एकभार-

एकधुरीण त्रि॰एकधुरां वहतीति ख । एकभारवाहके गवादौ

एकपक्ष त्रि॰ एकः पक्षो यस्य । सहाये ।

एकपत्नी स्त्री॰ एकः समानः अनन्योवा पतिर्यस्याः ङीप् नुक् च । सपत्न्यां पतिव्रतायाञ्च । योधर्म्मएकपत्नीनामिति मनुः

एकपद न॰ एकं पदं पदगतियोग्यकालो यत्र । एकपदगतियोग्यकाले तत्काले । कर्म्म॰ । एकस्मिन् पदे । निहन्ति स यकपदे इति माघः । [वर्त्मनि पथि ।

एकपदी स्त्री॰ एकः पादोऽस्याम् । स्वाङ्गत्वात् ङीष् पद्भावः ।

एकपदे अव्य॰ एक+पद-के । अकस्मादित्यर्थे ‘कथमेकपदे निरागसं’मिति कुमारः ।

एकपिङ्ग पु॰एकं नेत्रं पिङ्गमस्य । कुवेरे स हि शाम्भवं गौरीं निरीक्ष्य तच्छापात् नष्टनेत्रो जातः पुनः शिवप्रसादात् तच्चक्षुषः पिङ्गलत्वं जातमिति पुराणकथा । एकपिङ्गलोऽप्यत्र

एकभक्तव्रत पु न॰ ‘दिनार्द्धसमयेऽतीते भुज्यते नियमेन यत् । एकभक्तमिति प्रोक्तं रात्रौ तन्न कदाचने”त्युक्ते व्रतभेदे ।

एकयष्टिका स्त्री॰ एका यष्टिरिवावली यस्याः ब॰ कप् । (एकनर) एकावलीहारभेदे ।

एकराज् पु॰ एको राजते क्विप् । सार्व्वभौमे ।

एकवचन न॰ वच-ल्युट् ६त॰ । व्याकरणोक्ते एकसंख्यावाचके स्वादौ तिङादौ च । [गवि ।

एकवर्षिका स्त्री॰ एको वर्षो वयःकालो यस्याः । एकहायन्यां

एकविंशति स्त्री॰ एकाधिका विंशतिः । एकाधिकविंशतिसंख्यायां तद्वति च । एकत्रिंशदादयश्चैवम् । [भेदे च ।

एकवीर पु॰ एको वीरः कर्म्म॰ । महावीरे अतिवीरे वृक्ष-

एकशफ पु॰एकः शफोऽस्य । एकक्षुरयुक्तेषु खरादिषु “खरोऽश्वोऽश्वतरो गौरः शरभश्चमरी तथा । एते चैकशफा” इत्युक्तेषु पशुषु ।

एकशेष पु॰ एकः शेषो यत्र । व्याकरणप्रसिद्धे द्वन्द्वस्थानीये वृत्तिभेदे । यथा घटः घटी इत्यत्र घटौ ।

एकश्रुति स्त्री॰एका अभिन्ना उदात्तादिशून्या श्रुतिरुच्चारणम् । प्रातिशाख्ये प्रसिद्धे उदात्तानुदात्तस्वरितानामविभागेनोच्चारणे ।

एकसर्ग त्रि॰ एकस्मिन् सर्गो निश्चयो यस्य । अनन्यमनसि एकाग्रचित्ते । [वर्षवयस्कायां गवि ।

एकहायनी स्त्री॰ एकोहायनो वयोमानं यस्या ङीप् । एक-

एकाकिन् त्रि॰ एक+आकिन् । असहाये ।

एकाक्ष पु॰ एकमक्षि यस्य षच् समा॰ । काके । काणे त्रि॰ ।

एकाग्र त्रि॰ एकमग्रं विषयो यस्य । विषयान्तरव्यावृत्त्या एकमात्रमनस्के विक्षेपरहितज्ञाने च । स्वार्थे ष्यञ् ऐकाग्र्यमप्यत्र

एकादश त्रि॰ एकादशन्+पूरणे डट् । एकादशानां पूरणीभूते । [संख्यायुक्ते ।

एकादशन् त्रि॰ एकश्च दश च आत्वम् । एकाधिकदश-

एकादशद्वार न॰ एकादश द्वाराणि यत्र । शरीराख्ये पुरे तत्र हि नासिकाश्रोत्रनेत्राणं द्वयं द्वयमिति षट् मुखस्थानि, मुखमेकम्, नाभ्या सह अधःस्थानि त्रीणि, ब्रह्मरन्ध्रञ्चैकमित्यमेकादश द्वाराणि सन्ति ।

एकादशी स्त्री॰ एकादशानां पूरणी । उभयपक्षीयप्रतिपदा

दितः एकादशपूरण्यां तिथौ । यत्र हि हरिवासरव्रतम्

एकाद्नविंशति स्त्री० एकेन न विंशति एक+नञ् आदुक् । एकोनविंशतिसंख्यायां तद्युक्ते च । एवमेकाद्नत्रिंशदादयः ।

एकान्त त्रि० एकः अन्तो निश्चयो यत्र । अत्यन्ते ।

एकान्ततस् अव्य० एकान्त+तसिल् । अव्यभिचारिणि ।

एकान्न त्रि० एककालमेवान्नं भक्ष्यं यत्र । एकभक्तव्रते ।

एकान्नविंशति स्त्री० एकेन न विंशतिः । एक+न+आदुक् दस्य वा न । एकोनविंशतिसंख्यायां, तद्युक्ते च । एवमेकान्नत्रिंशदादयः [गवि ।

एकाब्दा स्त्री० एकः अब्दो वयोमानं यस्याः । एकहायन्यां

एकायन त्रि० एकमयनं विषयो यस्य । विषयान्तरव्यावृत्तचित्ते एकाग्रमनस्के । कर्म० एकस्थाने । [एकाग्रचित्ते ।

एकायनगत त्रि० एकायनमेकविषयं मनोद्वारा गतः ।

एकावली स्त्री० एकाटद्वितीया आवली माला मणिश्रेणी । (एकनर) हारभेदे, अर्थालङ्कारभेदे च ।

एकाश्रय त्रि० एक आश्रयो यस्य । अनन्यगतिके ।

एकाष्ठील पु० एकमस्थि काण्डं तत्तुल्यं लाति ला-क षत्वं दीर्घश्च । वकवृक्षे पाठायां स्त्री० । [पुंस्त्वम् । एकदिने ।

एकाह पु० एकमहः द्विगु० अच् । अह्नाहान्ताः पुंसीति

एकाहगम त्रि० एकाह्नेन गम्यते गम-घञ् । एकाहगम्ये देशे

एकाहार पु० एकस्मिन् दिवसे एक आहारो भोजनम् । एकदिनवृत्त्येकवारभोजने । ब० । तद्वति त्रि० । [एकत्वे

एकीभाव पु० अनेकस्य एकस्य भावः एक+च्वि-भू-उप० घञ् ।

एकीय त्रि० एक+छ । एकपक्षभवे, एकसम्बन्धिनि च ।

एकोद्दिष्ट न० एक उद्दिष्टो यत्र । एकोद्देशेन विहिते श्राद्धे "एकमुद्दिश्य यच्छ्राद्धमेकोद्दिष्टं तदुच्यते" इति स्मृतिः । तच्च प्रेतश्राद्धं तत्तुल्यविधिकं सांवत्सरिकं श्राद्धमिति ।

एज कम्पने भ्वादि० आत्म०अक० सेट् । एजते ऐजिष्ट ।

एज दीप्तौ भ्वादि० पर०सक० सेट् । एजति ऐजीत् ।

एठ बाधने भ्वादि०आत्म०सक० सेट् । एठते ऐठिष्ट ।

एड पु० इल-स्वप्ने अच् डस्य लः मेषे । बधिरे त्रि० ।

एडक पु० इल-ण्वुल् डस्य लः । वनच्छगले, पृथुशृङ्गे मेषे मेषमात्रे च जातित्वात् स्त्रीत्वे अजादित्वात् टाप् एडका ।

एडगज पु० एडो मेषो गजो भक्ष्यत्वादस्य । दद्रुघ्ने (दादमर्द्दन)

एडमूक त्रि० श्रुतिरहितएडोबधिरश्चासौ मूकः । वाक्श्रुतिशक्तिरहिते ।

एडु(डू)क न० ईड़-(ऊ)उक नि० गुणः । हिंसायाम् । अन्तर्न्यस्तास्थियुक्ते कुड्ये, भित्तौ च ।

एण पु० इ-ण तस्य नेत्त्वम् । कृष्णवर्णे मृगे । स्त्रियाम् एणी

एणतिलक पु० एणस्तिलकमिव चिह्नं यस्य । मृगाङ्के चन्द्रे ।

एत त्रि०पु० इण् तन् । कर्बूरवर्णे । तद्वति त्रि० । स्त्रियामेनी च

एतद् त्रि० इण्-अदि तुक् च । पुरोवर्त्तिनि बुद्धिस्थे ।

एध वृद्धौ भ्वा० आत्म०अक० सेट् । एधते ऐधिष्ट । [काष्ठे

एध पु० इध्यतेऽग्निरनेन इन्ध-करणे घञ् नि० नलोप गुणौ ।

एधस् न० इध्यतेऽग्निरनेन इन्ध असि नि० नलोप गुणौ । काष्ठे

एधित त्रि० एध-क्त । वृद्धियुक्ते 'मधुसम्वृद्धिसमेधिते'ति माघः ।

एनस् न० इण-असुन् नुट् च । पापे, अपराधे च ।

एरका स्त्री० इण-रक । निर्ग्रन्थितृणभेदे ।

एरण्ड पु० ईरयति वायुम् मलं वा ईर-अण्डच् नि० गुणश्च । वृक्षभेदे (एरंडी) । (भेरण्डा)

एरण्डपत्रिका स्त्री० एरण्डस्य पत्रमिव पत्रमस्याः ब० संज्ञायां कन् अत इत्त्वम् । दन्तीवृक्षे ।

एला स्त्री० इल-अच् । एलालतायाम् (एलाची) ।

एलापर्णी स्त्री० एलायाः पर्णमिव पर्णमस्याः । रास्नायाम् (काटा आमरूल) ।

ए(ल)लावालुक न० एलेव वलते वल-उण् संज्ञायां कन् । वा ह्रस्वः । गन्धद्रव्यभेदे ।

एव अव्य० इण-वन् । सादृश्ये, अनियोगे, अवधारणे, चारनियोगे, विनिग्रहे, परिभवे ईषदर्थे च । विशेष्यसङ्गतः अन्ययोगव्यवच्छेदे । यथा पार्थ एव धनुर्द्धरः इत्यादौ पार्थान्यपदार्थे प्रशस्तधनुर्द्धरत्वम् व्यवच्छिद्यते । विशेषणसङ्गतः अयोगव्यवच्छेदे. यथा शङ्खः पाण्डर एवेत्यादौ शङ्खे पाण्डरत्वायोगो व्यवच्छिद्यते । क्रियासङ्गतः अत्यन्तायोगव्यवच्छेदे यथा नीलं सरोजं भवत्येवेत्यादौ सरोजे नीलत्वात्यन्तायोगो व्यवच्छिद्यते । गन्तरि त्रि० ।

एवम् अव्य० इण्-वम् । सादृश्ये, इत्थंप्रकारे, 'एवंवादिनि देवर्षाविति' कुमारः अवधारणे, स्वीकारे, प्रश्ने च ।

एष गतौ भ्वा० आत्म० सक० सेट् । एषते ऐषिष्ट ।

एषण पु० एष-ल्यु । लौहमये वाणे । युच् । इच्छायां पुत्रलोकधनकामनायं स्त्री० । ल्युट् । स्वर्णकारादीनां तुलासाधने न० । विस्फोटभेदके अस्त्रभेदे स्त्री० ङीप् । स्वार्थे कन् । एषणिकाप्यत्र ।

ऐ

ऐकागारिक त्रि०एकमसहायमगारं प्रयोजनमस्य ठक् । चौरे

ऐकाग्र त्रि०एकाग्र+स्वार्थेष्यञ् । एकाग्रचित्ते अनन्यासक्तचित्ते

ऐकात्म्य न॰ एक आत्मा स्वरूपं यस्य तस्य भावः ष्यञ्। ऐक्ये एकस्वरूपत्वे ।

ऐकान्तिक त्रि॰ एकान्तं व्याप्नोति ठञ्। अव्यभिचारिणि, अवश्यं भाविनि। स्त्रियां ङीप्। 'ऐकान्तिकी हरेर्भक्तिरुत्पातायैव कल्पते इति पुराणम्।

ऐकाह्निक त्रि॰ एकाह्ने भवः कालात् ठञ्। एकदिननिष्पन्ने। एकाहमतोऽस्य भवः। एकाहानन्तरं जायमाने ज्वरे दिने दिने एकसमये जायमाने ज्वरे च पु॰। ऐकाह्निकं ज्वरं हन्ति तस्य नामानुकीर्त्तनमिति ज्वरनाशकमन्त्रः।

ऐक्य न॰ एकस्य भावः एक+ष्यञ्। अभेदे एकरूपतायाम्।

ऐक्षव त्रि॰ इक्षोर्विकारः इक्षु-अण्। इक्षुविकारे गुड़ादौ। "ऐक्षवं गुडवर्जित"मिति स्मृतिः।

ऐक्ष्वाक पु॰ इक्ष्वाकोर्गोत्रापत्यम् अण् नि॰। सूर्य्यवंश्ये नृपे

ऐङ्गुद न॰ इङ्गुद्याः फलम् फले अण् तस्य न लुक्। इङ्गुदी वृक्षफले।

ऐण त्रि॰ एणस्य कृष्णमृगस्येदम् अण्। कृष्णमृगचर्म्मादौ।

ऐणेय त्रि॰ एण्या इदम् ढक्। कृष्णमृगीचर्म्मादौ।

ऐतिह्य न॰ इतिह पारम्पर्य्योपदेशः अनिर्द्दिष्टप्रवक्तृकोपदेशइति यावत् स्वार्थे ष्यञ्। पारम्पर्य्योपदेशे। यथात्र वटे यक्षः प्रतिवसतीत्यादि परम्परापदेशमात्रम्। न तु के नाप्येतदुपलभ्य कथितम्।

ऐन्दव न॰ इन्दुर्देवताऽस्य। मृगशिरोनक्षत्रे चन्द्रसम्बन्धिनि त्रि॰। सोमराज्याम् स्त्री॰ ङीप्।

ऐन्द्र त्रि॰ इन्द्रस्येदम् इन्द्र+अण्। शक्रसम्बन्धिनि। ज्येष्ठां नक्षत्रे न॰। स्त्रियां ङीप्। 'ऐन्द्री तमसुरेश्वर'मिति दुर्गादेवतार्थेऽण्। इन्द्रदेवताके त्रि॰। प्राच्या दिशि स्त्री॰।

ऐन्द्रजालिक त्रि॰ इन्द्रजालेन चरति। मायाकारके। (बाजिकर)

ऐन्द्रि पु॰ इन्द्रस्यापत्यम् इञ्। इन्द्रपुत्रे, जयन्ते, अर्ज्जुने, सुग्रीववानरे, काके च। [प्रकाश्ये।

ऐन्द्रियक त्रि॰ इन्द्रियेण प्रकाश्यः वुञ्। इन्द्रियजन्यप्रत्यक्षेण

ऐर न॰ इरा अन्नं तद्विकारः। अन्नमये ब्रह्मलोकस्थे सरसि च।

ऐरावण पु॰ इरा सुरा वनमुदकं यत्र पूर्व्वपदादिति णत्वम् तत्र भवः अण्। इन्द्रगजे ऐरावते।

ऐरावत पु॰ इरा जलानि सन्त्यस्य इरा+मतुप् मस्य व इरावान् समुद्रस्तत्र भवः अण्। समुद्रजाते इन्द्रगजे।

ऐरावती स्त्री॰ इराः सन्त्यस्य मतुप् मस्य वः इरावान् तत्र समुद्रः भवा अण्। विद्युति।

ऐरिण न॰ इरिणे ऊषरे भवः। लवणभेदे। (पाङ्गा)।

ऐरेय न॰ इरा अन्नम् तत्र भवः ढक्। अन्नभवे मद्ये।

ऐल पु॰ इलायाः अपत्यम्। बुधपुत्रे पुरूरवोनामके नृपतौ।

ऐलविल पु॰ इलविलाया अपत्यम् अण्। कुवेरे।

ऐशानी स्त्री॰ ईशानो देवताऽस्याः। उत्तरपूर्व्वदिशि।

ऐश्वर्य्य न॰ ईश्वरस्य भावः। अणिमाद्यष्टविधविभूतिभेदे।

ऐषमस् अव्य॰ अस्मिन् वत्सरे नि॰। वर्त्तमानवत्सरे। [जाते

ऐहलौकिक त्रि॰ इह लोके भवः ठञ् द्विपदवृद्धिः। इहलोक

ऐहिक त्रि॰ इह भवः कालाट्ठञ्। इहलोकभवे गृहीतशरीरसम्बन्धिनि स्रक्चन्दनादिसुखानुभवादौ च।

ओ

ओक पु॰ उच-क नि॰ चस्य कः। पक्षिणि वृषले च।

ओकस् न॰ उच-असुन् न्यङ्क्वादित्वात् कुत्वम्। गृहे आश्रयमात्रे च। [(उकुण) केशकीटे।

ओकोदनी स्त्री॰ओक आश्रयः मूर्द्धरूपम् अदनं भक्ष्यं यस्याः।

ओखृ शोषणे, भूषणे, निवारणे च सक॰ सामर्थ्ये अक॰ भ्वा॰ पर॰ सेट्। ओखति औखीत्। [द्रुतनृत्ये च।

ओघ पु॰ उच-घञ् पृषो॰ घ। समूहे, जलवेगे, परम्परायां

ओङ्कार पु॰ अव-मन् तस्याकारलोपः, ऊठ् गुणः ओम् ततः स्वरूपे कार। प्रणवे। [औजिजत्-त

ओज बले अद॰ चुरा॰ उभ॰अक॰ सेट्। ओजय-ति-ते

ओजस् न॰ उब्ज-असुन् बलोपे गुणः। दीप्तौ अवष्टम्भे, प्राणबले, प्रकाशे, सामर्थ्ये, ज्योतिषोक्ते प्रथमतृतीयादौ विषमराशौ, शस्त्रादिकौशले, धातुतेजसि, ज्ञानेन्द्रियाणां पाटवे, काव्यगुणभेदे, गौडरीत्याम्, वैद्यकोक्ते 'भ्रमरैः फलपुष्पेभ्यो यथा सम्भ्रियते मधु। तद्वदोजः शरीरेभ्यो धातुः सम्भ्रियते नृणाम्" इति लक्षणे धातुरसपोषके वस्तुभेदे च। अच्। ओजशब्दोऽप्यत्र।

ओजिष्ठ त्रि॰ अतिशयेनोजस्वी ओजस्विन् इष्ठन् मतो लुंक्। अतितेजस्विनि सारतमे च। [(उड़िधान) नीवारे।

ओडिका स्त्री॰उ-ड तस्य नेत्त्वम् गौरा॰ङीष् स्वार्थे क ह्रस्वः।

ओडी स्त्री॰उ-ड तस्य नेत्त्वम् गौरा॰ङीष्। (उड़ीधान)नीवारे

ओड्र पु॰न॰आ+ईषत् उनत्ति उन्द-रक् दस्य डः। जवापुष्पे

ओड्रपुष्प पु॰ ओड्रं पुष्पमस्य। जवावृक्षे।

ओण अपसारणे भ्वा॰ पर॰सक॰ सेट्। ओणति औणीत्।

ओत त्रि॰ आ+वेञ्+क्त। अन्तर्व्याप्तौ 'ओतश्च प्रोतश्चेति' श्रुतिः। पटे दीर्घतन्तौ च।

ओतु त्रि॰ अव-तुन् ऊठ् गुणः। बिड़ाले।

ओदन पु॰ उन्द्-युच् नलोपो गुणश्च। भक्ते सिद्धान्ने।

ओदनपाकी स्त्री॰ ओदनस्य पाक इव पाको यस्याः ङीष्। नीलझिण्टिकायाम् ओषधिभेदे च।

ओदनी स्त्री॰ ओदन इवाचरति ओदन+क्विप्-ततः अच् गौरा॰ ङीष्। (वेलेड़ा) बलायाम्।

ओम् अव्य॰ अव-मन् तस्यातोलोपः गुणः। प्रणवे, आरम्भे, स्वीकारे, ओमित्युक्तवतोऽथेति माघः। अनुमतौ, अपाकृतौ, अस्वीकारे. मङ्गले, शुभे, ज्ञेये, ब्रह्मणि च।

ओल पु॰ आ-उनत्ति आ+उन्द्-क नलोपे पृषो॰ दस्य लत्वम्। स्फूरणे (ओल) इति ख्याते कन्दे। आर्द्रे त्रि॰

ओलज क्षेपे इदित् भ्वा॰पर॰सक॰सेट्। ओलञ्जति औलञ्जीत्

ओलड क्षेपे वा चुरा॰ उभ॰ पक्षे भ्वादि॰ पर॰सक॰ सेट्। ओलडयति ते ओलडति औलिलडत् त औलडीत्।

ओष पु॰ उष-घञ्। दाहे।

ओषण पु॰ उष-ल्यु। कटुरसे (झाल) इति ख्याते रसभेदे।

ओषधि स्त्री॰ ओषोदाहो धीयतेऽत्र। ओष+धा-कि जातिविषयत्वात् स्त्रीत्वे वा ङीप् ओषधी च। फलपाकान्ते व्रीहियवादौ। [हिमालयपुरे।

ओषधिप्रस्थ पु॰ न॰। ओषधिप्रधानः प्रस्थः शाक॰।

ओषधिपति पु॰ ६त॰। चन्द्रे। ओषधीशोऽप्यत्र। [कर्पूरे।

ओष्ठ पु॰ उष्यते उष्णाहारेण उष-कर्म्मणि ठन्। (ओठ) दशन-

ओष्ठपुष्प पु॰ अष्ठोपमानं पुष्पं यस्य। बन्धूकवृक्षे।

ओष्ठी स्त्री॰ ओष्ठ इवाचरति ओष्ठ+क्विप् ततः अच् गौरा॰ ङीष्। बिम्बफलनामके (तेलाकुचा) वृक्षे।

ओष्ठोपमफला स्त्री॰ ओष्ठ उपमीयतेऽनेन ओष्ठोपमं फलं यस्याः। बिम्बिकालतायाम्।

औ

औक्ष न॰ उक्ष्णां वृषाणां समूहः अण् टिलोपः वृषसमूहे। वुञ्। औक्षकमप्यत्र।

औख्य त्रि॰ उखायां पक्वम् ष्यञ्। स्थालीपक्वे मांसादौ।

औचिती स्त्री॰ उचितस्य भावः ष्यञ् स्त्रीत्वपक्षे षित्त्वात् ङीष् यलोपः। न्याय्यत्वे सत्यत्वे च।

औचित्य न॰ उचितस्य भावः ष्यञ्। उचितस्य भावे न्याय्यत्वे

औडुम्बर पु॰ चतुर्द्दशसु यमेषु मध्ये यमभेदे, कुष्ठरोगभेदे च।

औत्कण्ठ्य पु॰ उत्कण्ठाया भाव ब्राह्म॰ ष्यञ्। उत्कण्ठायाम्

औत्तानपादि पु॰ उत्तानपादस्य नृपभेदस्यापत्यम् इञ्

ऐहिकभोगसाधनकर्म्मान्ते ज्योतिर्मण्डले निश्चलतया तारकारूपेण स्थिते ध्रुवनामके नृपतौ।

औत्सर्गिक त्रि॰ उत्सर्गं सामान्यविधिमर्हति ठञ्। सामान्य विधियोग्ये। [क्येन कृतत्वरेति रत्नावली'।

औत्सुक्य न॰ उत्सुकस्य भावः ष्यञ्। उत्कण्ठायाम् औत्सु-

औदनिक त्रि॰ ओदनः शिल्पमस्य ठञ्। सूपकारे।

औदरिक त्रि॰ उदरे प्रसितः ठक्। आद्यूने, (पेटुक) उदर-मात्रपूरणापेक्षके।

औदश्वित न॰ उदश्विति अर्द्धजलमथिते तक्रे संस्कृतम् अण्। उदश्वित्संस्कृते द्रव्ये। तत्रार्थे ठकि औदश्वित्कमप्यत्र।

औदार्य्य न॰ उदारस्य भावः गुणवचनत्वात् ष्यञ्। उदारतायाम्

औदासीन्य न॰ उदासीनस्य भावः ष्यञ्। शुभाशुभयोरुपेक्षायाम् ताटस्थ्ये।

औदास्य न॰ उदास्ते उद्+आस-अच् भावार्थे ष्यञ्। वैराग्ये अनुरागशून्यतायाम् मनोयोगविरहे।

औद्दालक न॰ 'प्रायो वल्मीकमध्यस्थाः कपिलाः स्वल्पकीटकाः। कुर्व्वन्ति कपिलं स्वल्पं तत् स्यादौद्दालकं मधु' इत्युक्ते मधुनि

औद्भिद न॰ 'उद्भिदं पांशुलवणं यज्जातं भूमितः स्वयमि'त्युक्ते पांशुलवणे, 'विदार्य्य भूमिं निम्नां यत् महत्या धारया स्रवेत्। तत्तोयमौद्भिदं नामे'त्युक्तलक्षणे जले च। उद्भिद्य जायते जन-ड उद्भिज्जं ततः स्वार्थेऽण् औद्भिज्जमप्यत्र।

औद्वाहिक न॰ उद्वाहकाले लब्धं ठञ्। विवाहकाले लब्ध-धनादौ। 'मैत्रमौद्वाहिकञ्चैवे'ति स्मृतिः।

औपचारिक पु॰ उपचार एव विनयादित्वात् स्वार्थे ठक्। उपचारार्थे।

औपनिषद पु॰ उपनिषत्स्वेव वेद्यः अण्। वेदान्तमात्रवेद्ये परमात्मनि 'तं त्वौपनिषदं पुरुषमि'ति श्रुतिः।

औपनीविक त्रि॰ नीविसमीपे व्याप्तं ठक्। नीविसमीपे व्याप्ते। "औपनीविकमरुन्ध किल स्त्री"ति माघः।

औपम्य न॰ उपमैव चतुर्वर्णा॰ स्वार्थे ष्यञ्। सादृश्ये।

औपयिक त्रि॰ उप+अय-घञ् उपायस्तेन लब्धः ठक् ह्रस्वश्च। उपायलब्धे, युक्ते न्यायागतवस्तुनि च।

औपसर्गिक पु॰ उपसर्गेण निष्पादितः ठञ्। वातादिसन्निपातजाते रोगभेदे।

औरभ्र न॰ उरभ्रस्य मेषस्येदम् अण्। मेषादिलोमजाते कम्बले

औरभ्रक न॰ उरभ्राणां समूहः वुञ्। मेषसमूहे।

औरस पु॰ उरसा निर्म्मितः अण्। 'सवर्णायां संस्कृतायां स्वयमुत्पादयेत्तु यम्। औरसं तं विजानीयादि'त्युक्तलक्षणे पुत्रे।

और्द्ध्वदैहिक त्रि० ऊर्द्ध्वो देहः प्रेतदेहः तत्र भवं तस्मै देयं वा श्राद्धादि ठक्। मृतदिनमारभ्य सपिण्डीकरणान्तं क्रियमाणे जलदानश्राद्धादिलक्षणे कर्म्मकलापे। अनुशतादित्वात् द्विपदवृद्धौ और्द्ध्वदैहिकमप्यत्र।

और्व पु० उर्वस्यापत्यम् अण्। वाडवानले तस्यौर्वमुनिजातत्वात् तत्स्थानञ्च भूगोलस्य दक्षिणसीमायाम्। उर्व्यां भवः। पांशुलवणे।

औलूक न० उलूकानां समूहः अण्। पेचकसमूहे।

औलूक्य पु० वैशेषिकदर्शनकारके कणादमुनौ तच्छास्त्रवेत्तरि च।

औशनस न० उशनसा शुक्रेण प्रोक्तम् अण्। शुक्रप्रोक्ते उपपुराणादौ दण्डप्रणयनरूपे शास्त्रे च।

औशीर न० वश-ईरन् किच्च ततः प्रज्ञाद्यण्। समुदितयोः शय्यापीठयोः।

औषध न० ओषधौ भवः अण्। रोगनाशके ओषधिभवे द्रव्ये, रोगहारके द्रव्यमात्रे च।

औड्र न० उड्रस्येदम् अण्। उड्रदुग्धादौ।

औड्रक न० उड्राणां समूहः वुञ्। उड्रसमूहे। [गौदौ

औष्ठ्य त्रि० ओष्ठे भवः यत्। ओष्ठस्थानोच्चार्य्यमाणे उवर्णपव-

इति श्रीतारानाथतर्कवाचस्पतिभट्टाचार्य्यविरचिते शब्दस्तोममहानिधौ
स्वरवर्णादिकाः शब्दाः समाप्ताः।

ओंतत्सत्।

क

क पु० कै शब्दे कव दीप्तौ. वा ड । ब्रह्मणि,वायौ आत्मनि, यमे दक्षप्रजापतौ सूर्य्ये, अग्नौ विष्णौ,काले कामग्रन्थौ राजनि, मयूरे देहे मनसि, धने,प्रकाशे, शब्दे च। सुखे शिरसि, जले रोगे च न० ।

कंस पु० कम-स । उग्रसेनसुते नृपे श्रीकृष्णनाहते । तैजसद्रव्ये, कांस्ये, (त म्रयङ्गमिश्रणजनितधातुद्रव्ये । (कांसा) स्वर्णरजतादिनिर्म्मितपानपात्रे । आढ़क इति प्रसिद्धे परिमाणे च अस्त्री० । पृषो० तालव्यान्त इति केचित् ।

कंसक न० कंसादिः कं जलं यस्मात् ५ब० । (हीराकस) इति प्रसिद्धे नेत्रौषधौ तत्संयोगाद्धि अग्निसंयोगेन कंसादिव चक्षुरादितो जलं स्रवति । [जातिभेदे

कंसकार पु० कंस+कृ-अण् उप० । (कांसारी) इति प्रसिद्धे

कंसजित् पु०कंस+जि-क्विप् ३त०। कंसनृपजयकारिणि श्रीकृष्णे

कंसहन् पु० कंस+हन् क्विप् ३त०। कंसदैत्यघातके श्रीकृष्णे ।

कंसाराति पु० कंस+अराति ६त० । कंसनृपशत्रौ श्रीकृष्णे ।

कंसास्थि न० कंसः अस्थीव उपमितसमासः । शुक्लतयाऽस्थिसदृशे (कांसा) इति प्रसिद्धे धातुभेदे ।

कक इच्छायाम् भ्वादि०आत्म०सक०सेट् । ककते । अककिष्ट ।

कक गतौ भ्वादि०इदित् आत्म०सक०सेट्। कङ्कते। अकङ्किष्ट ।

ककुत्स्थ पु० ककदि असुरवधार्थमिन्द्रेण प्रार्थितः सन् वृषरूपधरस्य इन्द्रस्य ककुदि पृष्ठभागे तिष्ठतीति ककुत्+स्था-क । सूर्य्यवंशीयनृपभेदे यदपत्यतया काकुत्स्थेति संज्ञाभाजः सूर्य्यवंशीया अभवन् ।

ककुद् अस्त्री० कं सुखं कौति कुशब्दे क्विप् तुक् च तस्य दः । वृषस्कन्धस्थस्यमांसपिण्डाकारे, (झुंड) इति ख्याते वृषाङ्गे, श्वेतच्छत्रादौ नृपचिह्ने, प्रधाने, पर्व्वताग्रभागे च ।

ककुद अस्त्री० कस्य देहस्य सुखस्य वा कुं भूमिं ददाति दा-क। (झुंड) इति ख्याते वृषाङ्गे, प्रधाने, नृपचिह्ने, छत्रादौ, पर्व्वताग्रभागे च ।

ककुद्मत् पु० ककुदस्यास्तीति मतुप् झयन्तत्वेऽपि यवादित्वात् न मस्य वः। वृषे, वृषौषधिविशेषे च । ककुदिव मांसपिण्डमस्यास्तीति मतुप् ङीप् । कन्याम् स्त्री० ।

ककुन्दर न० कस्य शरीरस्य (पृष्ठदेशस्य) कुं भूमिं दारयतीति ककु-दृ-णिच्-अच् पृषो० । पृष्ठवंशाधःस्थगर्त्ताकारे कूपके

ककुभ् स्त्री० कं वातं स्कुभ्नाति स्कुन्भ क्विप् पृषो० । दिशि, शोभायाम्, चम्पकमालायाम्, शास्त्रे, रागिणीभेदे च ।

ककुभ पु०कं वातं स्कुभ्नातीति क पृषो०। वीणाङ्गे,स्वरगाम्भीर्य्यसम्पादनार्थमधोबद्धालाबूमयभाण्डे । कस्य वातस्य कुः भूमिः भात्यस्मात् ककु+भा-क । विस्तीर्णशाखत्वात् वातभूमिप्रकाशकेऽर्ज्जुनवृक्षे,रागभेदे च। दिशि,रागिणीभेदे च स्त्री०।

कक्क हासे भ्वादि०पर०अक०सेट् । कक्कति । अकक्कीत् ।

कक्कोल पु० ककते गच्छतीति क्विप् कक्, कोलति संस्त्यायति अच् कोलः कक् चासौ कोलश्चेति कर्म्म०। गन्धद्रव्यभेदे (कांकोल) इति वङ्गभाषाख्याते वनकपूर. इति पाश्चात्त्ये ख्याते ।

कक्कोलक न० इदमर्थे कन् । कक्कोलवृक्षजाते गन्धद्रव्ये वनकपूर इति ख्याते। तस्य कोषे फलवत्त्वात् कोषफल इति प्रसिद्धिः

कक्ष पु० कष-हिंसायां स । स्त्रीणाम् उत्तरीयवस्त्रस्य पश्चाद्भागस्थे अञ्चले (आंचल) लतायाम्,शुष्कतृणे,शुष्कवने च । पार्श्वभागे, राजान्तःपुरे, बाहुमूले पृष्ठप्रदेशनिहिताधोऽंशुकस्यैकदेशे (काछा) वस्त्राञ्चले, हस्तिबन्धनरज्ज्वाम्, काञ्चाम्, प्रकोष्ठके, गृहभित्तौ, साम्ये, स्वर्द्धास्पदे कक्षरोगभेदे च (कांकविराली) स्त्री० ।

कक्षावेक्षक पु० कक्षं वनसुपवनं साम्यं स्त्रीबाहुमूलं वा कक्षां राजशुद्धान्तं वावेक्षते अव-ईक्ष ण्वुल्। शुद्धान्तपालके, उद्यानपाले,रङ्गाजीवे, कवौ, जारे च । [भद्रमुस्तायाम् ।

कक्षोत्था स्त्री० कक्षात् शुष्कतृणात् उत्तिष्ठति उद्+स्था-क ।

कक्ष्या स्त्री० कक्षे भवा यत् । बृहतिकायाम् हर्म्यादिप्रकोष्ठे, साहस्ये,वस्त्ररज्ज्वौ, मेखलायाम् गजबन्धनरज्ज्वौ उद्योगे, परार्थबद्धकक्ष्याणां तादृशासुद्भवः कुत इति, उत्तरीय वस्त्रे च । [अकगीत् ।

कग क्रियामात्रे भ्वादि०पर०सक०अक०च सेट् । कगति अकगीत्

कङ्क पु० ककि गतौ अच् । (कांक) पक्षिभेदे यस्य पक्षेण शरपुङ्खः क्रियते। युधिष्ठिरे च सच्च विराटनगरे तां संज्ञां लेभे।

कङ्कट पु० कं देहं कटति क+कट-सम् च्,ककि लौल्ये अटन् वा। कवचे । स्वार्थे कन्। कङ्कटकोऽप्यत्र । [माले च ।

कङ्कण न० कं शुभं कणति कम्-कण-अच् । करभूषणे,भूषण-

कङ्कत न० ककि-अतच् । केशप्रसाधन्याम् (काकुइ) ।

कङ्कतिका स्त्री० ककि-अतच् गौरा० ङीष् स्वार्थे कनि ह्रस्वे टाप् । प्रसाधन्याम् (कांकुइ) नागवलायाञ्च ।

कङ्कती स्त्री० ककि-अतच् गौरा० ङीष् । प्रसाधन्याम् ।

कङ्कलोटि पु० कङ्कस्य लोटिरिव चञ्चुरस्य । मत्स्यभेदे (काकिला) अच् समा० । कङ्कलोटोऽप्यत्र ।

कङ्कपत्र पु० कङ्कस्य पत्रेण पत्रं पक्षोऽस्य । पुङ्खे तत्पत्रयुक्ते शरे

कङ्कमुख पु० कङ्कस्य मुखमिव मुखमस्य । (सांड़ाशि) संदंशे

कङ्काल पु० कं सुखं शिरो वा कालयति क्षिपति कल-अच् ।
त्वङ्मांसरहितशरीरारम्भकेऽस्थिसञ्चये ।
कङ्कालमालिन् पु० कङ्कालानां मालाऽस्त्यस्य इनि । रुद्रे ।
कङ्गु(ङ्गू) पु० ककि-उ । (कांङ्नी) धान्यभेदे । पृषो० कस्य गः
कङ्गुरप्यत्र । [तस्य द्वित्वे । कङ्कुनिरप्यत्र ।
कङ्केल पु० कङ्क इव ईलति कङ्क+ईल-इ । अशोकवृक्षे । पृषो०
कच रवे भ्वा० पर० अक० सेट् । कचति अकचीत् अकाचीत् ।
कच बन्धे, द्वेषे च भ्वा० पर० इदित् सक० सेट् । कञ्चति अकञ्चीत्
कच बन्धे सक० दीप्तौ अक० भ्वादि० आत्म० सेट् । कचते अकचिष्ट
कच पु० कच-अच् । केशे, बृहस्पतिपुत्रे, शुष्कव्रणे, मेघे च ।
हस्तिन्यां स्त्री० । भावे घ । बन्धे शोभायाञ्च ।
कचाचित त्रि० कच आचितो विकीर्णो यस्य । विकीर्णकेशे ।
'कचाचितौ विष्वगि'ति भारविः ।
कचामोद न० कचमामोदयति आ+मुद-णिच्-अच् । (वाला)
इतिख्याते गन्धद्रव्ये । [नवपत्रिकाङ्गे वृक्षे ।
कचु स्त्री० कच-उ । स्वनामख्याते (हरिद्रा मानकं कचुरिति)
कच्चर त्रि० कुत्सितं चरति कु-चर-अच् कदादेशः । मलिने । तक्रे न०
कच्चित् अव्य० काम्यते इति कम् चीयते निश्चीयते अर्थो यस्मात्
कम्+चि-क्विप् पृषो० मस्य दः । स्वाभिलषितज्ञापनाय-
क्ते प्रश्ने, हर्षे, मङ्गले च ।
कच्छ त्रि० कच-बन्धे-छ, केन जलेन छृणाति दीप्यते छृ-ड वा ।
जलप्राये देशे । तटे, पुन्नागद्रुमे, नौकाङ्गे च पु० । परिधा-
नाञ्चले, (काछा) वाराह्याम्, चीरिकायाञ्च (झिल्ली) स्त्री० ।
कच्छप पु० कच्छे पिबति पा-क । कूर्म्मे । स्त्रियां जातित्वात्
ङीप् । मल्लयुद्धबन्धभेदे च ।
कच्छरुहा स्त्री० कच्छे जलप्रायदेशे रोहति रुह-क । दूर्व्वायाम्
कच्छुर त्रि० कच्छूरस्यास्ति र ह्रस्वश्च । कच्छूरोगवति । कुत्सितं
छुरति कु+छुर-क कदादेश । परस्त्रीगामिनि । पुंश्चल्यां स्त्री०
कच्छू स्त्री० कचं दीप्तिं छ्यति छो-कू । कण्डूकारके रोगभेदे
कच्छूघ्नी स्त्री० कच्छूं हन्ति हन-टक् टित्त्वात् ङीप् । पटो-
ललतायाम् । [(आलकुसी) शट्याम्, गन्धशट्याञ्च ।
कच्छुरा स्त्री० कच्छूं राति ददाति रा-क । शूकशिम्ब्याम्
कच्छोटिका स्त्री० कच्छया उटिका वेष्टनं वट धात्वर्थनिर्द्देशे
वुञ् संप्रसारणञ्च । कच्छावेष्टने । अर्श आद्यचि स्त्रीत्वात्
टाप् कच्छवेष्टनयुक्तायां शाट्याम् ।
कज रोहे (सौत्रः) इदित् पर० अक० सेट् । कञ्जति अकञ्जीत् ।
कज्जल न० कुत्सितमीषिका जलं नेत्रस्य यस्मात् कोः कद् ।
अञ्जने । तद्वर्णत्वात् मेघे पु० । मत्स्यभेदे स्त्री० टाप् ।
कज्जलरोचक पु० न० कज्जलं रोचयति रुच-णिच्-अच् ।
दीपाधारे (पिलसुच) । इति वङ्गभाषायां प्रसिद्धे ।
कञ्चिका स्त्री० कचि ण्वुल् । वंशशाखायाम् (कञ्ची) ।
कञ्चुक पु० कचि-उकन् । योधादेः चोलाकृतौ सन्नाहे लौह-
वर्म्मणि, निर्म्मोके (खोलस) स्त्रीणां चूलिकायां वस्त्रे च ।
कञ्चुकिन् पु० कञ्चुक+इनि । राज्ञामन्तःपुराधिकारिणि द्वार-
पाले, सर्पे जारे, यवे, चणके च । आवद्धकवचे त्रि० ।
कञ्चुलिका स्त्री० कचि-उल गौरा० ङीष् स्वार्थे कन् ह्रस्वे टाप् ।
स्त्रीणां कूर्पासवस्त्रे (कांचलो) कनभावे । कञ्चुलीत्यप्यत्र ।
कञ्ज पु० कमित्यव्ययं जलादिवाचि तस्मिन् जले मूर्ध्नि वा
जायते जन-ड । पद्मे, केशे, कारणजले क्षिप्तवीजजातत्वात्
चतुरानने च । [तस्य कृष्णवर्णत्वेन केशतुल्यत्वात् ।
कञ्जक पु० कञ्जः केश इव कायति कै-क । (मयना) पक्षिभेदे
कञ्जार पु० कं जलं जारयति जृ-अण् । सूर्य्ये, ब्रह्मणि च ।
उदरे न० । अचि । कञ्जरोऽप्यत्र ।
कट गतौ भ्वादि० पर० सक० सेट् । कटति अकटीत् अकाटीत् ।
कट गतौ भ्वा० इदित् पर० सक० सेट् । कण्टति अकण्टीत् ।
कट गतौ भ्वा० पर० सक० सेट् । कटति अकटीत् अकाटीत् कट्टः
कट वृतौ वर्षणे च भ्वादि० पर० सक० सेट् । कटति अकटीत् ।
कट पु० कट-अच् कर्म्मणि घ वा । हस्तिगण्डस्थले, कटिपार्श्वे,
नडादिरचिते आसने (मादुर)(दडमा) । अतिशये, काले,
तृणे, शवे, शवरथे, ओषधौ, श्मशाने च) क्रिया-
कारके त्रि० । [कटुरोहिण्याम् । कटुंवराप्यत्र ।
कटंवरा स्त्री० कटं वृणोति कट्+वृ-खच् मुम् च् । (कटकी)
कटक अस्त्री० कट-वुन् । मेखलाख्ये पर्व्वतमध्यभागे, बाहु-
भूषणे वलये, हस्तिदन्तमण्डले, चक्रे, सामुद्रलवणे, राजधा-
न्याम्, सेनायाञ्च । [कामरूपिणि राक्षसे च ।
कटप्रू पु० कटं प्रवते प्रु-क्विप् दीर्घश्च । महादेवे, विद्याधरे,
कट(टि)प्रोथ प्रोथ-अच् कटस्य (कट्या वा) प्रोथो मांसपिण्डः ।
स्फिचि कटिदेशस्थमांसपिण्डे, कट्याञ्च ।
कटभङ्ग पु० भन्ज-घञ् ६त० । सैन्यभङ्गद्वारा राजविनाशे,
धान्यानां हस्तच्छेदने च । [लतायाम्, अपराजितायाञ्च ।
कटभी स्त्री० कट इव भाति-ड गौरा० ङीष् । ज्योतिष्मती-
कटम्भरा स्त्री० कटं बिभर्त्ति भृ, खच् मुम् च् । (गन्धभादाल)
राजवलायाम् । श्योनाकवृक्षे पु० ।
कटशर्करा स्त्री० कथ्यते आश्रियते कटं फलं तत् शर्करा
खर्परेव यस्याः (लाटा) गाङ्गेष्टीलतायाम् ।
कटाक्ष पु० कटं गण्डं अक्षति व्याप्नोति अच् । अपाङ्गदृष्टौ ।

कटायन न० कटस्य तृणासनस्यायनमुत्पत्तिस्थानम्। वीरणमूले
कटाह पु० कटमाहन्ति आ-हन-ड। महिषीशिशौ, तैलादेः
पाकसाधनपात्रे, खर्परे, नरके च।
कटि(टी) स्त्री० कट-इन्। श्रोणिदेशे (काकाल)। कृदिकारा-
न्तत्वात् वा ङीप्। [वर्त्मनि च।
कटित्र न० कटिं त्रायते त्रै-क। काञ्च्याम्, कटिवस्त्रे, कटि-
कटिल्ल पु० कट-इल्ल। कारवेल्ले (करेला)।
कटिसूत्र न० कटौ धार्य्यं सूत्रं शाक०। कटिधार्य्ये कार्पास-
रचिते धातुमये वा सूत्रे (घुनसी गोट)। [बद्धो धार्य्यते
कटीतल पु०कट्यां तलमास्पदमस्य। वक्रखड्गे यतोऽसौ कटिदेशे
कटोर पु० कट-ईरन्। जघने, कन्दरे, च। कट्यां न०।
संज्ञायां कन् नितम्बे। तद्वत, तीक्ष्णे, मत्सरिणि च त्रि०
कटु न० कट-उ। दूषणे, दुष्कार्य्ये, रसभेदे (झाल) तद्वति त्रि०।
चम्पके, चीनकर्पूरे, पटोले, कटुकीलतायाञ्च स्त्री०वा ङीप्।
कटुक पु० कटु स्वार्थे संज्ञायां वा कन्। पटोले, सुगन्धितृणे,
अर्कवृक्षे, (आकन्द) कुटजवृक्षे, (कुरची) राजसर्षपे, (राइ
सरषा) शुण्ठीपिप्पलीमरिचरूपे त्रिकटुनि न०। [लशुने च
कटुकन्द पु० कटुः कन्दो मूलं यस्य। शिग्रुवृक्षे (सजना) आर्द्रके,
कटुकफल पु० कटुकं फलमस्य। कक्कोले।
कटुका स्त्री० कटु+संज्ञायां कन्। (कट्की) कटुरोहिण्याम्,
ताम्बूल्यां, राजिकायां, (राइसरषा) तिक्तालाबुके च (तितलाउ)
कटुकी स्त्री०कटु+स्वार्थे कन् गौरा०ङीष्। (कट्की) कटुकायाम्
कटुकीटक पु० कटुः कीटः स्वार्थे कन्। मशके। [पक्षिणि।
कटुक्वाण पु० कटुस्तीक्ष्णः क्वाणो यस्य। (तितिर) टिट्टिभ-
कटुग्रन्थि पु०न०। कटुर्ग्रन्थिरस्य। पिप्पलीमूले, शुण्ठीमूले च
कटुच्छद पु० कटुः छदः पत्रं यस्य। तगरवृक्षे (टगर)
कटुतिक्तक पु० कटुश्चासौ तिक्तश्चेति अल्पार्थे कन्। भूनिम्बे,
शणवृक्षे च कटुतुम्ब्याम् स्त्री०। टाप् अत इत्वम्।
कटुतुम्बी स्त्री० कर्म०। (तितलाउ) लताभेदे। कटु तुण्डं
मुखमस्याः ङीप् कटुतुण्डीत्यप्यत्र। [त्रिकमप्यत्र।
कटुत्रय न० कटूनां त्रयम्। शुण्ठीपिप्पलीमरिचानां त्रये। कटु-
कटुदला स्त्री० कटु दलं यस्याः। (कांकुड़) कर्कट्याम्।
कटुफल पु० कटु फलं यस्य। पटोले। श्रीवल्लीवृक्षे स्त्री०।
कटुभङ्ग पु० कटुः भङ्ग एकदेशो यस्य। शुण्ठ्याम्। कटुरपि
भद्रः हितकारी कर्म्म० कटुभद्रोऽप्यत्र।
कटुमञ्जरिका स्त्री० कटुर्मञ्जरी यस्याः। अपामार्गे।
कटुर न० कटुं विपाके कटुरसं राति रा-क। तक्रे।
कटुरस पु० कटुस्तीक्ष्णो रसो ध्वनिर्यस्य। भेके।

कटुरोहिणी स्त्री० कटुः सती रोहति णिनि। कटुकायाम्
कटुवार्त्ताकी स्त्री० कर्म०। श्वेतकण्टकारिकायाम्।
कटुवीजा स्त्री० कटुवीजं यस्याः। पिप्पल्याम्।
कटुस्नेह पु० कटुः स्नेहः तैलादिरूपो निर्यासो यस्य। सर्षपे
कट्टार पु०कटी-क्त कट्टमावरणम् ऋच्छति ऋ-अण्। (काटार)
अस्त्रभेदे। ऋ-ण्वुल् कट्टारकोऽप्यत्र।
कट्फल पु० कट-क्विप् कट् फलं यस्य। (कायफल) श्रीपर्णी-
वृक्षे गाम्भार्य्याम्, (गामार) वृहत्याम्, काकमाच्याम्, वार्त्ताक्याञ्च
कट्वर न० कट-ष्वरन्। तक्रे, दधिसरे, व्यञ्जने च।
कट्वी स्त्री० कटु+गुणवचनत्वात् ङीष्। (कट्की) कटुकायाम्।
कठ आध्याने (उत्कण्ठापूर्व्वकस्मरणे) वा चुरा० उभ० पक्षे
भ्वा० पर० सक० सेट् इदित्। कण्ठयति ते कण्ठति।
अचकण्ठत् त अकण्ठीत्। [अकाठीत्।
कठ कृच्छ्रजीवने भ्वादि० पर० अक० सेट्। कठति अकठीत्
कठ आध्याने उत्कण्ठापूर्व्वकस्मृतौ इदित् भ्वा० आत्म० सक०
सेट्। प्रायेणोत्पूर्व्वः। उत्कण्ठते उदकण्ठिष्ट। [तरि च।
कठ पु० कठ-अच्। मुनिभेदे ऋग्वेदीयशाखायाम् तच्छाखाध्ये-
कठाकु पु० कठ काकु। पक्षिभेदे।
कठिञ्जर पु० कठ-इन् कठिं कठिनं जरयति जृ+णिच् अच्।
पृषो० मुम् च। तुलस्याम् पलाशवृक्षे वर्व्वूरायाञ्च। [स्त्री०
कठिन त्रि०कठ-इनच्। क्रूरे, निष्ठुरे, कठोरे, स्तब्धे च स्थाल्याम्
कठिनपृष्ठ पु० कठिनं पृष्ठमस्य। कच्छपे।
कठिनी स्त्री० कठिन+गौरा० ङीष्। वर्णलेखनसाधने द्रव्ये।
खठिकायाम्। 'कठिनीः चिनोती'ति नैषधम् स्वार्थे कन्
अत्रैवार्थे। [लाञ्छनच्छविरिति माघः।
कठोर त्रि० कठ-ओरन्। कठिने, पूर्णे च। कठोरताराधिप-
कड भेदने रक्षणे च चुरा० इदित् उभ०सक० सेट्। कण्ड-
यति ते अचकण्डत् त। [ण्डीत् अकण्डिष्ट।
कड हर्षे भ्वा० उदित् उभ० सक० सेट्। कण्डति ते अक-
कड भक्षणे तुदा०पर०सक०सेट्। कडति अकाडीत् अकडीत्।
कडक न० कड-अच् संज्ञायाम् कन्। (करकच्) लवणभेदे।
कडङ्गर न० कडं गिरति गृणाति वा अच् नि० मुम्।
माषमुद्गादिकाष्ठे (आगडा) वुसे।
कडङ्गरीय त्रि० कडङ्गरमर्हति। वुसभक्षणयोग्ये गवादौ।
कडम्ब पु० कड-अम्बच्। शाकनाड़िकायाम्, (डांट) कोणे,
प्रान्तभागे च।
कडम्बी स्त्री० कडम्बो भूयसा विद्यतेऽस्याः अर्श आद्यचि
गौरा०ङीष्। (कलमी) शाकभेदे तस्याः कडम्बभूयस्त्वात्।

कडार पु० गड-सेचने आरन् गस्य कादेशः । पिङ्गलवर्णे । तद्वति त्रि० । करभकण्टकडारभाषा इति माघः ।

कड्ड कार्कश्ये भ्वा० पर० अक० सेट् । कड्डति अकड्डीत् ।

कण आर्त्तस्वरे भ्वा० पर० अक० सेट् । कणति अकाणीत् अकणीत् । णिचि अचीकणत् त अचकाणत् त । [यति ते

कण गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । कणति अका(क)णीत् । णिचि कणा-

कणा पु० कण-निमीलने अच् । धान्यादेरतिसूक्ष्मांशे, लेशे च गौरा० ङीष् वनजीरके स्त्री० । अल्पार्थे टप् । क्षुद्रांशे, जीरके पिप्पल्याम्, श्वेतजीरके च । [कणत् अचकाणत् त

कण निमीलने चुरा० उभ०अक०सेट् । काणयति ते । अची-

कणजीरक न० कर्म० । क्षुद्रजीरके ।

कणभक्ष पु० भक्ष-अण् उप० । श्यामचटके कणादेमुनौ 'कणभक्षपक्षानुसारिणा मिति प्रकाशिका । ण्वुल् कणभक्षकोऽप्यत्र

कणिक पु० कणो विद्यतेऽस्य अस्त्यर्थे ठन् । गोधूमचूर्णे,(मयदा) अतिसूक्ष्मांशे, अग्निमन्थवृक्षे च स्त्री० ।

कणित न० कण आर्त्तस्वरे क्त । पीडितानां शब्दे ।

कणिश न० कणो विद्यतेऽस्य इनि कणी तं श्यति शो-क । शस्यमञ्जर्यां धान्यादिशीर्षे च ।

कणीयस् त्रि० कण+ईयसु । अत्यन्ताल्पे ।

कणे अव्य० कण-के । अभिलाषातिशये ।

कणेर पु० कण-एर । कर्णिकारवृक्षे । वेश्यायां,हस्तिन्याञ्च स्त्री०

कण्टक पु०न० कटि ण्वुल् । सूच्यग्रे, क्षुद्रशत्रौ, रोमाञ्चे, मत्स्याद्यस्थ्नि द्रुमाङ्गे (कांटा) 'लग्नाच्चतुर्थास्तकर्म्माणि केन्द्र-संज्ञञ्च कण्टकमि'ति ज्योतिषोक्ते लग्ने, ततः चतुर्थसप्त-मदशमस्थानेषु च । [(शिमुल) ।

कण्टकद्रुम पु० मध्य०कण्टकाचितो द्रुमः शाक० । शाल्मलीवृक्षे

कण्टकप्रावृता स्त्री० ३त० । घृतकुमार्याम् ।

कण्टकफल पु० कण्टकाचितं फलं यस्य । पनसवृक्षे (कांटाल) कण्टकिफलोऽप्यत्र । [वेगुण) तस्याहन्ते कण्टकाचितत्वात्

कण्टकवृन्ताकी स्त्री० कण्टकाचिता वृन्ताकी । वार्त्ताक्याम्

कण्टकश्रेणी स्त्री० कण्टकानां श्रेणी यत्र । कण्टकार्याम् ।

कण्टकारिका स्त्री० कण्टकान् इयर्त्ति कण्टक+ऋ-ण्वुल् स्वनामख्याते वृक्षे । फलेऽणि लुक् हरितक्यादित्वात् स्त्री०

कण्टकारी स्त्री० कण्टक+ऋ-अण् । वृहत्याम् । फलेऽणि तस्य लुक् हरितक्यादित्वात् स्त्री० ।

कण्टकाशन पु० कण्टकमश्नाति अश-ल्यु । उष्ट्रे ।

कण्टकित त्रि० कण्टको रोमाञ्चो जातोऽस्य इतच् । जात-पुलके 'प्रीतिकण्टकितत्वच' इति कुमारः ।

कण्टकिन् पु० कण्टक+इनि । मत्स्यभेदे, खर्ज्जूरवृक्षे विक-ङ्कतवृक्षे (वइची) गोक्षुरे, खदिरवृक्षे, वदरवृक्षे, वंशभेदे, (वेड़ वांश) । वार्त्ताक्यां, क्षीरभिण्ट्याञ्च स्त्री० ।

कण्टकिल पु० कण्टक+इलच् । (वेड़वांश) । वंशभेदे । [याम्

कण्टकिलता स्त्री० कण्टकिनी लता कर्म० । (शशा) त्रपुषीलता

कण्टकी स्त्री० कण्टक+अर्शआदित्वादच् गौरा० ङीष् । वार्त्ताकीभेदे । [वृहत्याम् ।

कण्टतनु स्त्री० कटि-अच् कण्टा कण्टकान्विता तनुर्यस्याः ।

कण्टदला स्त्री० कटि-अच् कण्टं दलं यस्याः । केतक्याम् ।

कण्टपत्र पु० कण्टं कण्टकान्वितं पत्रं यस्य । विकङ्कतवृक्षे ।

कण्टपत्रफला स्त्री० कण्टं कण्टकान्वितं पत्रं फलञ्च यस्याः । ब्रह्मदण्ड्याम् । [ङ्कतवृक्षे । (वइची)

कण्टपाद पु० कण्टः कण्टकान्वितः पादो मूलं यस्य । विक-

कण्टफल पु० कण्टं कण्टकान्वितं फलं यस्याः । गोक्षुरे, पनसे, धुस्तूरे, लताकरञ्जे, एरण्डभेदे च ।

कण्टल पु० कण्ट+मत्वर्थीयो लच् । वावुले (वावला)

कण्टवल्ली स्त्री० कण्टा कण्टकान्विता वल्ली कर्म० । श्रीवल्लीवृक्षे

कण्टार्त्तगला स्त्री० कण्ट० आर्त्तगला कर्म० । नीलझिण्ट्याम्

कण्टालु पु० कटि+आलु । वृहत्यां, वंशभेदे, वार्त्ताक्याञ्च ।

कण्ठ पु० कण-ठ तस्य नेत्वम् कठि-अच् वा । ग्रीवापुरोभागे, मदनवृक्षे, समीपे, होमकुण्डाद्बहिर्द्व्यङ्गुलिमितस्थाने च ।

कण्ठतलासिका स्त्री० कण्ठतले अश्वकण्ठस्वरूपस्थाने आस्ते आस-ण्वुल् । अश्वग्रीवावेष्टकचर्म्मादौ ।

कण्ठाग्नि पु० कण्ठे अग्निः पाकाग्निर्यस्य । पक्षिणि, तस्य कण्ठाधःकरणमात्रेणैवान्नादेः पाकाद्याप्राप्तिमत्वात् कण्ठा-ग्नित्वम् । [अरित्रे च । जले,गोणीभेदे च स्त्री० ।

कण्ठाल पु० कठि-आलच् । शूरणे (ओल) युद्धे,उष्ट्रे,नौकाङ्गे,

कण्ठिका स्त्री० कठि-ण्वुल् । (एकनरा) कण्ठाभरणभेदे ।

कण्ठी स्त्री० क्षुद्रः कण्ठः अल्पार्थे ङीप् । अश्वकण्ठवेष्टनरज्वाम्

कण्ठीरव पु० कण्ठात् रवो यस्य । सिंहे, मत्तगजे, कपोते च

कण्ठेकाल पु० कण्ठे कालः सप्तम्याः अलुक् । महादेवे ।

कण्डन न० कडि-ल्युट् । मुषलादिना तण्डुलादेर्निस्तुषता सम्पादने (कांडान) । [कण्डनी चोदकुम्भश्चे'ति मनुः ।

कण्डनी स्त्री० कण्ड्यतेऽनेन कडि-ल्युट् । मूषले उदूखले च

कण्डिका स्त्री० कडि-ण्वुल् । वेदैकदेशे ।

कण्डु स्त्री० कडि-उ । गात्रघर्षणे,तत्कारके रोगे च (चुलकान) ।

कण्डु(ण्डू)र पु० कण्डुं, कण्डूं वा राति रा-क । कारवेल्ल-लतायाम् (करेला) शूकशिम्ब्याम्.(आलकुशी) स्त्री० ।

कण्डू स्त्री० कण्डूञ् गात्रविघर्षणे संपदादित्वात् क्विप्। कण्डूयने गात्रघर्षणे। 'कपोलकण्डू'मिति कुमारः।

कण्डूकरी स्त्री० कृ-टक् उप०। शूकशिम्ब्याम् (आलकुशी)।

कण्डूघ्न पु० कण्डू-हन-टक्। आरग्वधे, गौरसर्षपे च।

कण्डूति स्त्री० कण्डूय-क्तिन्। कण्डूयने गात्रघर्षणे।

कण्डूयन स्त्री० कण्डू-यक् ल्युट्। कण्डूाम् गात्रघर्षणे।

कण्डूया स्त्री०कण्डू यक् कण्डूय-अ-स्त्रीत्वात् टाप्। कण्डूम्

कण्डूल पु० कण्डू+लच्। कण्डूकारके शूरणे। कण्डूयुते त्रि०

कण्डोल पु० कडि-ओल। वंशादिरचिते धान्यस्थापनपात्रे। (डोल) उष्ट्रे च। [पोका)

कण्डूोघ पु० कण्डूनामोघो यस्मात् ५व०। शूककीटे (शूया-

कण्व पु० कण-वन्। मुनिभेदे। पापे न०।

कतक पु०तक-हासे कस्य जलस्य तकी हासः प्रकाशो यस्मात्। ५व०(निर्मालि) वृक्षभेदे। यस्य फलसम्पर्कात् जलप्रसादः

कतम त्रि० किम्+डतमच्। बहूनां मध्ये एकस्य जातिप्रश्नेऽर्थे डतमच्। बहूनां मध्ये एकस्मिन् ज्ञातविशिष्टे विशेषधर्म-ज्ञानाय प्रष्टे। द्वयोर्मध्ये तथार्थे डतरच्। कतरः।

कति त्रि० किम्+डति। संख्याभेदपरिज्ञानाय प्रष्टे।

कतिपय त्रि०कति+अयच् पुक् च। कतिशब्दार्थे।

कत्तृण कुत्सितं तृणं कोः कदादेशः। पृश्नौ (चाकुलिया) कुम्भिकायां (पाना) सुगन्धितृणे च।

कत्तोयं न० कुत्सितमीषद्वा तोयं यत्र। मद्ये।

कत्थ श्लाघायां भ्वा०आत्म०अक० सेट्। कत्थते अकत्थिष्ट।

कत्र शैथिल्ये अद०चुरा०उभ०अक० सेट्। कत्रयति ते अचकत्रत् त। [अचीकथत् त अचकथत् त।

कथ वाक्यरचनायां अद०चुरा०उभ०सक० सेट्। कथयति ते

कथक त्रि० कथ-ण्वुल्। तत्त्वनिर्णयार्थं वादरूपकथाकर्त्तरि, कथोपजीविनि नाटकवर्णनकर्त्तरि च। [रमनालम्बे'ति माघः

कथङ्कारस् अव्य०कथम्+कृ-णमुल्। कथं कृत्वेत्यर्थे। 'कथङ्का-

कथञ्चन अव्य० कथम्+चन। केनांशेनेत्यर्थे।

कथञ्चित् अव्य० कथम्+चित्। कथञ्चनार्थे अतियत्नेनेत्यर्थे च प्राणान् कथञ्चिदपि धारयितुमिति रसमञ्जरी।

कथम् अव्य० किम्+प्रकारार्थे थमु कादेशः। केन प्रकारेणेत्यर्थे

कथमपि अव्य०कथम् च अपि च द्व०। अतियत्नेनेत्यर्थे अतिगौरवेणेत्यर्थे च। [थमु। २त०। किंप्रकारप्राप्ते।

कथम्भूत त्रि० कं प्रकारं भूतः प्राप्तः किम्+द्वितीयान्तादपि

कथा स्त्री० कथ-अ। कथने, 'प्रबन्धकल्पनां स्तोकसत्यां प्राज्ञाः कथां विदुः। परम्पराश्रया या स्यात् सा मताख्यायिका बुधैरित्युक्तलक्षणे वाक्ये प्रबन्धरचनायां कादम्बर्यादिग्रन्थे, पक्षप्रतिपक्षोपन्यासेन विचारणायां, वादरूपे वाक्ये च।

कथाप्रसङ्ग पु० कथायां प्रसङ्गो यस्य। वावदूके। गोष्ठीवचने वातूले, विषवैद्ये 'कथाप्रसङ्गेन जनैरुदीरितादि'ति भारविः

कद रोदने, वैक्लव्ये अक० आह्वाने सक० भ्वा० इदित् पर० सेट्। कन्दति अकन्दीत्। [अकादिष्ट। णिच्-कदयति ते।

कद विह्वलीभावे दिवा० आत्म० अक० सेट् घटादि। कद्यते

कदध्वन् पु०कुत्सितोऽध्वा कदादेशः गति०। कुपथे। [ल्युट्। युद्धे

कदन न० कद-णिच्-ल्युट्। पापे, मर्द्दने,मारणे च। आधारे

कदम्ब पु० कद-अम्बच्। स्वनामख्याते वृक्षे। सर्षपे देवताड़वृक्षे। समूहे च न०। स्वार्थे कन्। संघे न०।

कदम्बगोलकन्याय पु० कदम्बपुष्पस्य गोलके यथा सर्व्वावयवेषु युगपत्पुष्पाणामुत्पत्तिस्तादृशे एकदोत्पत्तौ दृष्टान्तभेदे

कदर पु० कं जलं दृणाति पचाद्यच्। श्वेतखदिरे (काटाबाव-ला) वृक्षभेदे च। [क्त। विडम्बिते, दूषिते च।

कदर्थित त्रि० कुत्सितोऽर्थः कदर्थस्तत् करोतीति णिच्-कर्म्मणि

कदर्य्य त्रि०कुत्सितोऽर्य्यः स्वामी कुगति०। सति विभवे अदातरि, क्षुद्रे। 'आत्मानं धर्मकृत्यञ्च पुत्रदारांश्च पातयन्। यो लोभात् सञ्चिनोत्यर्थान् स कदर्य्य इति स्मृत' इत्युक्तलक्षणेऽर्थसञ्चयकारके च।

कदल पु० कद-कलच्। रम्भावृक्षे। अजादित्वात् टाप्। पृश्नी लतायां (चाकुलिया) शाल्मलीवृक्षे च। [पताकायां,मृगभेदे च

कदली स्त्री०काय दल्यते त्वगादौ जलबाहुल्यात्। रम्भावृक्षे,

कदलीकुसुम न० ६त०। (मोचा) कदलीपुष्पे।

कदलीदण्ड पु०६त०। कदलीमध्यस्थे दण्डाकारे पदार्थे (थोड़)

कदा अव्य०कस्मिन् काले किम्+दा कादेशः। कस्मिन् काले इत्यर्थे

कदाख्य पु० कुत्सिता आख्या यस्य कदादेशः। (कुड़) वृक्षे

कदाचन अव्य०कदा+चन। अनिर्द्धारिते कस्मिंश्चित् कालेऽर्थे चित्। कदाचित् अव्य० कदा+चित् कदाचनार्थे कदापीत्यर्थे च। [तद्वति त्रि०।

कदुष्ण न०कुत्सितम् ईषदुष्णं कोः कदादेशः। ईषदुष्णे स्पर्शे।

कद्रु पु० कद-रु। पिङ्गलवर्णे। तद्वति त्रि० नागमातरि स्त्री०।

कद्रू स्त्री० कद्रु+संज्ञायामूङ्। नागमातरि कश्यपपत्न्याम्।

कद्रु(द्रू)पुत्र पु० ६त०। सर्पे। कद्रु(द्रू) सुतादयोऽप्यत्रार्थे।

कद्वद त्रि० कुत्सितं वदति कु+वद्-अच् कदादेशः। गर्हितवाक्यवादिनि। [अकानीत्

कन प्रीतौ अक० गतौ सक० भ्वा०पर० सेट्। कनति अकनीत्

कनक न० कन-वुन्। स्वर्णे,किंशुकवृक्षे,कृष्णकुसुमे-धुस्तूरे धुस्तूरे च

कनकक्षार पु० कनकस्य तद्द्रावणाय क्षारः । (सोहागा) टङ्गे तत्सम्पर्कात् हि झटिति कनक द्रवति ।

कनकच्छत्र न० कनकदण्डं छत्रं यस्य शाक० । राजच्छत्रे ।

कनकप्रसवा स्त्री० कनकमिव प्रसवः पुष्पं यस्याः । स्वर्णकेतक्याम् ।

कनकरस पु० कनकमिव रसो यस्य । हरिताले ।

कनकलोद्भव पु० कनतीति कना दीप्ता कला अवयवः तया उद्भवति उद्+भू-अच् । (धूना) सालनिर्य्यासे ।

कनकाचल पु० कर्म० । सुमेरुपर्व्वते, धान्य चलादिषु दशसु दानीयपर्व्वतेषु मध्ये दानीये स्वर्णपर्व्वते च ।

कनकाध्यक्ष पु० ७त० । सुवर्णरक्षणादावधिकृते ।

कनकारक पु० कनकं दीप्तं यथा तथा ऋच्छति सर्व्वतो व्याप्नोति कृ-ण्वुन् । कोविदारवृक्षे ।

कनकालुका स्त्री० कनकनिर्म्मिता आलुः संज्ञायां कन् । भृङ्गारे (झारी) सौवर्णकलसे च ।

कनखल पु० तीर्थभेदे ।

कनिष्ठ त्रि० अयमेषामतिशयेन अल्पो युवा वा इष्टन् कनादेशः । अतियूनि अत्यल्पे अनुजे च । अनुजायां सर्व्वाभ्यः क्षुद्राङ्गुलौ च स्त्री० टाप् । कनिष्ठभ्रातुः पत्न्यामपि अजादित्वात् टावेव ।

कनी स्त्री० कन-अच् गौरा० ङीष् । दुहितरि ।

कनीनिका स्त्री० कन-ईन संज्ञायां कन् टाप् अत इत्त्वम् । अक्षितारायां, कनिष्ठाङ्गुलौ च ।

कनीयस् त्रि० अयमनयोरतिशयेन युवा अल्पो वा ईयसु कनादेशः । द्वयोर्मध्ये अल्पतरे.युवतरे,अनुजे च। स्त्रियां ङीप् ।

कनीयस न० कनी दीप्तिः तस्मै यस्यति यस-अच् । ताम्रे ।

कन्तु पु०कम-तु । कामदेवे । हृदये न०। कं सुखमस्तीति कम्+अस्त्यर्थे तु । सुखवति त्रि०। [वस्त्रखण्डे। (कांथा)

कन्था स्त्री० कम-थन् । स्यूतयभितौ (कांथ) सूत्रग्रथितजीर्ण-

कन्थारी स्त्री० अतिकण्टक वृतत्वात् कन्थामपि ऋच्छति वेधनेन प्रविशति ऋ-अण् । दुष्प्रवेशाख्ये वृक्षे ।

कन्द पु०न०कन्दति कन्दयति कन्द्यते वा कदि-अच् णिच् अच्, घञ् वा । सूरणे (ओल) शस्यमात्रमूले, गृञ्जने च (गाजर) मेघे पु० । [(सुथ्नी) इति ख्याते कन्दे च ।

कन्दगुडूची स्त्री० कन्दोद्भवा गुडुची शाक० । गुडुचीभेदे,

कन्दट न० कदि-अटन् । श्वेतोत्पले । [(उच्छा)

कन्दफला स्त्री० कन्दात् फलं यस्याः । क्षुद्रकारवेल्लायाम् ।

कन्दर पु० स्त्री० कम् जलेन दीर्य्यते कम्+दृ-अच् । गुहाकारे गिरिनितम्बदेशे गुहायाम्, स्त्रीत्वे टाप् ङीप् च। अङ्कुशे पु० । आर्द्रके न० ।

कन्दराकर पु० ६त० । पर्व्वते ।

कन्दराल पु० कन्दरा+अस्त्यर्थे लच् । गर्दभाण्डवृक्षे प्लक्षवृक्षे (पाकुड़) आखोट वृक्षे च । [पाषाणभेदीवृक्षे ।

कन्दरोद्भवा स्त्री० कन्दरे उद्भवति उद्+भू-अच् । क्षुद्र-

कन्दर्प पु० कम् सुखं तेन तत्र वा दृप्यति कम्+दृप+अच्, कम् कुत्सितो दर्पोऽस्मात् वा । कामदेवे ।

कन्दर्पकूप पु० कन्दर्पस्य कूप इव । स्त्रीचिह्नभेदे ।

कन्दर्पजीव पु० कन्दर्पं जीवयति उद्दीपयति जीव णिच् अण् । कामवर्द्धननामकवृक्षे ।

कन्दर्पमुषल पु० कन्दर्पस्य मूषल इव । पुरुषचिह्नभेदे ।

कन्दल न०कदि-कलच् । कपाले नवाङ्कुरे. करध्वनौ अपवादे, कन्दलीलतापुष्पे च । कनके, युद्धे कलापे च पु० ।

कन्दली स्त्री०कन्दे लीयते ली-ड,कदि-कलच् वा गौरा०ङीष् । मृगभेदे गुल्मभेदे, पताकायाम्, पद्मवीजे, भूमिकदल्याञ्च ।

कन्दलीकुसुम न० ६०त० । भूमिकदलीपुष्पे, छत्राके च

कन्दवर्द्धन पु० कन्देन वर्द्धते वृध-ल्यु । सूरणे (ओल)

कन्दवल्ली स्त्री० कन्दादारभ्य वल्ली । बन्ध्यकर्कोट्याम् ।

कन्दशूरण पु० कन्दप्रधानः सूरणः शाक० (ओल) सूरणे

कन्दु पु०स्त्री० स्कन्द उ सलोपः । (ताओया) स्वेदनीपात्रे कन्दुपक्वं तैलपक्वमिति स्मृतिः तण्डुलादेः भर्ज्जनपात्रमात्रे च गोकुले कन्दुशालायामिति स्मृतिः । [ति कुमारः ।

कन्दुक पु० कदि-उक । गेन्दुके 'सा कन्दुकैः कृत्रिमपुत्रकैश्चे'

कन्दुपक्व त्रि० जलोपसेकं विना कन्दुपात्रे पक्वं तण्डुलादि । शुष्कतया भ्रष्टतण्डुलादौ।कन्दुपक्वानि तैलेनेत्यादिस्मृतिः

कन्दोट पु० कदि-ओटन् । श्वेतोत्पले । नीलोत्पले न० ।

कन्दोत पु० कन्दे मूले उतः वेञ्-क्त । कुमुदे ।

कन्धर पु० कम् जलम् धारयति धरः । मेघे । कम् शिरस्तस्य धरा। ग्रीवायाम् स्त्री० ।

कन्धि पु० कम् शिरो धीयतेऽस्मिन् कम्+धा-कि । ग्रीवायाम् ।

कन्न न० कद-क्त । पातके, मूर्च्छायाञ्च ।

कन्यका स्त्री० अज्ञाता कन्या कन्दा+अज्ञातार्थे कन् क्षिपकादित्वात् नेत्त्वम् । 'कन्यका दशमे प्रोक्तेति स्मृत्युक्तायां दशवर्षीयां कुमार्य्याम् ।

कन्या स्त्री० कन-यत् कन्यायाः कनीन् चेति निर्द्देशात् वयसि प्रथम इति न ङीप् । अनूढ़ायां कुमार्य्याम्, मेषादितः षष्ठे राशौ च ।

कान्याकुब्ज पु० कन्याः कुब्जा यत्र । कान्यकुब्जदेशे तत्र हि वायुना कन्याशतस्य कुब्जत्वं कृतमि'ति रामायणकथा ।

कन्याट पु० कन्या अटत्यत्र घञ् । वासभवने ।

कप चलने (सौत्रः) पर०अक०सेट् । कपति अकपीत् अकापीत्

कप चलने भ्वादि० इदित् आत्म०अक०सेट् । कम्पते अकम्पिष्ट

कपट पु०न० के मूर्द्धनि अपि पट इवाच्छादकः । अन्यथास्थितस्य वस्तुनोऽन्यथात्वेनाच्छादने ।

कपटिन् त्रि० कपट+इनि । छलयुक्ते । चीनानामगन्धद्रव्ये पु० ।

कपर्द्द पु० पर्व्व पूरणे क्विप् रात् वलोपे पर् पर्त्तिः कस्य गङ्गाजलस्य परा पूर्त्या दायति शुध्यति क+पर्+दैप्-क । हरजटायाम् । केन सुखेन पूर्त्तिं ददाति दा-क । वराटके अल्पार्थे कन् स्त्रीत्वे टाप् अत इत्त्वम् । कपर्द्दिकाप्यत्र ।

कपर्द्दिन् पु० कपर्द्द+अस्त्यर्थे इनि । महादेवे ।

कपाट स्त्री० न० कं वातं पाटयति वहिर्गमयति पट णिच् अण् । द्वारावरणेन वातरोधके स्वनामख्याते काष्ठादौ । अणन्तत्वात् स्त्रियां ङीप् । कपाटीत्यप्यत्र ।

कपाल पु०न० कं जलं पालयति अण् । घटादेरवयवे शिरोऽस्थ्नि, यतीनां भिक्षापात्रे, कर्परे च । सौत्रकप-कालन् । समूहे, कुष्ठरोगभेदे च ।

कपालभृत् पु० कपालं ब्रह्मणः शिरोऽस्थिमयं पात्रं बिभर्त्ति भृ-क्विप् । शिवे । [शिवे । दुर्गायां स्त्री० ङीप् ।

कपालमालिन् पु० कपालानां माला विद्यतेऽस्य इनि ।

कपालिका स्त्री० क्षुद्रं कपालमल्पार्थे कन् अत इत्त्वम् । भग्नमृण्मयखण्डे (खापरा) । [त । तद्वति त्रि० ।

कपि पु० सौत्र कप-इ । वानरे, रक्तचन्दने, वराहे, कपिलवर्णे

कपिकच्छू स्त्री० कपीनामपि कच्छूः यस्याः ५ब० । (आल्कुशी) कपिकण्डूहेतौ शूकशिम्ब्याम् ।

कपिका स्त्री० कप-वुन् । नीलसिन्धुवारवृक्षे ।

कपिकेतन पु० कपिः केतनं ध्वजरूपं चिह्नं यस्य । अर्ज्जुने कपिध्वजोऽप्यत्र । [तथात्वात्

कपिचूड़ा स्त्री० कपीनां चूडेव । आम्रातवृक्षे तस्य तकुलेन

कपिचूत पु० कपीनां चूत इव प्रियः । आम्रातकवृक्षे ।

कपिज पु० कं जलमिव पिञ्जते वर्ण्यते पिजि-क नलोपः । (शिलारस) सिह्लके ।

कपिञ्जल पु० कमिव पिञ्जते पिजि-कलच् । गौरतित्तिरौ, चातके च 'कपिञ्जलानालभेते'ति श्रुतिः ।

कपित्थ पु० कपिस्तिष्ठत्यत्र तत्फलप्रियत्वात् स्था-क पृषो० । (कएतबेल) वृक्षभेदे कपित्थवदराशन' इति भागवतम् ।

कपित्थत्वक पु० कपित्थस्य त्वगिव त्वक् वल्कलमस्य । एलवालुकवृक्षे

कपित्थास्य पु० कपित्थमिवास्यं यस्य । गोलाङ्गूलाख्ये वानरभेदे

कपिप्रभा स्त्री० कपावपि प्रभा स्वगुणप्रकाशोऽस्याः । (आलकुशी) कपिकच्छ्वाम् ।

कपिप्रिय पु० ६त० । आम्रातकवृक्षे कपित्थे च ।

कपिरथ पु० कपिः हनुमान् रथइव वाहनम् यस्य । रामचन्द्रे कपीरथे यस्य । अर्ज्जुने ।

कपिल पु० कव-इलच् पादेशः । अग्नौ, वासुदेवे, सांख्यशास्त्रकारके मुनिभेदे, स च कर्द्दमप्रजापतितो देवहूत्यां भगवदंशेन जातः । कुक्कुरे, दानवभेदे, पिङ्गलवर्णे च तद्वति त्रि० । स्वर्णवर्णायां गवि, नदीभेदे, रक्तपुष्पयोगात् शिंशपायां पुण्डरीकनामदिग्गजकरिण्याञ्च स्त्री० ।

कपिलधारा स्त्री० कपिलेव शुद्धा धारा यस्याः । गङ्गायां स्वर्गनद्याम् । कपिलानां धारा दुग्धधारा यत्र । काश्यां प्रसिद्धे तन्नामकतीर्थे ।

कपिलशिंशपा स्त्री० कर्म्म० । पीतपुष्पयुतायां शिंशपायाम् ।

कपिलाक्षी स्त्री० कपिलमक्षिवत् पुष्पमस्याः । पीतपुष्पायां शिंशपायाम् । [इन्द्रे ।

कपिलाश्व पु० कपिलरूपेणाश्वहरणात् कपिलवर्णाश्वयोगाच्च

कपिलोमफला स्त्री० कपिलोमन्यपि फलं कण्डूयनमस्याः । (आलकुशी) दुरालभायाम् ।

कपिलोह न० कपितुल्यं पिङ्गलं लोहं धातुः । पित्तले ।

कपिवक्त्र पु० कपेर्वक्त्रमिव वक्त्रमस्य । नारदे तस्य शापकृतकपितुल्यास्यत्वं पुराणे प्रसिद्धम् । [आम्रातकवृक्षे ।

कपिवदान्य पु० कपिषु वदान्यो बहुफलवत्त्वेन तत्प्रदानात् ।

कपिवल्ली स्त्री० कपिरिव तल्लोमतुल्या वल्ली । गजपिप्पल्याम्

कपिश पु० कपिः कपिलवर्णोऽस्यास्ति अस्त्यर्थे श । (शिलारस) सिह्लके । कृष्णपीतमिश्रे वर्णे च । तद्वति त्रि० । नदीभेदे, कपिशां तीर्त्त्वेति रघुः । माधव्यां लतायाञ्च स्त्री० ।

कपिशी स्त्री० कपिश+गौरा० ङीष् । माधव्याम् मदिराभेदे च

कपिशीर्ष न० कपीनां प्रियं शीर्षमग्रम् शाक० । प्राकाराग्रे ।

कपिशीर्षक न० कपेः शीर्षमिव कायति कै+क । हिङ्गुले ।

कपीज्य पु० कपिभिरिज्यते यज-क्यप् । क्षीरिकवृक्षे ।

कपीतन पु० कपीनाम् ईं लक्ष्मीं तनोति तन-अच् । आम्रातकवृक्षे, शिरीषवृक्षे च ।

कपीन्द्र पु० कपिरिन्द्र इव । हनुमति । कपीनामिन्द्रः । सुग्रीवे ।

कपीष्ट पु० कपीनामिष्टः । राजादाने कपित्थे च ।

कपूय त्रि० कुत्सितं पूयते पूयी-विसरणे अच् पृषो० उलोपः ।

कुत्सिते। कपूयचरणाः कपूययोनिमापद्यन्ते इति श्रुतिः।
कपोत पु॰ कोवातः पोत इव यस्य। पारावते पक्षिमात्रे च।
कपोतक न॰ कपोत इव कायति प्रकाशते कै-क। सौवीराञ्जने
कपोतपालिका स्त्री॰ पालयति पाल+ण्वुल्-उप॰। लम्बमान
प्रसारितदारुभेदे सौधादिप्रान्ते काष्ठादिरचिते पक्षिवास-
स्थाने विटङ्के (पायराखोप)।
कपोतपाली स्त्री॰ कपोतान् पालयति कर्म्मण्यण् उप॰।
प्रासादप्रान्ते दारुनिर्म्मिते पक्षिस्थाने विटङ्के (पायराखोप)
कपोतवर्णी स्त्री॰ कपोतस्य वर्ण इव वर्णो यस्याः गौरा॰
ङीष्। सूक्ष्मैलायाम्।
कपोताङ्घ्रि पु॰ कपोतस्याङ्घ्रिरिव रक्तवर्णत्वात्। नलीनामद्रव्ये
कपोतारि पु॰ कपोतस्यारिः ६त॰। श्येनपक्षिणि।
कपोल पु॰ सौत्रकप-ओलच्। गण्डे। गल्ले (गाल)।
कफ पु॰ केन जलेन फलति फल-ड। शरीरस्थे धातुभेदे
श्लेष्मणि। [ण्वुल्। लालायाम् आस्यास्रवे (थुथु)।
कफकूर्चिका स्त्री॰ कफं कूर्च्चति विकरोति कुर्च्च-विकारे
कफणि पु॰स्त्री॰ केन जलेन फणति स्फुरति इन्। भुजमध्य
पर्व्वणि। कूर्परे (कनुइ) स्त्रीत्वे वा ङीप्। [वृद्धिकारके त्रि॰।
कफवर्द्धन पु॰ कफं वर्द्धयति वृध-णिच्-ल्यु। पिण्डारकवृक्षे। कफ-
कफविरोधिन् पु॰न॰ कफं विरुणद्धि वि+रुध-णिनि। मरिचे,
कफविरोधकारके त्रि॰। [वर्व्वूरवृक्षे, कफनाशके त्रि॰।
कफान्तक पु॰ कफमन्तयति तत्करोतीति अन्त+णिच्-ण्वुल्।
कफारि पु॰ ६त॰। शुण्ठ्याम्।
कफिन् त्रि॰ कफोऽस्त्यस्य कफ+इनि। श्लेष्मप्रधाने जने।
कफोणि पु॰ स्त्री॰ केन जलेन फणति इन् पृषो॰ ओत्वम्।
भुजमध्यपर्व्वणि कूर्परे (कनुइ) स्त्री॰ वा ङीप्।
कबन्ध पु॰ कं सुखं बध्नाति बन्ध-अण्, कं बध्यते छिद्यतेऽ-
स्मात् बन्ध-घञ्, केन वायुना बध्यते, कोवायुर्बन्धो वा यस्य
यथायथं वाक्यम्। उदरे, धूमकेतौ, राहौ, राक्षसभेदे च।
जले न॰। 'मनुष्याणां सहस्रेतु हतेषु हृतमूर्द्धसु। तदा-
वेशात् कबन्धः स्यादेकोऽमूर्द्धा क्रियान्वित इत्युक्तलक्षणे
शिरःशून्यक्रियायुक्तदेहे अस्त्री॰। [बः। कपित्थवृक्षे।
कत्रित्थ पु॰ कपयस्तिष्ठन्त्यत्र तत्प्रियत्वात् स्था-क पृषो॰ पस्य
कम् अव्य॰ कम-णिङभावपक्षे विच्। पादपूरणे, जले,
मस्तके, सुखे, मङ्गले, निन्दायाञ्च।
कम वाञ्छायां भ्वादि॰ आत्म॰ सक॰ सेट्। कामयते अचो-
कमत अचकमत। [अचकमत।
कम कामनायाम् चुरा॰ आत्म॰ सक॰ सेट्। कामयते अचीकमत

कमठ पु॰ कम-अठन्। कच्छपे। यतीनां जलपात्रे न॰।
कमण्डलु पु॰न॰ मण्डनं मण्डः कस्य जलस्य मण्डं लाति ला-
कु। करङ्के, संन्यासिनां जलपात्रभेदे, प्लक्षवृक्षे, चतुष्पाद्-
जातौ च। [अशोकवृक्षे पु॰।
कमन त्रि॰ कामयते कम-ल्यु। कामुके, अभिरूपे, सुन्दरे च।
कमनच्छद पु॰ कमनः सुन्दरः छदोऽस्य। कङ्कपक्षिणि।
कमनीय त्रि॰ कम-अनीयर्। मनोहरे, कामनायोग्ये च।
कमल न॰ कं जलमलति भूषयति कम्+अल-अच्। पद्मे।
कम-कलन्। ताम्रे, क्लोमनि, औषधे, जले च न॰। मृग-
भेदे, सारसविहगे च पु॰। [पद्मसमूहे
कमलख(ष)ण्ड न॰ कमलानां समूहः कमल+(ष)खण्डच्।
कमला स्त्री॰ कमलं विद्यतेऽस्या अर्शआदित्वात् अच्।
लक्ष्म्याम्। कम-कलच् वरस्त्रियाम्।
कमलालया स्त्री॰ कमलमालयो यस्याः। लक्ष्म्याम्।
कमलासन पु॰ कमलमासनं यस्य। चतुरानने ब्रह्मणि।
कमलिनी स्त्री॰ कमलानां समूहः देशो वा कमल+इनि।
पद्मसमूहे पद्मयुक्तलतायाञ्च।
कमलोत्तर न॰ कमलमिवोत्तरमुत्कृष्टम्। कुसुम्भपुष्पे।
कमितृ त्रि॰ कम-णिङभावपक्षे तृच्। कामुके स्त्रियां। कमित्री
कम्प पु॰ कपि-चलने घञ्। गात्रादिकम्पे वेपथौ। [चलने
कम्पन त्रि॰ कपि युच्। कम्पयुक्ते। शिशिरे ऋतौ पु॰। भावे ल्युट्
कम्पिल(ल्ल) पु॰ कपि-इलच्। (कमलागुंडा) रोचन्याम्। कपि-
इल्लच् करञ्जे, 'देवीं कपिल्लवासिनी'मिति श्रुतिः।
कम्पिल्लक पु॰ कम्पिल्ल एव स्वार्थे कन्। (करमचा) करञ्जभेदे।
कम्प्र त्रि॰ कपि-र। कम्पान्विते।
कम्ब गतौ भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट्। कम्बति अकम्बीत्।
कम्बल पु॰ कम्ब कलच्। नागभेदे सास्नायां, प्रावारे, कृमौ च।
स्वनामख्याते मेषलोमनिर्म्मिते वस्त्रासनादौ, जले च न॰
कम्बलिन् पु॰ कम्बलः गलरोमरूपसास्नास्त्यस्य इनि। वृषभे
कम्बलवति त्रि॰। [वृषभवाह्ये शकटे गन्त्रीरथे च।
कम्बलिवाह्य न॰ कम्बलिना वृषेण वाह्यम् वह-ण्यत्।
कम्बि स्त्री॰ कम-इन् बुक् च। दर्व्याम् (हाता) वा ङीष्। कम्बी
कम्बु पु॰न॰ कम-उ बुक्। शङ्खे गजे च। शम्बूके, वलये, नलके च
न॰। ग्रीवायां स्त्री॰। [स्वार्थे कन् कम्बुकण्ठपाप्यत्र
कम्बुकण्ठी स्त्री॰ कम्बुरिव कण्ठोऽस्याः। कम्बुग्रीवायाम्।
कम्बुपुष्पी स्त्री॰ कम्बुः शङ्ख इव पुष्पमस्याः। शङ्खपुष्प्याम्
कम्बुमालिनी स्त्री॰ कम्बूनां तत्समपुष्पाणां मालास्त्यस्याः
इनि। शङ्खपुष्प्याम्।

कम्बोज पु० कवि-ओज। हस्तिभेदे, शङ्खभेदे "पञ्चनदं समारभ्य म्लेच्छाद्दक्षिणपूर्व्वतः कम्बोजदेश" इत्युक्तदेशे च।

कम्बातायिन् पु० कम्बुरिवातायी। शङ्खतुल्यश्वेतपूर्व्वकाये शङ्खचिल्ले। [र्याम् (गांभार)।

कम्भारी स्त्री० कं जलं बिभर्त्ति क॒+भृ-अण् उप०। गाम्भा-

कम्र त्रि० कम-णिङ्‌भावपक्षे र। मैथुनेच्छावति कामुके मनोहरे च

कर पु० कृ-अप्, कृ-अच् वा। हस्ते, किरणे, राजग्राह्ये राजस्वे, वर्षोपले, प्रत्यये, हस्तिहस्ते, हस्तनक्षत्रे च। किञ्चित्कर्म्मोपपदे तत्कर्म्मकारके। यथा कर्म्मकरः यशस्करः

करक पु० कृ-वुन्। करञ्जवृक्षे, पक्षिभेदे, दाड़िमवृक्षे, कोविदारवृक्षे, वकुलवृक्षे, करीरे, नारिकेलास्थ्नि च (नारिकेलेर खोल)। कमण्डलौ पु० न०। कर-स्वार्थे कन्, वर्षोपले (शिल) पु० स्त्री०। स्त्रियां गौरा० ङीष् करकी।

करकङ्कणन्याय पु० कङ्कणशब्दस्य करभूषणार्थकत्वेऽपि यथा करशब्दप्रयोगस्तत्र तत्संलग्नताद्योतनार्थः तद्रूपे दृष्टान्ते।

करकण्टक पु० करस्य कण्टक इव। नखे।

करकाजल न० करकाया जलम् ६त०। (वरफ) करकास्यन्दिजले

करकाम्भस् पु० करकाया अम्भ इवाम्भो यस्य। नारिकेले।

करग्रह पु० करस्य वधूकरस्य वरेण ग्रहो ग्रहणं यत्र। विवाहे

करग्रहारम्भ पु० करस्य राजग्राह्यस्य ग्रहणं प्रजाभ्य आदानं तस्यारम्भः। वार्षिककरस्य प्रथमादानारम्भे (पुण्याह)

करङ्क पु० कीर्य्यते द्रव्यमत्र कॄ-अप् करोऽङ्को गर्भोऽस्य शक०। नारिकेलास्थ्नि (खोल्), मस्तकखर्परे (माथारखुली), कमण्डलौ पात्रभेदे च 'ताम्बूलकरङ्कवाहिनी'ति कादम्बरी।

करच्छद पु० कर इवावरकश्छदोऽस्य। शाखोटवृक्षे (सिहोडा)

करज पु० करे जायते जन-ड। नखे व्याघ्रनखाख्यगन्धद्रव्ये (नखी) च। कं शिरः जलं वा रञ्जयति रनृज-णिच्-अण् नि०। (करमचा) करञ्जवृक्षे। [ख्याते वृक्षे।

करञ्ज पु० कं शिरः जलं वा रञ्जयति अण्। (करमचा) इति

करञ्जफल पु० करञ्जस्य फलमिवाम्लं फलं यस्य। कपित्थे (कएतबेल)। [दुःखेन दोह्यायां गवि स्त्री० टाप्।

करट पु० कृ-अटन्। गजगण्डे, काके, कुसुम्भवृक्षे च।

करटिन् पु० करटः गजगण्डः ततः अस्त्यर्थे इनि। हस्तिनि।

करटु पु० कृ-अटु। (करकटिया) इति नामके विहगे।

करण न० कृ-ल्युट्। क्रियानिष्पत्तौ साक्षात् अव्यवधानेन साधने व्याकरणोक्ते कारकभेदे, वर्णे, हेतौ, क्षेत्रे, इन्द्रिये, गात्रे च, करणं यत्तव कान्तिमत्तयेति कुमारः। भावे ल्युट्। क्रियायाम् न०। ज्योतिषोक्तेषु ववबालवादिष्वेकादशसु तिर्य्यक्षु, वैश्येन शूद्रायामुत्पादिते जातिभेदे च (करणकायस्थ) पु०।

करणाधिप पु० करणानामिन्द्रियाणामधिपः। जीवे आत्मनि।

करण्ड पु० कृ-अण्डन्। मधुचक्रे (मौचाक), खड्गे, कारण्डवे विहगे, वंशादिरचिते पुष्पपात्रे (साजी), समुद्गे च (कौटा), यकृति रोगे स्त्री० टाप्।

करतल पु० ६त०। हस्तस्य तले, हस्ते च।

करताल न० तल-प्रतिष्ठायां घञ् करे तालो यस्य। वाद्यभेदे (करताल), तद्धि करे स्थापयित्वैव वाद्यते।

करताली स्त्री० करौ ताड्येते यत्र ताड-घञ् ६त० गौरा० ङीष् डस्य लः। करतलध्वनौ।

करतोया स्त्री० करस्य गौरीविवाहकाले शिवकरस्य तोयात् स्वयम्भुवारितः सम्भूतं तोयं यस्याः। कामरूपदेशे स्वनामख्यातायाम् नद्याम्।

करपत्र न० करात् पतति-पत ष्ट्रन्। (करात) क्रकचे दारुभेदके अस्त्रभेदे। करावेव पत्रं वाहनं यत्र। जलक्रीडायाम्। तत्र हि हस्ताभ्यां परस्परमुत्तोल्य क्रीड्यते।

करपत्रवत् पु० करपत्रमिव पत्रवन्तोऽस्त्यस्य मतुप्। तालवृक्षे। [रत्नैरखे च।

करपर्ण पु० करः हस्त इव पर्णं यस्य। (भ्येंट) भिण्डातकवृक्षे

करपल्लव पु० करस्य हस्तस्य पल्लव इव। अङ्गुलौ।

करपात्र न० कर एव पात्रं जलनिक्षेपपात्रं यत्र। हस्ताभ्यामुत्क्षिप्य परस्परजलदानक्रीड़ने। कर्म०। हस्तरूपे पात्रे

करपाल पु० करं पालयति पाल-अण्। खड्गे। संज्ञायां कन् टाप् अतइत्त्वम्। हस्तयष्टौ। (सोंटा) स्त्री० ङीप्।

करपीड़न न० करस्य वधूकरस्य वरेण पीड़नं ग्रहणेन मर्द्दनं यत्र। विवाहे। [गतिर्यस्य। खड्गे।

करबाल पु० करस्य बालः शिशुरिव। नखे। करे बालो

करभ पु० कृ-अभच् करे भाति भा-क वा। मणिबन्धात् कनिष्ठापर्य्यन्ते करस्य वाह्यदेशे, करिशावके, उष्ट्रशिशौ (नखी) नामगन्धद्रव्ये, उष्ट्रे च। 'करभकण्ठकडार'मिति माघः

करभप्रिया स्त्री० करभस्य उष्ट्रस्य प्रिया। दुरालभायाम्। (आलकुशी)।

करभवल्लभ पु० ६त०। उष्ट्रप्रिये पीलुवृक्षे, कपित्थवृक्षे च।

करभादनी स्त्री० करभैः उष्ट्रैरद्यते अद-कर्म्मणि ल्युट् टित्त्वात् स्त्रियां ङीप्। दुरालभायाम्। (आलकुशी)

करमर्द्द पु० करं मृद्नाति मृद-अण्। (करमचा) करञ्जवृक्षे। ण्वुल् करमर्द्दकोऽप्यत्र। तत्स्पर्शे हि करकण्डूरिति तस्य तथात्वम्

करमर्द्दन पु० करं मृद्नाति मृद-ल्यु। (करमचा) करञ्जवृक्षे।
करमाला स्त्री० करः कराङ्गुलिपर्व्व मालेव जपसंख्याहेतुत्वात्। 'आरभ्यानामिकामध्यं दक्षिणावर्त्तयोगतः। तर्जनीमूलपर्य्यन्तं करमाला प्रकीर्त्तितेत्युक्तलक्षणायां जपसंख्यार्थं कराङ्गुलिपर्व्वदशकरूपायां मालायाम्। [अस्त्रभेदे।
करमुक्त न०करेण मुच्यते शत्रुं प्रति क्षिप्यते मुच-क्त। (वड़शी)
करम्ब त्रि० कृ-अम्बच्। मिश्रिते। मिश्रणे पु०।
करम्बित त्रि० करम्बो मिश्रणं जातोऽस्य इतच्। मिश्रिते मधुकरनिकरकरम्बितेति जयदेवः। [दधिमिश्रितसक्तुषु।
करम्भ पु० केन जलेन रभ्यते मिश्र्यते रभ-घञ् मुम् च।
कररुह पु० करे रोहति रुह-क। नखे। [पाणे (तरवार)
करवाल पु० करं वालयति रक्षति चु०वल-पालने अण्। कृ-
करवीर पु० करं वीरयति चु० वीर-विक्रान्तौ अच्। कृपाणे खड्गे, स्वनामख्याते वृक्षे, श्मशाने, देशभेदे च।
करवीरक पु० करवीर इव कायति कै-क। अर्ज्जुनवृक्षे। स्वार्थे कन्। करवीरार्थे। [(अरहर)
करवीरभूषा स्त्री० करवीरस्येव भूषा यस्याः। आढक्याम्।
करशाखा स्त्री० करस्य शाखेव। अङ्गुलौ। [निर्गते जलकणे
करशीकर पु० करस्य हस्तिहस्तस्य शीकरः। हस्तिहस्तात्
करशूक पु० करस्य शूकः सूचीव। नखे।
करसूत्र न० ६त०। विवाहादौ हस्ते मङ्गलार्थं बध्यमाने सूत्रे।
करहाट पु० करं हाटयति दीपयति हट-दीप्तौ णिच्-अण्। पद्मादिमूले, मदनद्रुमे, पिण्डीतरौ, देशभेदे च।
करहाटक पु० करं हाटयति हट-दीप्तौ णिच्-ण्वुल्। मदन वृक्षे। ६त०। हस्ताभरणे सुवर्णे। [(करमचा)
करामर्द्द पु० करमामृद्नाति आ+मृद-अण् उप०। करमर्द्द
कराल त्रि०कृ-क्विप् करोविक्षेपः तस्मै अलति पर्य्याप्नोति अल-पर्य्याप्तौ-अच्। विकटे भयानके। तैलभेदे (गर्ज्जनतैल)। सर्जरसयुक्ततैले, (तैलधुना) च न०। दन्तुरे, उच्चे च त्रि०। (अनन्तमूल) वृक्षभेदे पु०।
करास्फोट पु० करेण आस्फोटः शब्दो यत्र। वक्षस्थले सङ्कुचितरूपेण स्थापितं एकवाहौ इतरकरस्याघातेन शब्दकरणे (तालठोका)। ३त० वाह्वास्फोटे।
करिक पु० कृ-इक। विट्खदिरे। [च।
करिणी स्त्री०करिन्-ङीप्। हस्तिन्यां धेनुकायाम् देवताभेदे
करिदारक पु० करिणं दृणाति हिनस्ति दृ-ण्वुल्। सिंहे।
करिन् पु० करः शुण्डादण्डः अस्तीत्यर्थे इनिः। हस्तिनि।
करीर पु० कॄ-ईरन्। घटे। वंशाङ्कुरे, हिमांशुवंशस्य करीरमेवेति नैषधम्। झिल्लयाम्, हस्तिदन्तमूले च स्त्री०।
करीष पु०न०। कॄ-ईषन्। शुष्कगोमये। [वात्यायाम्।
करीषङ्कषा स्त्री० करीषं कषति कष-हिंसायाम् खच् मुम् च।
करुण पु० कृ-उन। करुणाख्ये रसभेदे, करुणाख्ये वृक्षे च। 'दशासुदश्वत्करुणे' इति नैषधम्। दीने, अनाथे दुःखिते, करुणावति च त्रि०। दयायां स्त्री० टाप्।
करुणविप्रलम्भ पु० करुणरसान्वितो विप्रलम्भः। अलङ्कारप्रसिद्धे शृङ्गाररसमध्ये विप्रलम्भभेदे साहि० ३ परि०।
करुणापर त्रि० करुणायां परः आसक्तः करुणा परा वा यस्य। अत्यन्तकरुणायुक्ते। [स्त्रियां करुणामयी।
करुणामय त्रि० करुणा+प्राचुर्य्ये मयट्। प्रचुरकरुणावति
करूष पु० कॄ+ऊष। देशभेदे। [खगे।
करेटु पु० के जले रेटति रेट-कु। (करकटिया) इति ख्याते
करेणु पु० कृ-एणु। गजे। हस्तिन्यां स्त्री०।
करोट पु०न० के शिरसि रोटते रुट्-द्युतौ अच्। शिरोऽस्थि। इन्। करोटिरप्यत्र स्त्री० वा ङीप्।
कर्क हासे सौत्रः पर० अक० सेट्। कर्कति अकर्कीत्।
कर्क पु० करोति कृणोति क्रियते वा यथायथं वाक्यम् कृ-क तस्य नेत्त्वम्। वह्नौ, श्वेताश्वे, दर्पणे, कुलीरे, कर्कटवृक्षे, कण्टके, मेषादितश्चतुर्थे राशौ च। घटे पु०स्त्री० वा ङीप्।
कर्कट पु० सौत्र-कर्क-अटन्। क्षुद्रामलके, कट्फले, कर्करेटौ पक्षिणि, जलजन्तुभेदे कुलीरे, (कांकड़ा) मेषादितश्चतुर्थे राशौ, शाल्मलीवृक्षे च। स्वार्थे कन् कर्कटकोऽप्यर्थेषु, इक्षुभेदे च।
कर्कटशृङ्गी स्त्री० कर्कट इव शृङ्गं यस्याः। (कांकडाशिङ्गा) वृक्षभेदे। स्वार्थे कन् कर्कटशृङ्गिकाप्यत्र।
कर्कटि स्त्री० कर्कं कण्टकमटति इन् शक०। (कांकुड) इर्वारौ शाल्मलीवृक्षे च। वा ङीप् अत्रार्थे, कर्कटशृङ्गाञ्च।
कर्कटु पु० सौत्र-कर्क-अटु। करेटुपक्षिणि (करकटिया)। [(कुल)
कर्कन्धू स्त्री० कर्कं कण्टकं दधाति धा-कू नि० मुम्। वदर्य्याम्
कर्कर पु० कर्क-हासे-अरन्। दर्पणे, चूर्णपाषाणखण्डे कङ्करे, (कांकर) मुद्गरे च। घञ्। कर्कं हासं राति रा-क दृढ़े कठिने त्रि०।
कर्कराङ्ग पु० कर्करं कठिनमङ्गं यस्य। खञ्जने पक्षिणि।
कर्करान्धुक पु० कर्करः कठोरः अतिशयितान्धकारवत्त्वात् अन्धुः कूपः संज्ञायां कन्। अत्यन्तान्धकारवति कूपे।
कर्करी स्त्री० कर्कं हासं राति रा-क गौरा० ङीष्। (झारी) सनालजलपात्रे, कन्दोर्घृतादिपक्वनिष्कासनसाधने (झाजरा)

पाते च। कर्क+रा-ईक। कर्करीकोऽप्यत्र।

कर्करेटु पु० कर्कैति शब्दं रेटते भाषते रेट-भाषणे उ। (करकटिया) इति ख्याते खगे।

कर्कश पु० करे कशति कश-शब्दे अच् पृषो०, कर्कः काठिन्यम् अस्त्यर्थे श कृ क्षेपे विच् कर् कश-हिंसायाम् अच् कर्म्म० वा। कर्कशे (करमचा) कासमर्द्दे, इक्षौ, खड़्गे, खरस्पर्शे च। साहसिके, क्रूरे, निर्द्दये, खरस्पर्शवति च त्रि०।

कर्कशच्छद पु० कर्कशः छदः पत्रमस्य। (चिचिंडा) शाखोट वृक्षे, पटोले च। कर्कशदलोऽप्यत्र। कोषातक्यां स्त्री० टाप्

कर्कसार न० कर्कं हासं श्वेततां सरति गच्छति सृ-अण्। करम्भे (दधिमिश्रितक्षातु)। [कुष्माण्ड्यां स्त्री० वा ऊङ्।

कर्कारु पु० कर्कं हासं श्वेततामृच्छति ऋ-उण्। कुष्माण्डे।

कर्कोट पु० कर्क-ओट। सर्पभेदे, स्वार्थे कन्। 'कर्कोटको नाम सर्पो यो दृष्टिविष उच्यते' इत्युक्तलक्षणे सर्पे, बिल्ववृक्षे, इक्षौ, (कांकरोल) ख्याते वृक्षे च। [घोषातक्याम्।

कर्कोटकी स्त्री० कर्क-ओट-संज्ञायां कन् गौरा० ङीष्। पीत-

कर्कोटी स्त्री० कर्क-ओट गौरा० ङीष्। (काकुड़) कर्कट्याम् कुष्माण्ड्याञ्च। स्वार्थे कन्। कर्कोटिकाप्यत्र।

कर्चूर पु० कर्च्च-ऊर पृषो०। (कचूर) गन्धद्रव्ये, शट्यां च।

कर्ज पीड़ायाम् भ्वा०पर०सक० सेट्। कर्ज्जति अकर्जीत्।

कर्ण भेदने अदन्त चुरादि०उभ०सक० सेट्। कर्णयति ते अच कर्णत् त। आ-श्रवणे आकर्णयति ते।

कर्ण पु० कॄ-नन्, कर्ण-भेदने, अच्, कीर्य्यते शब्दग्रहणाय कॄ-नन् वा। श्रोत्रेन्द्रिये, अरित्रे कैनिपातके, अङ्गदेशाधिपे पृथासुते सूर्य्यात्मजे, त्रिभुजक्षेत्रे भुजकोटिभिन्नायां तिर्य्यग्रेखायाञ्च

कर्णकीटी स्त्री० कर्णयति भिनत्ति अच् कर्णा स्वल्पः कीटः अल्पार्थे ङीप् कीटी कर्म्म०। (काणकोटारी) शतपद्याम्।

कर्णगूथ न० ६त०। कर्णमले।

कर्णजलूका स्त्री० कर्णे जलूकेव। शतपद्याम् (काणकोटारी) कर्णजलौकस् इत्यप्यत्र। [जाह्नविलोचनेति भट्टिः।

कर्णजाह न० कर्णस्य मूलम्। कर्ण+जाह। कर्णमूले 'कर्ण-

कर्णधार पु० कर्णं नौकागतिनिरूपणदण्डं (हाल) धारयति धृ-णिच्-अण्। नाविके (काण्डारि)। [कर्णभूषणभेदे।

कर्णपाली स्त्री० कर्णं पालयति पाल-अण्। (कानबाला)

कर्णपुष्प पु० कर्ण इव पुष्पं यस्य। मोरटालतायाम्।

कर्णपूर पु० कर्णं पूरयति पूर-अण्। कर्णाभरणे, नीलोत्पले, शिरीषवृक्षे अशोकवृक्षे च एतेषां पुष्पैः स्त्रीकर्णस्य भूषा।

कर्णपूरक पु० कर्णं पूरयति ण्वुल्। कर्णपूरार्थे।

कर्णमल न० ६त०। कर्णस्थे मलाकारे पदार्थे (काणेर खल)

कर्णवर्ज्जित त्रि०३त०। बधिरे (काला) श्रोत्रशून्ये। सर्पे पु०

कर्णवेध पु० विध-घञ् ६त०। कर्णवेधनरूपे संस्कारभेदे।

कर्णवेष्ट पु० कर्णौ वेष्ट्येते अनेन। कुण्डले। ण्वुल्, कर्णवेष्टको-ऽत्रैव। भावे ल्युट्। कर्णावरणे न०।

कर्णशष्कुली स्त्री० कर्णस्य शष्कुलीव। कर्णगोलके, तन्मध्या-काशे च 'अवलम्बितकर्णशष्कुली'ति नैषधम्।

कर्णस्मूल न०६त०। कर्णरोगभेदे। [लताभेदे।

कर्णस्फोटा स्त्री० कर्णे स्फोटो विदारणं यस्याः। (काणफाटा)

कर्णाट पु० 'रामनाथं समारभ्य श्रीरङ्गान्तं किलेश्वरि! कर्णाटदेश इत्युक्तदेशे' काव्यरीतिभेदे, स्त्री० ङीप्।

कर्णाभरणक पु० कर्णाभरणमिव कायति पुष्पद्वारा। आरग्वधे वृक्षे। (सोन्दाल) [कर्णचालने।

कर्णास्फाल पु०आ+स्फुर-णिच्-स्फालादेशः ६त०। करिणां

कर्णि पु०कर्ण-इन्। शरभेदे, कण्टकारिकायां स्त्री० वा ङीप्।

कर्णिका स्त्री० कर्ण-ण्वुल्। करहस्ताग्रे, करमध्याङ्गुलौ, वीजकोषे पद्मवराटे, लेखन्याम्, कुट्टिन्याम् अग्निमन्थवृक्षे, अजशृङ्गीवृक्षे च। कर्ण+भूषणे इकन्। कर्णभूषणभेदे।

कर्णिकार पु० कर्णिकामृच्छति ऋ-अण् उप०। (गणियारी) वृक्षभेदे, आरग्वधवृक्षभेदे च (छोट सोन्दाल)।

कर्णीरथ पु० कर्णः सामीप्येनास्त्यस्य कर्णी स्कन्धः तत्र ई शोभा यस्य न समासान्तः कप् स चासौ रथो रथतुल्यं वाहनं कर्म्म०। स्कन्धवाह्ये याने (पालकी) इत्यादौ।

कर्णीसुत पु० कर्ण्याः कंसमातुः सुतः। कंसासुरे।

कर्णेजप पु० कर्णे जपति जप-अच् सप्तम्या अलुक्। सूचके पिशुने, खले च। [अचकर्त्तत् त।

कर्त्त शैथिल्ये अद० चुरा० उभ० अक० सेट्। कर्त्तयति ते

कर्त्तन न० कृती छेदने कृत-ल्युट्। छेदने। तूलपिण्डात् सूत्रनिष्काशनव्यापारे (काट्नाकाटा)

कर्त्तरी स्त्री० कृत-घञ् कर्त्तं राति रा-क गौरा० ङीष्। कृपाण्याम्, पत्रीकृतहिरण्यादेः छेदनसाधने (कातारी), केशादिकर्त्तनसाधने (कांचि) अस्त्रे, 'क्रूरमध्यगतश्चन्द्रो लग्नं वा क्रूरमध्यगम्। कर्त्तरी नाम योगोऽय'मिति ज्योतिषोक्ते योगभेदे च।

कर्त्तृ त्रि० कृ-तृच्। कारके, व्याकरणोक्ते कारकान्तरप्रयोक्तरि क्रियाश्रये स्वतन्त्रे, तत्प्रयोजके च। चतुरानने पु०।

कर्त्तृका स्त्री०कृत-तृच् इडभावः संज्ञायां कन्। अस्त्रभेदे।

कर्त्र शैथिल्यकरणे अद० चुरा० उभय०सक० शैथिल्ये अक०

सेट् । कर्त्तयति ते अचकर्त्तत् त । क्त कर्त्तितः ।

कर्त्त्री स्त्री० कर्त्त-अच् गौरा० ङीष् । (काटार) इति ख्याते अस्त्रभेदे । कृ-तृच् कारिकायां स्त्रियां स्त्री० ङीप् । [अकर्द्दीत्

कर्द्द कुत्सितरवे उदरशब्दे च भ्वा०पर०अक० सेट् । कर्द्दति

कर्द्द पु० कर्द्द-अच् । कर्द्दमे ।

कर्द्दट पु० कर्द्द-अटन् । पद्मकेशरे, पङ्के च ।

कर्द्दम पु० कर्द्द-अम् । पङ्के, पापे, ब्रह्मणश्छायायामुत्पन्ने प्रजापतिभेदे । मांसे न०, पङ्कवति त्रि० । [पङ्क एव हि प्ररोहः

कर्द्दमक पु० कर्द्दमे कायति प्रकाशते कै-क । शालिभेदे, तस्य

कर्पट पु०न० कृ-कर्म्मणि विच्-कर्-पटः कर्म्म० । लक्तके जीर्णवस्त्रे (लाताकानि), मलिनवस्त्रे च । करस्य पटः शक० । घर्म्मादिमार्ज्जनार्थं हस्तन्यस्ते वस्त्रखण्डे कषायरक्ते वस्त्रे च ।

कर्पटधारिन् त्रि० कर्पटं मलिनं जीर्णं रक्तं वा वस्त्रं धारयति णिनि । मलिनादिवस्त्रधारके भिक्षुकादौ । [कर्पटीत्यप्यत्र

कर्पटिक त्रि० कर्पट-ठन् । कर्पटवस्त्रयुक्ते भिक्षुकादौ । इनि

कर्पर पु० कृप-अरन् लत्वाभावः । कपाले शीर्षोर्द्धास्थनि, (माथारखुली), शस्त्रभेदे (कात), कटाहे च ।

कर्परांश पु० कर्परस्यांशः । (खापरा) शर्करायाम् ।

कर्पराल पु० कर्परमलति अल-अण् । कन्दराले, अक्षोटवृक्षे च

कर्परी स्त्री० कृप-अरन् लत्वाभावः गौ० ङीष् । दारुहरिद्राक्षारभवे तुत्थे (तुंते) । [जातित्वे ङीप् । कर्पासीत्यपि ।

कर्पास पु०न० कृ-पास । वस्त्रयोनौ (कापास) वृक्षभेदे ।

कर्पासफल न० ६त० । (माकाटी) कर्पासीवीजे ।

कर्पूर पु०न० कृप-ऊर लत्वाभावः । स्वनामख्याते गन्धद्रव्ये

कर्पूरमणि पु० कर्पूरवर्णो मणिः । रत्नभेदे, कर्पूराश्माप्यत्र

कर्पूररस पु० कर्पूर एव रसः । रसकर्पूरे ।

कर्ब गतौ भ्वा०पर०सक० सेट् । कर्बति अकर्बीत् ।

कर्बूर पु० कर्ब-ऊर । राक्षसे, शठाम्ने । स्वर्णे, हरिताले च न० ।

कर्म्मकर पु० कर्म्म करोति कृ-ट । यमे । भृत्ये त्रि० । स्त्रियां ङीप् । [कर्म्मसमूहे, तत्प्रतिपादके वेदभागे च ।

कर्म्मकाण्ड पु० कर्म्मणां समूहः दूर्व्वादित्वात् काण्डच् ।

कर्म्मकार पु०कर्म्म+कृ-अण् । लौहकारके जातिभेदे, (कामार) वेतनं विना (वेगार) कर्म्मकारके, वाहके च ।

कर्म्मक्षेत्र न० कर्म्मणां तद्विधानायोचितं क्षेत्रम् । भारतवर्षे ।

कर्म्मठ त्रि० कर्म्मणि कुशलः कर्म्मन्+ठ । क्रियाकुशले ।

कर्म्मण्य त्रि० कर्म्मणि साधुः कर्म्मन्+यत् । कर्म्मणि योग्ये, तत्र प्रवीणे च । वेतने अस्त्री० ।

कर्म्मदेवता स्त्री० कर्म्मणा यागादिना देवता । यज्ञेन देवत्वं प्राप्ते 'अस्मिन् कल्पेऽश्वमेधादि कर्म्म कृत्वा महत्पदम् । अवाप्य देवैर्याः पूज्यास्ततस्ताः कर्म्मदेवता इत्युक्तलक्षणे देवे

कर्म्मधारय पु० व्याकरणोक्ते अभेदान्वयिना समानविभक्तिकेन पदेन घटिते समासभेदे । [रूपे कारके च ।

कर्म्मन् न० कृ-मनिन् । क्रियायाम्, व्याकरणोक्ते कर्त्तुरिष्टतम

कर्म्मफल न० कर्म्मणः फलम् । कर्म्मविपाकजनिते सुखदुःखादौ, कमरङ्गफले च (कामराङ्गानेवु)

कर्म्मभू स्त्री० कर्म्म कर्षणादि परिकर्म्म, पुण्यादिकर्म्म वा तस्य भूः । कृष्टभूमौ, आर्य्यावर्त्ते, भारतवर्षे च विहितकर्म्माण्यत्रैव वर्षे क्रियन्ते नान्यत्र । [जैमिनिप्रणीते ग्रन्थे ।

कर्म्ममीमांसा स्त्री० ६त० । कर्म्मकाण्डप्रधानवेदभागविचाररूपे

कर्म्ममूल न० कर्म्मणां मूलम् । कुशतृणे । तेन हि वैदिकादि सर्व्वं कर्म्म निष्पाद्यते ।

कर्म्मरङ्ग पु०न० कर्म्मणि भोजनादौ रङ्गो रतिर्यस्मात् रन्ज-घञ् (कामराङ्गा) जम्बीरभेदे, तद्भोजने हि भोजनादौ रुचिर्भवति

कर्म्मविपाक पु० विपच्यते वि-पच-कर्म्मणि घञ् कर्म्मणो विपाकः । शुभाशुभकर्म्मजन्ये तत्फलभूते सुखदुःखादौ ।

कर्म्मव्यतिहार पु० वि-अति-हृ-घञ् । कर्म्मणा व्यतिहारः ३त० । परस्परैकजातीयक्रियाकरणे, क्रियाविनिमये च यथा यः कश्चित् येन कर्म्मणा इतरं संबध्नाति, इतरोऽपि तज्जातीयेनैव कर्म्मणा तं संबध्नाति, तयोः कर्म्मविनिमयो भवति । यथा अन्योन्यं ताड़यत इत्यादौ । [लोदयं कर्म्मकारिणि च

कर्म्मशूर पु०कर्म्मणि शूरः । प्रयत्नेन प्रारब्धकर्म्मसमापके, आफ-

कर्म्मसङ्ग पु० कर्म्मणि सङ्ग आसक्तिः सन्ज-घञ् । इदमहं करोमि अनेनैतत् फलं भोक्ष्ये इत्याकारकेऽभिनिवेशे ।

कर्म्मसंन्यासिन् पु० विहितकर्म्माणि विधानेन संन्यस्यति सं+नि+अस्-णिनि । सर्व्वकर्म्मत्यागिनि यतौ ।

कर्म्मसाक्षिन् पु० साक्षात् पश्यति नि० साक्षी ६त० । 'सूर्य्यः सोमो यमः कालो महाभूतानि पञ्च च । एते शुभाशुभस्येह कर्म्मणो नव साक्षिण इत्युक्तेषु सूर्य्यादिषु नवसु ।

कर्म्मसिद्धि स्त्री० ६त० । इष्टानिष्टफलप्राप्तौ "स्वकर्म्मसिद्धिं पुनराशशंसे' इति कुमारः ।

कर्म्माध्यक्ष पु० ७त० । क्रियासाक्षिणि कृताकृतावेक्षके ।

कर्म्मार पु० कर्म्म ऋच्छति ऋ-अण् । कर्म्मकारे (कामार) जातिभेदे, वंशभेदे (वेडवांश), कर्म्मरङ्ग वृक्षे च ।

कर्म्मिष्ठ त्रि० अतिशयेन कर्म्मी इष्ठन् इनेर्लुक् । क्रियादक्षे जने

कर्म्मेन्द्रिय न० कर्म्मणां क्रियाणां साधनभूतमिन्द्रियम् । हस्तपादादौ, ततो हि चलनादानादिक्रिया निष्पद्यते ।

कर्व्व दर्पे भ्वा०पर०अक० सेट् । कर्व्वति अकर्व्वीत् ।

कर्वट पु० कर्व-अट । द्विशतग्राममध्ये सुन्दरस्थाने, यत्र गत्वा क्रयविक्रयादिना सन्निहितजनपदवासिनो जना जीवन्ति तादृशे ग्रामे पुरे वा नगरमात्रे च ।

कर्व्वर पु० कृणाति हिनस्ति कृ-बधे वरच् । व्याघ्रे, राक्षसे च । शृगाले स्त्री० ङीप् । [स्वार्थे कन् ण्वुल् । श्लेष्मातकवृक्षे

कर्व्वुदार पु० कर्व दर्पे उण् तं दारयति दृ-अण् । कोविदारवृक्षे

कर्व्वुर पु० कर्व्व-उर । राक्षसे, पापे, नानावर्णे च । तद्वति त्रि०

कर्ष पु० न० कृष-अच् कर्मणि घञ् वा । षोडशमाषके माने, तन्मिते सुवर्णे च ।

कर्षक पु० कृष-ण्वुल् । कृषीवले ।

कर्षफल पु० कर्षं तन्मात्रं फलमस्य । विभीतकवृक्षे, आमलक्याम् स्त्री० टाप् । [लागामेर लौह) ।

कर्षिणी स्त्री० कृष-णिनि । क्षीरिणीवृक्षे, खलीने च (अश्व-

कर्षू पु० कृष-ऊ । करीषाग्नौ (घुटियार आगुन) । कृषौ च । कुल्यायां, नदीमात्रे च स्त्री० । [कस्मिन् काले इत्यर्थे ।

कर्हि अव्य० कस्मिन् काले किम्+र्हिल् कादेशः । अनद्यतने

कर्हिचित् अव्य० कर्हि+चित् । कस्मिंश्चित्काले इत्यर्थे ।

कल संख्यायां सक० शब्दे अक० भ्वा० आत्म० सेट् । कलते अकलिष्ट

कल गतौ संख्यायाञ्च अद० चुरा० उभय० सक० सेट् । कलयति-ते अचकलत् त । [कलत् त ।

कल नोदने (प्रेरणे) चुरा० उभय० सक० सेट् । कालयति ते अचो

कल पु० कल-शब्दे घञ् अवृद्धिः । मधुराव्यक्तशब्दे, सालवृक्षे च । कड मदे घञर्थे क डस्य लः । रेतसि । अजीर्णे त्रि०

कलकण्ठ पु० कलः कलान्वितः कण्ठोऽस्य । कोकिले हंसे, पारावते च । जातित्वे स्त्रियां ङीप् कलकण्ठी । [कोलाहले ।

कलकल पु० कलप्रकारः गुणवचनत्वात् प्रकारे द्वित्वम् ।

कलघोष पु० कलो घोषो यस्य । कोकिले ।

कलङ्क पु० कलयति क्विप् कल् चासौ अङ्कश्चेति । चिह्ने, अपवादे, ताम्रादिधातूनां मलभेदे (कलुकान), ताम्रादियोगात् अम्लादेर्विकारे च ।

कलञ्ज पु० केतिशब्दं लञ्जति भाषते क इत्यव्यक्तानुकरणम् लजि-अण् । विषाक्तास्त्रेण हते मृगे, पक्षिणि च 'न कलञ्जं भक्षयेदि'ति श्रुतिः । ताम्रकूटे 'कलञ्जसंवेष्टनधूमपानात् स्वाहन्नपहिर्मुखरोगहानिरिति'वैद्यके तद्वेष्टनात् सुखशुद्ध्यादि दृष्टा । 'दशपकैर्दशभिः प्रोक्तः कलञ्जो नामेत्युक्तपरिमाणे च

कलत्र न० गड-त्रन् गस्य कः डस्य लः । नितम्बे, भार्यायाञ्च

कलधौत न० कलः मलः धौतोऽस्य । स्वर्णे, रजते च । कलधूतमव्यक्त । [मधुराव्यक्ते शब्दे

कलध्वनि पु० इव० । कोकिले, पारावते, मयूरे च । कर्म० ।

कलन पु० कल-ल्यु । वेतसवृक्षे । भावे ल्युट् । चिह्ने, दोषे, लङ्घने एकमासिकगर्भे, ग्रहणे, संख्याने, गणने ग्रसने च, न० । 'कलनात् सर्व्वभूतानामि'ति स्मृतिः ।

कलभ पु० कल-अभच् । पञ्चवर्षीये हस्तिशावके, धुस्तूरवृक्षे च ।

कलभवल्लभ पु० इत० पीलुवृक्षे । [इव ते रघुमि'ति रघुः ।

कलम पु० कल-अम । लेखन्याम्, चौरे, धान्यभेदे च । 'कलमा

कलम्ब पु० कड-अम्बच् डस्य लः । नालिकाशाके (कलमी), बाणे, कदम्बवृक्षे, शाकनाडायाञ्च । स्वार्थे कन् । कलम्बकोऽप्यत्रार्थे ।

कलम्बिका स्त्री० कलम्बो भूम्नाऽस्त्यस्य ठन् । कलम्बीशाके, ग्रीवाश्रिनाड्यां मन्यायाञ्च ।

कलम्बी स्त्री० कड-अम्बच् डस्य लः के जले लम्बते अच् वा गौरा० ङीष् (कलमी) जलजशाकभेदे । कलम्बी गोवधात्रिकेति स्मृतिः । [कर्म० । मधुराव्यक्ते शब्दे ।

कलरव पु० रु-अप् रवः कलोरवोऽस्य । कोकिले, पारावते च

कलल पु० न० कल-अलच् । गर्भवेष्टनचर्म्मणि जरायौ शुक्रशोणितयोः संसर्गे च । [सालनिर्यासे (धुना) ।

कललज पु० कललं शुक्रशोणितसंघात इव जायते जन-ड ।

कलविङ्क(ङ्ग) पु० कलं वङ्क(ङ्ग)ते वगि(वकि)-गतौ अच् पृषो० अत इत्वम् । चटके खगे, इन्द्रयवे च ।

कलश पु० न० कलं शब्दं शवति शु-गतौ ड । घटे ।

कलशि स्त्री० कलं श्यति शो-इन् आलोपः । घटे । 'कलशिसुदधिगुर्व्वी'मिति माघः । वा ङीष् । अवलम्बितकर्णशष्कुलीकलशीकमिति नैषधम् पृश्निपर्ण्याम् (चाकुलिया) ।

कलस पु० केन जलेन लसति अच् । घटे 'कलसं जलसंभृत'-मिति नैषधम् । जातित्वात् स्त्रियां ङीष् । द्रोणमाणे त्रि०

कलह पु० न० कलं हन्ति हन-ड । विवादे, युद्धे, असिकोषे च

कलहंस पु० कलप्रधानो हंसः । राजहंसे, 'कलहंसः कलयां बभूव स इति नैषधम् । कादम्बहंसे (वालहांस), नृपोत्तमे, परमात्मनि, वर्णवृत्तेषु त्रयोदशाक्षरपादके छन्दोभेदे च ।

कलहान्तरिता स्त्री० 'कोपात् कान्तं पराणुद्य पश्चात् तापान्विता यदि । कलहान्तरिता प्रोक्ते'त्युक्तलक्षणे नायिकाभेदे ।

कला स्त्री० कल-अच् । चन्द्रमण्डलस्य षोडशे भागे, दत्तधनस्याधिकलभ्यांशे (सुद) अवयवे, कालपरिमाणे, ज्योतिषोक्ते राशेस्त्रिंशद्भागस्य षष्टिभागे, नौकायाम्, कपटे विभूतौ, सामर्थ्ये, संख्यायां, मरीचिपत्न्याम्, चतुःषष्टिप्रकारेषु गीतवाद्यादिषु च ।

कलाद पु० कलामंशमादत्ते आ-दा-क। स्वर्णकारे तेन हि अलङ्कारगठनार्थं गृहीतधनस्यांशोऽपह्रियते।

कलादक पु० कलामत्ति कला+अद्-ण्वुल्। स्वर्णकारे गठनार्थं दत्तद्रव्यांशस्य भोजनं तेन हि क्रियते।

कलानिधि पु० कला निधीयन्तेऽत्र। कला+नि+धा कि। चन्द्रे

कलानुनादिन् पु० कलमनुनदति णिनि। भ्रमरे, चटके च

कलान्तर पु०अन्या कला अंशः मयू०। वृद्धिभेदे 'मासे शतस्य यदि पञ्च कलान्तरं स्यादिति लीलावती, अन्यस्यां चन्द्र कलायाञ्च. 'ज्योत्स्नान्तराणीव कलान्तराणी'ति कुमारः।

कलाप पु० कलामाप्नोति कला-आप्-अण्। समूहे,मयूरपिच्छे, भूषणे, काञ्चाम्, तूणे, चन्द्रे,व्याकरणभेदे ग्रामभेदे च।

कलापक पु०कलाप+क स्वार्थे कन्।कलापार्थे,हस्तिस्कन्धबन्धे, एकवाक्यतापन्ने श्लोकचतुष्के न० कलापकं चतुर्भिः स्यादित्युक्तेः। [शाखावति वटे च।

कलापिन् पु० कलापोऽवर्होऽस्यास्ति इनि।मयूरे तद्वर्हतुल्य- कल+आप-णिनि।कोकिले

कलाभृत् पु०कलां बिभर्त्ति कला+भृ-क्विप्। चन्द्रे। [यां स्त्री०

कलाय पु०कलमयते अय-अण्।(मटर) धान्यभेदे।गण्डदूर्वा-

कलालाप पु० कलमालपति आ+लप-अण्। भ्रमरे। [त्रि०

कलावत् पु०कला+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः।चन्द्रे। कलावति

कलि पु० कल-इन्। विभीतकवृक्षे, विवादे, युद्धे, शूरे, अन्त्ययुगे च।कोरके स्त्री० वा ङीप् कली च।

कलिक पु० कल+मत्वर्थे ठन्। वकभेदे (कोंचवक) [मूले च

कलिका स्त्री० कल-इन् स्वार्थे कन्। (कलि) कोरके, वीरण-

कलिकापूर्व्व न० कलिकेव अपूर्व्वमदृष्टं पुण्यापुण्यम्। प्रधानकर्म्मज य प्रधानापूर्व्वस्य हेतुभूतेऽवान्तरकर्म्मजन्ये पुण्यादौ

कलिकार पु० कलिं करोति कृ-अण्। भूम्याटपक्षिणि, पूतिकरञ्जे च।

कलिकारक पु०कलिं करोति कृ-ण्वुल्। नारदे। कलहकारके त्रि०। कलिकार+स्वार्थे क।भूम्याटपक्षि पु०। [कल्याम्।

कलिकारी स्त्री०क लकारवृच्छति ऋ-अण्। (विषलाङ्गलिया)ला-

कलिङ्ग पु० कलिं गच्छति गम-खच् सुम् डिच्च। पूतिकरञ्जे धूम्याटे, कुटजवृक्षे, शिरीषवृक्षे, प्लक्षवृक्षे, 'जगन्नाथात् पूर्व्वभागे कृष्णातीरान्तरं शिवे!। कलिङ्गदेशः संप्रोक्त' इत्युक्ते देशे, 'उत्कलादर्शितपथः कलिङ्गाभिमुखो ययौ'विति रघुः। इन्द्रयवे च। योषिति त्रिवृतायाञ्च (तेउड़ि) स्त्री०

कलित त्रि० कल-क्त। विदिते प्राप्ते, भेदिते, गृहीते, उक्ते। संख्याते, विचारिते, बद्धे च।

कलिद्रुम पु० कलेराश्रयः द्रुमः। विभीतकवृक्षे तत्र हि,नलस्य राज्ञश्छिद्रावाप्तये कलिना सुचिरं स्थितमिति भारतकथा।

कलिन्द पु० कलिं ददाति द्यति वा खच् सुम् च। अद्रिविशेषे,यतो यमुनानदी निःसृता,विभीतकवृक्षे, सूर्ये च।

कलिन्दकन्या स्त्री० ६त०। यमुनायां कलिन्दजादयोऽप्यत्र।

कलिप्रिय पु० कलिः कलहः प्रियो यस्य। नारदे, वानरे च। ६त० विभीतके। ६ब० प्रियविवादे जने त्रि०।

कलिल त्रि० कल-इलच्। गहने,मिश्रे च। [लाङ्गल्याम्।

कलिहारी स्त्री० कलिं हरति हृ-अण्। (विषलाङ्गलीया)

कलुष पु०स्त्री०कल-उषच्,लुष हिंसायां क कस्य जलस्य लुषो घातकः इति वा। महिषे। पापे न०। तद्वति त्रि०।

कलेवर न० कले शुक्रे वरं श्रेष्ठम् तदुत्पन्नत्वेऽपि शुचि। सप्तम्या अलुक्। देहे। [वार्द्धुषिके।

कलोपजीविन् त्रि०कलां वृद्धिमुपजीवति उप+जीव-णिनि।

कल्क पु०न० कल-क तस्य नेत्त्वम्। घृततैलादिशेषे,दम्भे, विभीतकवृक्षे, विष्ठायाम्,तुरुष्कनामकगन्धद्रव्ये, घृततैलादिपाकोद्देये औषधिद्रव्ये च 'द्रव्यमार्द्रं शिलापिष्टं शुष्कं वा जलमिश्रितम्। तदेव सूरिभिः पूर्व्वैः कल्क इत्यभिधीयते इत्युक्तलक्षणे द्रव्यभेदे, शाठ्ये,पापे च। [क्वाथने कलहे च।

कल्कन न० कल्कं करोति णिच्-भावे ल्युट्। दम्भे, शाठ्ये,

कल्कि पु० कल्क+तत् करोतीति णिच्-इन्। 'सम्भलग्राममुख्यस्य ब्राह्मणस्य महात्मनः। भवने विष्णुयशसः कल्किः प्रादुर्भविष्यतीत्युक्तलक्षणे हरेरवतारे।

कल्किन् पु० कल्क-इनि।रामो रामश्च रामश्च बुद्धः कल्की च ते दशेति विष्णोरवतारभेदे।

कल्प पु० क्लृप-अच् घञ् वा। यज्ञक्रियाणामुपदेशके, शिक्षाकल्पव्याकरणादीनामन्यतमे वेदाङ्गभेदे, बौधायनादिकृते अनुष्ठेयक्रमविधाने,सूत्रात्मके कर्म्मपद्धतिग्रन्थे, ब्रह्मदिने, प्रलये, विकल्पे, कल्पवृक्षे, न्याये च। उत्तरपदस्य ःसादृश्ये कल्पप्। यथा पितृकल्पः गुरुकल्पः।

कल्पक पु० क्लृप-णिच् ण्वुल्। नापिते।छेदके,कल्पनाकारके त्रि०

कल्पतरु पु०कल्पते फलदानाय अच् कर्म०।कल्पवृक्षे। [भेदे च

कल्पन न० क्लृप्-भावे ल्युट्। क्लृप्तौ,छेदने, न्यायोक्ते अनुमिति

कल्पना स्त्री० क्लृप-णिच्-युच्। पल्ययनादिना करिणां सज्जीकरणे, न्यायोक्ते अनुमितिभेदे, रचनायाञ्च।

कल्पान्त पु० ७त०। प्रलये।

कल्माष पु०कर्म्म शुभकर्म्म स्यति सो-क-पृषो०मत्वं रस्य लत्वञ्च। नरकभेदे। पापे न०। तद्वति, मलिने च त्रि०।

कल्माष पु० कालयति कल-क्विप् तं माषयति अभिभवति अण्

माषः उप०। राक्षसे.चित्रवर्णे, कृष्णवर्णे,कृष्णपाण्डुरवर्णे च। तद्वति त्रि० स्त्रियां ङीप्।

कल्माषकण्ठ पु० कल्माषः कण्ठो यस्य। शिवे तस्य स्वयं श्वेतत्वात् विषयोगेण कृष्णत्वात् कृष्णपाण्डुरता।

कल्य न०कल-यत्, कलासु साधु कला+यत् वा। प्रभाते,मधुनि ज्योतिषोक्ते लग्ने च। वाक्श्रुतिवर्ज्जिते सज्जीभूते,वीतरोगे, दक्षे कल्याणे च जने त्रि०। [उपचारात् तत्कालभक्ष्ये

कल्यजग्धि स्त्री० अद-क्तिन् कल्ये प्रातर्ज्जग्धिः। प्रातर्भोजने

कल्याण न०। कल्ये प्रातः अण्यते शब्द्यते अण-घञ्। हेम्नि, मङ्गले च। शुभयुक्ते त्रि०। स्त्रियां गौरा० ङीप्।

कल्याणकृत् त्रि०कल्याणं शुभं शास्त्रविहितं करोति कृ-क्विप्। शास्त्रविहितकर्मकारके 'न हि कल्याणकृत् कश्चि'दिति गीता

कल्याणिका स्त्री० कल्याण+अस्त्यर्थे ठन्। मनःशिलायाम्।

कल्ल कूजने अशब्दे च भ्वा०आत्म०अक०सेट्। कल्लते अकल्लिष्ट

कल्ल त्रि० कल्ल-अच्। बधिरे श्रवणेन्द्रियशून्ये।

कल्लोल पु० कल्ल-ओलच्, कम् जलं लोलं चपलं यस्मात् वा अत्र पक्षे अनुस्वारस्य लत्वम्। महातरङ्गे,हर्षे च। वैरिणि त्रि०

कव स्तुतौ वर्णने च भ्वा० आत्म० सक० सेट्। कवते अकविष्ट। [कवकानि चेति स्मृतिः

कवक पु० कु-अण् संज्ञायां कन्। ग्रासे, भूच्छत्रके, 'पलाण्डुं

कवच पु० कं वातं वञ्चयति वन्च-क। गर्द्दभाण्डे वृक्षे, पटहवाद्ये च। वर्म्मणि.तन्त्रोक्ते पूजादौ मात्रे भूर्जपत्रे लिखित्वा धार्य्ये च देवतामन्त्रन्यासयुक्ते वाक्यस्तोमे पु० न०

कवर पु०न० कु-अरन्। अम्ले.लवणे. केशपाशे च। खचिते, संपृक्ते, शबले च त्रि०। वर्वरायां स्त्री० टाप्। कं शिरो वृणोति आच्छादयति क+वृ-अच् गौरा० ङीप्। केशविन्यासे केशवेश, काकोल्यां हिङ्गुशाके वर्वरायाञ्च स्त्री०

कवर्ग पु०कघटितो वर्गः सजातिसंघः। कादिषु पञ्चसु वर्णेषु। एवं चवर्गादयः। [एवं चवर्ग्य चवर्गीयादयः।

कवर्गीय पु०कवर्गे भवः छ। कवर्गमध्यभवे वर्णे। यत्। कवर्ग्यः

कवल पु० केन वलते वल-अच्। ग्रासे, (गेलेमाछ) मत्स्यभेदे च

कवलित त्रि०कवलं ग्रासं करोति णिच्-क्त। भुक्ते,व्याप्ते च

कवाट न० कं वातं वटति वट-वेष्टने अण्। द्वाररोधके काष्ठखण्डे। क्षुद्रेऽर्थे ङीप्। कवाटी।

कवि पु० कु-इ। शुक्रे, वाल्मीकिमुनौ, भास्करे, काव्यकर्त्तरि, ब्रह्मणि च। अतीतानागतसर्व्वज्ञे सूक्ष्मार्थदर्शिनि पण्डिते च त्रि०। खलीने स्त्री० वा ङीष् कवी।

कविक न०कु-इ संज्ञायां कन्। खलीने यद्वि लौहमयं घोटकमुखाभ्यन्तरे प्रग्रहयोजनार्थं दीयते तस्मिन्। [कङ्गा।

कविका स्त्री० कु-इ संज्ञायां कन्। खलीने, मत्स्यभेदे च

कविज्येष्ठ पु० कविषु ज्येष्ठः। वाल्मीकिमुनौ।

कविता स्त्री० कवेः कर्म्म भावो वा तल्। कविकृते काव्ये 'भवति कविता कामिनी'ति प्रसन्नराघवम्। [तद्वति त्रि०

कवोष्ण न० ईषदुष्णम् कोः कवादेशः। ईषदुष्णे स्पर्शे।

कव्य न० कु-यत्। पितृद्देशेन दत्तेऽन्नादौ। [पितृगणभेदे।

कव्यवाल पु० कव्यं पितृद्देश्यकं द्रव्यं वालयति चु० वल-अण्।

कश शब्दे भ्वा०अक०पर० सेट्। कशति अकशीत् अकाशीत्

कशा स्त्री० कश-अच्। अश्वादेश्चालनार्थं ताड़नसाधने पदार्थे, (कोडा, चावुक्)।

कशार्ह त्रि०कशामर्हति अर्ह-अच्। कशया ताड्ये अदान्तेऽश्वादौ

कशिपु पु० कश-उ नि०। भक्ते, वस्त्रे च। सहदितयोर्भोज्यवस्त्रयोः, शय्यायाञ्च 'सत्यां क्षितौ किं कशिपोः प्रयासै'रिति प्रयोगात्।

कशेरु पु०न० कं शृणाति शॄ-हिंसायां उ एरङादेशः। पृष्ठास्थनि,जलजे मूलभेदे च (केशुर)। स्वार्थे कन्। अत्रार्थे।

कशेरू स्त्री० कशेरु+अप्राणिजातित्वात् ऊङ्। जलकन्दे (केशुर)। [मलिने त्रि०।

कश्मल न० कश-कल सुट् च। मूर्च्छायां, मोहे, पापे च।

कश्मीर पु० कश-ईरन् सुट्च। कश्मीराख्ये देशे। [म्यत

कश्मीरज पु० कश्मीरे जायते जन-ड। कुङ्कुमे कश्मीरजन्मा-

कश्य न० कश-यत्। अश्वमध्यभागे, मद्यभेदे च। कशामर्हति कशा+यत्। कशार्हे अदान्तेऽश्वादौ।

कश्यप पु० कश्यं मद्यं पिबति पा-क। 'ब्रह्मणस्तनयो योऽभूत् मरीचिरिति विश्रुतः। कश्यपस्तस्य पुत्रोऽभूत् कश्यपानात् स कश्यप इति निरुक्तौ मुनिभेदे,मृगभेदे, मत्स्यभेदे च।

कष वधे भ्वा०पर०सक० सेट्। कषति। अकषीत् अकाषीत्

कष पु० कष-अच्। (कष्टी) पाषाणभेदे, 'कषपाषाणनिभे नभस्तले' इति नैषधम्। [कण्डूयने च न०

कषण पु० कष-ल्यु। अपक्वे (कांचा)। भावे ल्युट्। घर्षणे,

कषाय पु० कषति कण्ठम् कष-आय। श्योनाकवृक्षे, रासे, अन्तःकरणदोषे,'कषाये कर्म्मभिः पक्वे ततो ज्ञानं प्रजायते' इति वेदान्तपरिभाषायाम्। धवद्वृक्षे (धगाछ), रसभेदे (कषा), रक्तपीतमिश्रितवर्णे च। तद्वति त्रि०। क्वाथे पु०। क्षुद्रदुरालभायां स्त्री०।

कषायित त्रि० कषायो रक्तपीतवर्णो जातोऽस्य इतच्। जार कषाये 'अधुनैव कषायितस्तनी'ति कुमारः।

कषायिन् पु० कषाय+इनि। शालवृक्षे, नकुचवृक्षे, खर्जूरी वृक्षे च। विषयरागवति त्रि०

कष्ट न० कष-क्त कृच्छ्रगहनयोः कषइति नेट्। पीडायाम् व्यथायाम्, पीडायुक्ते। गहने च त्रि०।

कस गतौ भ्वा०पर०सक०सेट्। कसति अकसीत् अकासीत्।

कस शातने गतौ च अदा०इदित् आत्म०सक०सेट्। कंस्ते अकंसिष्ट

कस शातने गतौ च सक०अदा०आत्म० सेट्। कस्ते अकसिष्ट

कसनोत्पाटन पु० कसनं कासरोगम् उत्पाटयति ल्यु। वास वृक्षे, 'वासकः कासनाशक' इति वैद्यकोक्तेः। [च।

कसेरु पु० कस-उ एरुन्नागमः। कशेरौ, शूकरस्य प्रिये जलकन्दभेदे

कस्तीर पु०न० कं जलं तीरयति अच् नि०सुट्। रङ्गे (राङ्)धातौ

कस्तूरिका स्त्री० कस-ऊर तुट च् गौरा० ङीष् कस्तूरी स्वार्थे कन् ह्रस्वे अत इत्त्वम्। मृगमदे। पृषो० अतोह्रस्वे कस्तुरिकाप्यत्र। [मृगनाभिजाते गन्धद्रव्ये।

कस्तूरी स्त्री० कसति गन्धोऽस्याः कस-ऊर तुट् च गौरा० ङीष्।

कह्लार न० के जले ह्लादते ह्लाद-अच् पृषो० दस्य रः। श्वेतोत्पले

कांस्य न० कंसेन निष्पादितम् कंस-ञ्य। वाद्यभेदे,पानपात्रे च। स्वार्थे ष्यञ्! ताम्ररङ्गनिश्रिते उपधातौ, 'उपधातुर्भवेत्कांस्यं द्वयोस्तरणिरङ्गयोरित्युक्तेः। स्वार्थे कन्। उक्तार्थे।

कांस्यकार पु० कांस्य+कृ-अण् उप०। (कांसारि) जातिभेदे

काक पु० कै-शब्दे कन् तस्य नेत्त्वम्। स्वनामख्याते पक्षिणि। खञ्जे, अदृष्टे तिलके च।

काककला स्त्री० काकस्य कला अवयवो जङ्घेवावयवोयस्याः काकजङ्घावृक्षे। [काकस्य नाशः।

काकघ्नी स्त्री० काकं हन्ति ट। महाकरञ्जे, तत्फलसेवने हि

काकचिञ्चा स्त्री० काकवर्णा चिञ्चा प्रान्तभागः फले यस्याः। गुञ्जायाम्। पृषो०। काकचिञ्चिः,काकचिञ्ची,काकचञ्चाप्यत्र

काकच्छद पु० काकस्य छदः पक्ष इव छदो यस्य। खञ्जनखगे

काकजङ्घा स्त्री० काकस्य जङ्घेवावयवो यस्याः। स्वनामख्याते वृक्षभेदे (केओयाठेङ्गा)

काकजम्बु स्त्री० काकवर्णा जम्बुः। भूमिजम्बाम्।

काकतालीय स्त्री० काकगमनसमये तालपतनमतर्कितहेतुकं तदिव छ। अवितर्कितसम्भवे यादृच्छिकागतौ।

काकतिक्ता स्त्री० काकस्यापि तिक्ता। गुञ्जायाम्।

काकतिन्दुक पु० काकवर्णः तिन्दुकः। काकपीलुके (कुचला)

काकनासा स्त्री० काकस्य नासेव फलमस्याः। काकजङ्घायाम् (केओठेङ्गा) काकनासाप्यत्र।

काकपक्ष पु० काकस्य पक्ष इव। मस्तकपार्श्वद्वयस्थे 'बालानां तु शिखा प्रोक्ता काकपक्ष' इत्युक्ते केशरचनाभेदे (काणपाट्टा)

काकपद न० काकस्य पदमिव। लिपौ पतितवर्णस्य उपरि-लेखने तत्स्थानसूचनार्थं न्यस्ते काकपदाकारे चिह्ने। शीर्षस्थे काकपदाकारे केशपुञ्जे च (शिका)।

काकपर्णी पु० काकवर्णं पर्णमस्याः। मुद्गपर्ण्याम्।

काकपीलु पु० काकप्रियः पीलुः शाक०। (कुचला) काकतिन्दुके

काकपीलुक पु०काकानां पीलुरिव। (कुचला) काकतिन्दुके।

काकपुष्ट पु०काकेन पुष्टः। कोकिले,कोकिलया हि काकनीडात् वायसडिम्बमपनीय तत्स्थाने स्वडिम्बं स्थाप्यते काक्या च स्वडिम्बबुद्ध्या तत् परिपाल्यते इति प्रसिद्धम्।

काकपुष्प पु० काकवर्णं पुष्पमस्य। ग्रन्थिपर्णे वृक्षे।

काकभीरु पु० काकात् भीरुः। पेचके।

काकमाची पु० काकान् मञ्चते मचि-अण् नलोपः। कट्फल लतायाम्। (गुड़कामाइ)। [५व०। मुद्गपर्ण्याम्। (मुगानी)

काकमुद्गा स्त्री० मुदं गच्छति मुद्-गम्-ड काका मुद्गा यस्याः

काकरुहा स्त्री० काकवत् रोहति अन्तरीक्षे मूलशून्यतया जायते। (परगाछा) वन्दावृक्षे।

काकलक पु० कुत्सितं कलं कायति कै-क। ग्रीवायामुन्नतदेशे

काकली स्त्री० कल-इ ईषत् कलिः कादेशः वा ङीप्। सूक्ष्मे मधुरशब्दे।

काकलीरव पु काकली मधुराव्यक्तो रवो यस्य। कोकिले।

काका स्त्री० काकः काकवर्णो विद्यतेऽस्याः अर्श आद्यच्। काकोल्यां, काकनासायाम् काकमाच्याञ्च।

काकाक्षिगोलकन्याय पु० काकस्य एकं चक्षुर्यथा उभयगोलके पर्य्यायेण चक्षुःकार्य्यकारकमेवमेकस्योभयसंबन्धे दृष्टान्ते।

काकाङ्गी स्त्री० काकस्याङ्गं नासेव फलमस्याः। काकनासायाम्

काकाण्ड पु० काकस्याण्ड इव फलं यस्याः। महानिम्बे। कोलशिम्ब्याम् स्त्री० टाप् महाज्योतिष्मत्यां च ङीप्।

काकादनी स्त्री०काकैरद्यतेऽसौ काक+अद-ल्युट्। गुञ्जायाम्

काकाल पु० काकं काकेतिरवं लाति ला-क। द्रोणकाके।

काकिणी स्त्री० कक-लौल्ये घञ् तम् अणति अण् पृषो०। (वुड़ि) पणचतुर्थांशे 'वराटकानां दशकद्वयं यत् सा काकिणी'ति लीलावती। काकिनीत्यप्यत्र।

काकी स्त्री० काकस्य जातित्वात् स्त्रियां ङीप्। काकयोषिति काकवर्णत्वात् वायसीलतायाम्।

काकु स्त्री० कक-उण्। शोकभीत्यादिभिर्ध्वनेर्विकारे, अलङ्कार प्रसिद्धे विरुद्धार्थकल्पके नञादौ शब्दे च। [सूर्य्यवंश्ये नृपे

काकुत्स्थ पु०ककुत्स्थः सूर्य्यवंशीयः नृपभेद स्तस्यापत्यम् अण्

काकुद न० काकुं ध्वनिभेदं ददाति धत्ते दा-क, काकुरुद्यते-ऽस्मिन् घञर्थे क वा शक०। तालुनि जिह्वेन्द्रियाधिष्ठान-स्थाने (तालुया)।

काकेन्दु पु० काकवर्णास्तिन्दुः पृषो०। (कुचला) कटुतिन्दुके।

काकेष्ट पु० काकानामिष्टः। निम्बे तस्य हि फलं काकानामिष्टम्

काकोदर पु० कुत्सितमकति अक-अच् कोः कादेशः काकमी-षदतिमुदरं यस्य। सर्पे। [कन्। (यज्ञडुमर) वृक्षभेदे।

काकोड(ड)म्बरिका स्त्री० काकप्रिया उड(डु)म्बरी संज्ञायाम्

काकोल पु० कक-लौल्ये स्वार्थे णिच्-ओल। द्रोणकाके, सर्पे, शूकरभेदे च। नरकभेदे, विषभेदे च पु०न०। वायस्याम्, अश्वगन्धायाञ्च स्त्री०। [ङीत् अकाङ्क्षि।

काञ्च वाञ्छायाम् भ्वा०उभ०द्विदित् सक०सेट्। काङ्क्षति अका

काच त्रि० ईषत् कुत्सितमक्षि यस्य कोः कादेशः। कुत्सिताक्षे जने, ईषद्दर्शने कटाक्षे न०।

काक्षी स्त्री० कक्षे भवा अण् ङीप्। तुवरिकायाम् (अरहर)

काक्षीव पु० ईषत् क्षीवत्यस्मात् क्षीव-घञ् कादेशः। शोभा-ञ्जनवृक्षे (सजना)।

काङ्क्षा स्त्री० काङ्क्ष-अ। इच्छायाम्।

काङ्गा स्त्री० कुत्सितमङ्गमस्याः कादेशः टाप्। वचायाम्

काच पु० कच्यतेऽनेन कच-बन्धने दीप्तौ च घञ्। शिक्ये, (शिका) मणिभेदे, मृत्तिकाभेदे क्षारे, (काच्) सिक्थके च (मोम)।

काचन न० काचयति बध्नाति अनेन कच-स्वार्थे णिच्-ल्युट्। पत्रबन्धनद्रव्ये लाक्षादौ। काचिदित्यर्थे अव्य०।

काचलवण न० काचस्य लवणम्। काचोत्पादनसाधने लवणे, (शोरा)। कृष्णलवणे (कालालोण)।

काचसौवर्चल न० ६त०। काचमृत्तिकासम्भवे लवणे।

काचस्थाली स्त्री० काचस्य स्थालीव (पारुलगाछ)। वृक्ष-भेदे, काचमयपात्रे च।

काचाक्ष पु० काच इवाक्षि यस्य। कपर्दकाक्षे वृहद्बके।

काचित त्रि० काचे शिक्ये चितं धृतं पृषो०। शिक्यधृते पदार्थे

काञ्चन पु० काचि-दीप्तौ ल्यु। स्वनामख्याते वृक्षे, चम्पके, नागकेशरे, उडुम्बरे, धुस्तूरे च। स्वर्णे, पद्मकेशरे, काञ्चनादि-पुष्पे दीप्तौ च न०।

काञ्चनक पु० काञ्चनमिव कायति प्रकाशते कै-क। पक्षिभेदे, कोविदारवृक्षे च। हरिताले न०। [(आपाकला)।

काञ्चनदली स्त्री० काञ्चनमिव दलं यस्याः। स्वर्णकदल्याम्

काञ्चनक्षीरी स्त्री० काञ्चनमिव क्षीरं यस्याः गौरा० ङीष्। क्षीरिणीलतायाम्। [(गणियारी)।

काञ्चनपुष्पी स्त्री० काञ्चनमिव पुष्पमस्याः। गणिकारीवृक्षे,

काञ्चनार पुः काञ्चनं दीप्तिमृच्छति ऋ-अण्। काञ्चनवृक्षे,

काञ्चनाल पु० काञ्चनाय दीप्त्यै अलति पर्याप्नोति अल-अच्। कोविदारवृक्षे। [हरिद्रायां, गोरचनायाम्, स्वर्णक्षीरीवृक्षे च

काञ्चनी स्त्री० काञ्च्यतेऽनया काचि-दीप्तौ करणे ल्युट् ङीप्।

काञ्चि(ञ्ची) स्त्री० काचि-इन् वा ङीप्। स्त्रीकटिभूषणभेदे, (चन्द्रहार, गोट) "एकयष्टिर्भवेत् काञ्ची मेखला त्वष्टयष्टिका। वलयः षोडश ज्ञेयः" इत्युक्तलक्षणे यष्टौ, राज्ञायाम् 'अयो-ध्या मथुरा माया काशी काञ्ची अवन्तिके'ति पुरीभेदे च।

काञ्ची(ञ्चि)पद न० ६त०। जघने।

काञ्जिक न० अनुज-धात्वर्थनिर्देशे वुन् कुत्सिता अञ्जिका व्यक्तिर्यस्य। आरनाले (कांजी)।

काण पु० कण-निमीलने घञ्। काके। एकचक्षुर्युक्ते त्रि०।

काण्ड पु० न० कण-शब्दे ड तस्य नेत्त्वम् दीर्घः। स्तम्भे, तृणादिगुच्छे, वृक्षस्कन्धे, (गुड़ी) वाणे, अवसरे, प्रस्तरे, नाडीवृन्दे, नाले, वक्षपरिच्छेदात्मके ग्रन्थप्रकरणे, निर्ज्ज-नस्थाने च। अक्षोटवृक्षे पु०। [(करेला)।

काण्डकटुक पु० काण्डे स्कन्धेऽपि कटुकस्तिक्तः। कारवेल्ले,

काण्डकीलक पु० काण्डे कीलमिव यस्य कप् समा०। लोध्रे, तस्मिन् कीटसंवन्धात् हि कीलमिव दृश्यते जायते।

काण्डतिक्त पु० काण्डे तिक्तः। भूनिम्बे (चिराता)।

काण्डपट पु० काण्ड इव पटः। (कानात) पटभेदे, यस्य संकोचे काण्डरूपता भवति।

काण्डपृष्ठ त्रि० काण्डानि पृष्ठे यस्य। शस्त्राजीवे। 'स्वकुलं पृष्ठतः कृत्वा यो वै परकुलं व्रजेत्। तेन दुश्चरितेनासौ काण्डपृष्ठ इति स्मृत' इत्युक्तलक्षणे जने पु०।

काण्डरुहा त्रि० काण्डात् प्ररोहति। कटुक्याम् (कट्की

काण्डीर त्रि०काण्डो वाणोऽस्यास्ति ईर। (तीरन्दाज) वाणधरे अपामार्गे न०। मञ्जिष्ठायां कारवेल्लयाञ्च स्त्री० ङीप् वा।

काण्डेक्षु पु० काण्डेन स्कन्धेन इक्षुरिव। (तालमाखना) तृणभेदे

काण्व पु० कण्वेनाधीतः कण्। यजुर्वेदीयशाखाभेदे। अपत्यार्थे ष्ठञ्। कण्वपुत्रादौ त्रि०।

कातर त्रि० ईषत्तरति स्वकार्यं कर्त्तुं शक्नोति कु+तॄ अच् कोःकादेशः। अधीरे, व्यसनाकुले, भीते, विवशे, चञ्चले च। तदध्यासितकातराक्षीति रघुः। के जले आतरति प्लवते न तु विशेषतो मज्जति। उडुपे।

कातृण न० कुत्सितं तृणं कादेशः। कुत्सिततृणे।

कात्यायन पु० कत्यस्यापत्यं फक् मुनिभेदे। स च धर्म्मशास्त्र कर्त्ता वररुचिनामा व्याकरणवार्त्तिककर्त्ता च।

कात्यायनी स्त्री०कत्यस्यापत्यं स्त्री०फञ्। दुर्गायां सा हि कल्पान्तरे कत्यस्यापत्यमासीत्। अर्द्धवयस्कायां काषायवस्त्रायां विधवायाञ्च।

कादम्ब पु० कद-णिच्-अम्बच्। (बालहांस) कलहंसे, काणे, इक्षौ च। कदम्बे भवः अण्। कादम्बमत्र त्रि०।

कादम्बर न० कादम्बं राति लाति प्रकृतित्वेन रा-क। ऐक्षवे गुडादौ, तस्य विकारे मद्ये च। कादम्बं कदम्बोद्भवं रसं राति रा-क। तत्तुल्यरसत्वात् दधिवरे पु०।

कादम्बरी स्त्री० कुत्सितं मलिनमम्बरं यस्य कोः कदादेशः कदम्बरो बलभद्रस्तस्य प्रिया अण्। हलिप्रियायाम् मदिरायाम्। कादम्बं रसं राति रा-क गौरा० ङीष्। कोकिलायाम्, सरस्वत्याम्, शारिकायाञ्च।

कादम्बिनी स्त्री० कादम्बाः कलहंसा वलाका वा अनुधावकत्वेन सन्त्यस्याः इनि। मेघमालायाम्। [कालभवे।

कादाचित्क त्रि० कदाचिद् भवः कालार्थत्वात् ठञ्। कदाचित्-

काद्रवेय पु० कद्र्वाः अपत्यम् ढक्। नराकारे फणालाङ्गूलवति देवयोनिभेदे नागे, सर्पे च। [णो सुखे च।

कानन न० चु० कन-दीप्तौ ल्युट् युच् वा। वने, ग्टहे, ब्रह्म

काननाग्नि पु०६त०। शमीवृक्षे, तज्जातवह्निना हि वनदाहः

कानीन पु० कन्याया अनूढ़ाया अपत्यम् अण् कनीनादेशश्च। 'कानीनः कन्यकाजातो मातामहसुतो मत' इति स्मृत्युक्ते पुत्रभेदे। यथा व्यासः कर्णश्च।

कान्त पु० कन-क्त, कम-क्त वा। पत्यौ, लौहे, सूर्यपूर्व्वकः सूर्य्यकान्तशिलायाम्, चन्द्रपर्व्वकः चन्द्रकान्तमणौ, वसन्ते, हिज्जलवृक्षे च। कस्य ब्रह्मणोऽन्तो यस्मात्। वासुदेवे। कुङ्कुमे लौहभेदे न०। मनोरमे, शोभने, अभीष्टे च त्रि०। नार्य्यां, प्रियङ्गुवृक्षे च स्त्री०।

कान्तपुष्प पु० कान्तं पुष्पमस्य। कोविदारवृक्षे।

कान्तलक पु० कान्तं लकति लक-आस्वादने अच्। (तुंद) तून्नवृक्षे

कान्तलौह पु० कान्तो लौहो यस्य। अयस्कान्ते। कर्म्म०। (कान्तिलौह) लौहसारे। [पुष्पोद्गमौषधं यस्य। अशोकवृक्षे

कान्ताङ्घ्रिदोहद पु० कान्ताङ्घ्रिः नारीपादस्पर्शः दोहदं

कान्तायसम् न० कान्तमयः अच् समा०। (कान्तिलौह) लौहसारे। ६त०। अयस्कान्ते मणौ।

कान्तार पु०कस्य जलस्य सुखस्य अन्तस्तं कान्तं मनोहरं वा ऋच्छति ऋ-अण्। कोविदारवृक्षे, इक्षुभेदे उपद्रवे, कानने, पद्मभेदे, महारण्ये, दुर्गमवर्त्मनि, गर्त्ते च।

कान्तारक पु० कान्तं वनमृच्छति ऋ-ण्वुल् (काजला) इक्षुभेदे

कान्ति स्त्री० कम-क्तिन्। शोभायां, दीप्तौ, अभिलाषे च।

कान्तिदा स्त्री०कान्ति+दा-क। सोमराजीलतायाम् कान्तिप्रदे त्रि०

कान्तिदायक न० कान्ति-दा-ण्वुल्। कालीयकवृक्षे। कान्तिप्रदे त्रि०। [भक्ष्यभेदे।

कान्दव न० कन्दौ भर्ज्जनपात्रे संस्कृतन् अण्। (मिठाइ) पक्वान्ने

कान्दविक त्रि० कान्दवं पण्यमस्य ठक्। अपूपकारिणि तदुपजीविनि (मिटाइकार)। [भीत्या पलायिते।

कान्दिग्भूत त्रि० कां दिशं यामीत्युक्तिं भूतः प्राप्तः पृषो०।

कान्दिशीक त्रि० कां दिशं यामीत्याह ठक् पृषो०। भीत्या पलायिते। [पृषो०। देशभेदे, विप्रभेदे च (कनौज)

कान्यकुब्ज न० कन्याः कुब्जा यत्र कन्याकुब्ज+स्वार्थेऽण्

कापटिक त्रि० कपटेन चरति ठक्। कपटव्यवहारिणि शठे, परमर्म्मज्ञे च। छात्रभेदे पु०।

कापथ पु०कुत्सितः पन्थाः अच् समा०कादेशः। निन्द्ये वर्त्मनि।

कापालिक पु० कपालेन मस्तककर्परेण व्यवहरति भोजनपानादिकं करोति ठक्। स्वनामख्याते वर्णे, कुलाचारिभेदे च।

कापिल पु० कपिलेन प्रोक्तमधीतेऽण्। सांख्यशास्त्रज्ञे, पिङ्गलवर्णे च। तद्वति त्रि०।

कापिश न० कपिशवर्णोऽस्त्यस्य प्रज्ञाद्यण्। मद्यभेदे।

कापिशायनी स्त्री० कपिशस्य मद्यभेदस्यायनम् स्थानं अयल्युट् ङीप्। द्राक्षालतायाम्।

कापुरुष पु० कुत्सितः पुरुषः कोः कादेशः। निन्दितपुरुषे।

कापोत न० कपोतानां समूहः अण्। पारावतसमूहे। कपोतवर्णत्वात् कपोतस्येदम् अण्। सौवीराञ्जने, सर्जिकाक्षारे च

कापोताञ्जन न० कापोतं च तदञ्जनं चेति कर्म०। सौवीराञ्जने

काफल पु० कुत्सितं फलमस्य। (कटफल) वृक्षभेदे।

काम न० कम-णिच्-अच्। शुक्रे, इष्टानतिक्रमे, निकामे च। कम-घञ्। काम्ये, अनुमतौ, इच्छायामभीष्टविषयाभिलाषे, 'पुंसो या विषयापेक्षा स काम इति भण्यते' त्युक्तलक्षणे विषयापेक्षणे, कन्दर्पे च पु०। [पत्न्याम् रतौ।

कामकला स्त्री० कामस्य कला क्रिया। कलाहेतुत्वात् काम-

कामकार त्रि० कामं काम्यं करोति अण्। कामतः प्रवृत्तौ

कामकेलि पु०कामे रतौ केलिर्यस्य। जारे। कर्म०। सुरते

कामगामिन् त्रि० कामं गच्छति गम-णिनि। यथेष्टाचरणशीले। पृषो० सम्। कामं गामीत्यप्यत्र [स्वेच्छाचारे

कामचार पु० कामेन स्वेच्छया चर+घञ् चारः।

कामद त्रि० कामान् ददाति दा-क । अभीष्टदायके, वनभेदे च

कामदुघा स्त्री० कामं दोग्धि दुह-क घादेशः । अभीष्टसम्पादयित्र्याम् सुरभौ गवि ।

कामदुह् स्त्री० कामं दोग्धि दुह-क्विप् । सुरभौ गवि । [गवि

कामधेनु स्त्री० कामस्य अभीष्टस्य दोहनस्य हेतुर्धेनुः । सुरभौ

कामध्वंसिन् पु० कामं ध्वंसयति ध्वन्स-णिच्-णिनि । शिवे ।

कामपाल पु० कामान् पालयति पाल-रक्षणे-अण् । बलभद्रे ।

कामम् अव्य० कम-णिङ्-अम् । अनुमतौ, प्रकामे, पर्य्याप्ते, असूयायाम् अनुमतौ, अकामानुमतौ, स्वच्छन्दार्थे, अनिष्टस्यागत्या स्वीकारे च । [रूपे, सुन्दररूपे च त्रि० ।

कामरूप पु० स्वनामख्याते देशभेदे । कामो रूपं यस्य । स्वेच्छा

कामरूपिन् पु० कामतो रूपं यस्य इनि । विद्याधरे । मनोज्ञरूपवति, स्वेच्छारूपधारिणि च त्रि० ।

कामल पु० कामेन लसति लस-ड । वसन्तकाले । मत्वर्थे लच् । कामयुक्ते त्रि० । कामं कान्तिं लुनाति लू-ड । रोगभेदे (कामोल) पु० स्त्री० स्त्रियां टाप् ।

कामवल्लभ पु० ६त० । आम्रवृक्षे तन्मुकुलं हि कन्दर्पप्रियम् ।

कामवृन्ता स्त्री० कामतो वृन्तं यस्याः । पाटलायाम् ।

कामवृक्ष पु० कामेन वीजाङ्कुरनिरपेक्षतया यथेच्छं वृक्षः । वन्दाके (परगाछा) ।

कामशर पु० कामस्य शर इव सुकुलवत्त्वेन । आम्रवृक्षे ।

कामसख पु० ६त० । कामस्य सखा+टच् समा० । वसन्तकाले, तदुद्दीपके चन्द्रे च । [वात्स्यायनप्रणीते ग्रन्थे ।

कामसूत्र न० कामस्य तत्तन्त्रस्य सूत्रम् । कामतन्त्रप्रतिपादके

कामाङ्कुश न० कामस्याङ्कुश इव । नखे ।

कामात्मता स्त्री० कामात्मनो भावः तल् । कर्म्मफलाभिलाषशीलत्वे । कामात्मता न प्रशस्तेति मनुः ।

कामात्मन् त्रि० कामे फलतृष्णायामात्माऽन्तःकरणं यस्य । फलकामनावति, कामाकुलचित्ते च । काम आत्मा स्वरूपं यस्य । काममये काम्यमानविषयशताकुलचित्तत्वेन तद्रूपता पन्नस्वभावे ।

कामान्ध पु० कामं यथेष्टमन्धयति स्वरेण विरहिणम् चुरा० अन्ध-अच् । कोकिले । कामेनान्धः ३त० । विवेकहीने त्रि० ।

कामालु पु० कामतोऽलति अल-पर्य्याप्तौ उण् । रक्तकाञ्चनवृक्षे

कामावशा(सा)यिता स्त्री० कामान् अवशेते अव+शीङ् णिनि तस्य भावः तल् । अणिमाद्यष्टविधैश्वर्य्यमध्ये सत्यसङ्कल्पतारूपे ऐश्वर्य्ये । कामान् अवसातुं निश्चेतुं शीलमस्य स्यतेः णिनि ततस्तल् । कामावसायिताप्यत्रैवार्थे ।

कामिन् पु० काम-णिनि । चक्रवाके, पारावते, चटके, सारसखगे च एतेषां कामाधिक्यात् कामित्वम् । कामवति त्रि० स्त्रियां ङीप् कामिनी । भीरुस्त्रियाम्, दारुहरिद्रायाम्, मदिरायाञ्च स्त्री० ।

कामीन पु० काममनुगच्छति ख । रामपूगे । कामानुगते त्रि० ।

कामुक पु० कम-णिङ् उक । अशोकवृक्षे, अतिमुक्तके, माधवीलतायाम्, चटके च । मैथुनकामनातिशयवति त्रि० । स्त्रियां ङीप् कामुकी । इच्छामात्रवत्यान्तु टाप् कामुका । [लतायाम्

कामुककान्ता स्त्री० कामुकानां कान्ता प्रिया । अतिमुक्तक

काम्पिल्य पु० कम्पिलाया नद्या अदूरभवो देशः ष्य । उत्तरदेशभेदे, तत्र जातायां गुण्डारोचनाख्यायां लतायाञ्च ।

काम्बल पु० कम्बलेन परिवृतो रथः । कम्बलेन समन्ताद्वेष्टिते रथे

काम्बविक पु० कम्बुः शङ्खः शिल्पमस्य । शङ्खकारे (शांखारि)

काम्बोज पु० कम्बोजो देशोऽभिजनो निवासो वा यस्य अण् कम्बोजदेशोद्भवेऽश्वे, पुन्नागवृक्षे, म्लेच्छभेदे च । धवलखदिरे, माषपर्ण्याम्, हयपुच्छ्याञ्च, स्त्री० ङीप् ।

काम्य न० कम-णिङ् यत् । 'यत् किञ्चित् फलमुद्दिश्य, यज्ञदानतपःक्रिया । क्रियते बहुलायासं तत्काम्यं परिकीर्त्तितमित्युक्ते कर्म्मणि । कमनीये, सुन्दरे च त्रि० ।

काय पु० चीयतेऽन्नादिभिः चिञ् घञ् नि० । देहे । कः प्रजापतिर्ब्रह्मा वा देवताऽस्य अण् इत् अन्तादेशः हविरयादेशश्च । प्रजापतिदेवताके चरौ, प्राजापत्यविवाहे कनिष्ठानामिकयोरधोभागे, स्वल्पाङ्गुलिमूलरूपे, ब्राह्मे तीर्थे, लक्ष्ये, स्वभावे, मूलधने च ।

कायस्थ पु० काये तिष्ठति काय+स्था-क । परमात्मनि, लिपिकरवृत्तौ (कायत) जातिभेदे च । कायस्तिष्ठत्यनया स्था-क टाप् । हरीतक्याम् आमलक्याञ्च स्त्री० ।

कायिका स्त्री० कायेन निर्वृत्ता ठक् । गवादिकर्म्मकरणरूपायां 'दोह्यवाह्यकर्मयुक्ता कायिका समुदाहृते'ति स्मृत्युक्तायां वृद्धौ प्रत्यब्धं पणतदर्द्धादिदेयवृद्धौ च 'कायाविरोधिनी शश्वत् पणार्द्धाद्या तु कायिकेति नारदवचनात् ।

कार पु० कॄ हिंसायां, कृ करणे वा भावे घञ् । बध्ये, निश्चये, यत्ने क्रियायाञ्च । कॄ विक्षेपे आधारे घञ् । हिमाद्रौ, यतौ च । कर्म्मोपपदे कर्त्तरि अण् । तत्तत्कर्मकर्त्तरि यथा कर्म्मकारः स्वर्णकार इत्यादिः । कॄ-कर्म्मणि घञ् विक्षिप्ते धान्यादिराशौ ।

कारक त्रि० कृ-ण्वुल् । क्रियाजनके । क्रियोपाधिके साक्षात् क्रियान्वयिनि व्याकरणोक्ते कर्तृकर्म्मादिषु षट्सु न० ।

कारकदीपक न० अलङ्कारशास्त्रे अर्थालङ्कारभेदे सा०द०प० ।

कारण न॰ कृ-णिच् करणे ल्युट्। हेतौ, यद्व्यतिरेके कार्य्यानुत्पत्तिस्तस्मिन्, यथा दण्डं विना घटस्यानुत्पत्तिरतो दण्डो घटस्य कारणम्॥ साधने, इन्द्रिये, देहे च। कृञ् हिंसायां स्वार्थे णिच् भावे ल्युट्। वधे। क्रियते इति कर्म्मणि ल्युट्। कर्म्मणि, वाद्यभेदे च। कॄञ् हिंसायां णिच्-युच् टाप् कारणा। यातनायां स्त्री॰।

कारणमाला स्त्री॰ अर्थालङ्कारभेदे साहि॰ १०परि॰।

कारणोत्तर न॰ कारणेन उत्तरम्। व्यवहारेषु वाद्युपन्यस्तं वस्तु सत्यत्वेनाङ्गीकृत्य तत्प्रतिकूलतासाधनकारणकथने यथा अयं शतं धारयतीत्यभियोगे सत्यं गृहीतं किन्तु शोधितम् इयं भूमिर्मदीयानेन भुज्यते इत्यभियोगे सत्यमेतस्य भूमिः किन्तु दानेन क्रयादिना वा इदानीं ममेत्युत्तरकथनम्। कारणमप्येतदर्थे "मिथ्योत्तरे पूर्ववादे कारणे प्रतिवादिनीति" कारणोत्तरेऽपि कारणशब्दप्रयोगात्।

कारण्डव पु॰ रम-ड तस्य नेत्त्वम् रण्डः ईषत् रण्डः कारण्डः तं वाति वा-कः। हंसभेदे।

कारम्भा स्त्री॰ ईषत् रम्भा कोः कादेशः। प्रियङ्गुवृक्षे।

कारव पु॰ केति रवोऽस्य। काके।

कारवी स्त्री॰ कारं वाति वा क, केन जलेन रौति अच्, गौरा॰ ङीष्, र+अच् करवो मयूरस्तस्येदम् अण्+कॄ-हिंसायां णिच् क्विप् कार् तमवति अण् वा। शतपुष्पायाम्, रुद्रजटायाम्, मयूरशिखायाम्। कारवेल्ले, त्वक्पत्राम् (तेजपात) कृष्णजीरके च।

कारवेल्ल पु॰ कारं वेल्लते वेल्ल-अण्। (करेला) लताभेदे। अल्पार्थे ङीप्। क्षुद्रकारवेल्लायाम् (उच्छा)

कारस्कर पु॰ कारं करोति कृ-अण् नि॰ सुट्। किम्पाकवृक्षे

कारा स्त्री॰ कॄ-भिदादित्वात् अङ् नि॰ दीर्घः। बन्धनागारे, दूत्याम्, वीणाधःस्थकाष्ठमयभाण्डे, सुवर्णकारिकायाञ्च।

कारागार न॰ कारैवागारम्। बन्धनालये।

कारापथ पु॰ लक्ष्मणात्मजयोरङ्गदचन्द्रकेत्वोराज्यविषये देशभेदे

कारि स्त्री॰ कॄ-इञ्। क्रियायाम्। शिल्पिनि त्रि॰।

कारिका स्त्री॰ कृ-धात्वर्थनिर्देशे ण्वुल्। क्रियायाम्। कर्त्तरि ण्वुल्। नटयोषिति। स्वल्पाक्षरवृत्त्या बह्वर्थबोधके श्लोके, शिल्पे च कॄ-भावे ण्वुल्। यातनायाम्। कृ-वुण् नापितादिकृत्ये, वृद्धिभेदे च (सुद)।

कारिता स्त्री॰ कृ-णिच्-क्त। "कारिता नाम सा वृद्धिर्या धनिकेन स्वयं कृतेति" स्मृत्युक्ते वृद्धिभेदे (सुद)।

कारीरी स्त्री॰ कं जलमृच्छति क+ऋ-विच् कार् मेघः तमीरयतीति ईर-अण्। वृष्टिसम्पादिकायां यज्ञक्रियायाम्। कारीरीमनु वृष्टिरिति श्रुतिः।

कारु त्रि॰ कृ-उण्। शिल्पिनि, कारके च। विश्वकर्मणि पु॰।

कारुज पु॰ कं जलमारुजति, कुत्सितं रुजति वा रुज-क। करभे, वल्मीके, नागकेशरे, गैरिके, स्वयंजाते देहस्थे तिलादिचिह्ने च।

कारुणिक त्रि॰ करुणा शीलमस्य ठक्। दयालौ दयाशीले।

कारुण्य न॰ करुणस्य भावः करुणैव वा ष्यञ्। दयायाम्।

कार्त्तस्वर न॰ कृतस्वरे आकरभेदे भवं, कृताः पठिताः स्वरा येन तस्मै वैदिकाय ब्राह्मणाय वा इदम् वा अण्। स्वर्णे, धुस्तूरे, काञ्चनवृक्षे च।

कार्त्तिक पु॰ कृत्तिकायां जातः अण्। स्कन्दे, कृत्तिकानक्षत्रेण युक्ता पौर्णमासी कार्त्तिकी साऽस्मिन् मासे अण्। स्वनामख्याते शरदृतोर्द्वितीये मासे।

कार्त्तिकिक पु॰ कृत्तिकानक्षत्रेण युक्ता पौर्णमासी कार्त्तिकी सा यत्र मासे ठक्। कार्त्तिके शरदृतोर्द्वितीये मासे।

कार्त्तिकी स्त्री॰ कृत्तिकानक्षत्रेण युक्ता पौर्णमासी अण्। चान्द्रकार्त्तिकमासस्य पौर्णमास्याम्। [शिवपुत्रे।

कार्त्तिकेय पु॰ कृत्तिकानामपत्यं तत्पालितत्वात् ढक्। स्कन्दे

कार्त्तिकोत्सव पु॰ ७त॰ कार्त्तिकशुक्लप्रतिपदि कर्त्तव्ये दीपोत्सवे

कार्त्स्न्य न॰ कृत्स्नस्य भावः ष्यञ्। साकल्ये, सामग्र्ये।

कार्पट पु॰ कीर्य्यते कॄ-विच् कर्-पटः कर्म॰ स इव भवति अण्। लाक्षायाम् (चापडागाला) स्वार्थेऽण् क्षुद्रवस्त्रखण्डे, कर्पटेन जीर्णवस्त्रेण चरति अण्। कार्य्यार्थिनि (उमेदआर)

कार्पटिक पु॰ कर्पटेन काषायवस्त्रेण चरति ठक्। तीर्थयात्रोद्यते

कार्पण्य न॰ कृपणस्य भावः ष्यञ्। उचितव्ययविमुखतया धनसञ्चयेच्छायां, दैन्ये च कार्पण्यदोषोपहतस्वभाव इति गीता

कार्पास न॰ कार्पास्याः फलम् अण् तस्य लुक् तस्य विकारे वा अण्। (तूला) कार्पासीफले। तज्जातवस्त्रादौ त्रि॰।

कार्पासनासिका स्त्री॰ कार्पासस्य नासिकेव सूत्राकर्षणस्थानम्। यथा नासिकासूत्रदानेन पश्वादिराकृष्यते एवं सूत्राकर्षके तर्कौ, यन्त्रे (टेको)

कार्पासी स्त्री॰ कृ-पास स्वार्थेऽण्। वृक्षभेदे (कापास)

कार्म्मण त्रि॰ कर्म्मणि कुशलः अण्। क्रियासु दक्षे, योगविद्यायाम्

कार्म्मिक त्रि॰ कर्म्मणा शिल्पिकर्म्मणा निर्वृत्तं ठक्। विचित्रवस्त्रादौ

कार्मुक पु॰ कर्म्मणे प्रभवति उकञ्। वंशे, श्वेतखदिरे, महानिम्बे हिज्जले च। धनुषि न॰। क्रियादक्षे, कर्मक्षमे च त्रि॰

कार्य्य न॰ कृ-ण्यत्। प्रयोजने, हेतौ, व्याकरणोक्तेषु आ-

देशप्रत्ययागमेषु. न्यायमते प्रागभावप्रतियोगिनि घटपटादि विकाररूपे कार्य्ये, विनश्वरे, अवयववति, देहादौ, विवादे, पुण्यापुण्यरूपे अपूर्व्वे च । कर्त्तव्ये त्रि० ।

कार्श्य न० कृशस्य भावः ष्यञ् । कृशत्वे । स्वार्थे ष्यञ् । कृशे सालवृक्षे, नकुचे (डेओ) वृक्षे च पु० ।

कार्षापण पु०न० कर्षस्यायम् अण् आ+पण-इञ् कार्षस्य आपणः । (काहन) षोडशसु पणेषु, पणे च । [तोला]

कार्षिक पु० कर्षस्यायम् ठञ् । पणचतुर्थभागे, रूप्यमाने च

कार्ष्य पु० कृष क स्वार्थे ष्यञ् । सालवृक्षे ।

काल पु० कुत्सितमलति अल-अच् कोः कादेशः । कृष्णवर्णे । तद्वति त्रि० । लौहे, कक्कोलके, न० । कालयति सर्व्वं चुरा० कल०-अच् । यमे, महाकाले शिवे, शनैश्चरे, कोकिले, रक्तचित्रके, कासमर्द्दे, क्षणदण्डादिसमये च पु० । अयं च सर्व्वकार्य्येषु निमित्तं कारणम् । स च आदित्यादिक्रिया-प्रचयरूपस्तदुपाधिको घटादिरूपो वा ।

कालक पु० चु० कल-ण्वुल् । जलौ,(देहस्थचिह्नभेदे) जलव्याले च । कालशाके,यकृति, वीजगणितोक्ते अव्यक्तराशिसंज्ञाभेदे च न० । [खञ्जने, कलविङ्के, दात्यूहे च ।

कालकण्ठ पु० कालः कण्ठो यस्य । नीलकण्ठे शिवे, मयूरे,

कालकूट न० कालमपि कूटयति दहति, कूट-अण् । विषे, कालस्य मृत्योः कूटो राशिरिव । 'देवासुररणे देवैर्हतस्य पृथुमालिनः । दैत्यस्य रुधिराज्जातस्तरुरश्वत्थसन्निभः । निर्यासः कालकूटोऽस्य मुनिभिः परिकीर्त्तितः । सोऽहिच्छत्रे, शृङ्गवेरे कोङ्कणेमलयेऽभवदित्युक्ते वृक्षनिर्यासरूपे विषभेदे पु०न० । [च । सूर्य्ये ।

कालकृत् पु० कालं समयं स्वगत्या करोति कृ-क्विप् तुक्

कालकेशी स्त्री० कालाः केशा इव पत्रादिर्यस्याः । नील्यामोषधौ

कालखण्ड न० कर्म्म० । दक्षिणकुक्षिस्थे मांसखण्डे यकृति ।

कालचक्र न० कालश्चक्रमिव षड्ऋतुरूपारवत्त्वात् सदा परिवर्त्तमानत्वाच्च । कालस्वरूपे द्वादशमासात्मके संवत्सर-स्वरूपे चक्रे । [ज्योतिर्विदि दैवज्ञे ।

कालचिन्तक पु० कालं चिन्तयति विचारयति चिन्ति-ण्वुल् ।

कालधर्म्म पु० ६त० मृत्यौ, समयस्वभावे च ।

कालनियोग पु० कालेन कृतो नियोगः कालस्य वा नियोगः आज्ञा नि+युज-घञ् । दैवाज्ञायां, कालकृतनियमे च

कालनिर्य्यास पु० कर्म्म० । गुग्गुलौ ।

कालनेमि पु० रावणभेदे, हिरण्यकशिपुपुत्रे दैत्ये च 'कालनेमिवधे युद्धे इति पुराणम् ।

कालपर्ण पु० कालं कृष्णं पर्णमस्य । तगरवृक्षे ।

कालपुच्छ पु०कालः पुच्छोऽस्य । 'गुणैरेणसमः कालपुच्छो मुनिभिरीरित' इत्युक्ते मृगभेदे ।

कालपृष्ठ पु० कालं पृष्ठमस्य । मृगभेदे, कङ्कपक्षिणि, चापे च कालोयम इव पृष्ठमस्य । कर्णस्य चापे ।

कालमान पु० कालं मानमस्य । कृष्णजीरके, कृष्णतुलस्याञ्च ।

कालमूल पु० कालं मूलमस्य । रक्तचित्रकवृक्षे ।

कालमेषी स्त्री० कालं वर्णं मिषति स्पर्द्धते मिष-अण् । मञ्जिष्ठायाम्, सोमराज्याम्, त्रिवृति च ।

कालरात्रि स्त्री० कालस्य रात्रिर्नाशिका । सर्व्वभूतापहारिण्याम् मृत्युदेव्याम् यमभगिन्याम्, कल्पान्तरात्रौ, 'दीपावली तु या प्रोक्ता कालरात्रिश्च सा मते'त्युक्ते कार्त्तिकामावास्यारात्रिसमये च ।

काललवण न० कर्म्म० । विड्लवणे ।

काललौह न० कर्म्म० । कृष्णायसे लौहभेदे ।

कालवृन्त पु० कालं कृष्णं वृन्तमस्य । कुलत्थवृक्षे ।

कालशाक न० कर्म्म० । नाडीचे शाकभेदे ।

कालसर्प पु० नित्यकर्म्म० । कृष्णसर्पे महाविषे (केउटे साप)

कालसार पु० कालेन सारः प्रबलः । कृष्णसाराभिधे मृगे,

कालसूत्र न० कालस्य यमस्य सूत्रमिव । कुलालचक्रसूत्रच्छेदनरूपे नरकभेदे ।

कालसेय न० कलस्यां दधिकुम्भे भवं ढक् । तक्रे ।

कालस्कन्ध पु० कालः स्कन्धो यस्य । तमालवृक्षे, तिन्दुकवृक्षे, जीरकवृक्षे, दुष्खदिरे, उदुम्बरे च ।

काला स्त्री० काल+अर्शआद्यच् । कृष्णत्रिवृति । कालयति अच् । मञ्जिष्ठायाम् । कल-क्षेपे कर्मणि घञ् । अश्वगन्धायाम्,पाटलावृक्षे,कृष्णजीरके, नीलिकायाञ्च । [चन्दने ।

कालागुरु न० कर्म्म० । प्राग्ज्योतिषदेशोत्पत्तिके कृष्णागुरु-

कालाग्नि पु० कालकारः मृत्युकारी अग्निः । प्रलयाग्नौ कालानलादयोऽप्यत्र । [कलविङ्के, कपिञ्जले पक्षिणि च ।

कालानुनादिन् पु० अनुनदति अनु नद-णिनि कर्म० । भ्रमरे

कालानुसारक न० कालः मृगमद इवानुसरति दूरतो गच्छति सृ-ण्वुल् । कृष्णागुरुणि पीताख्यचन्दने ।

कालानुसारिन् न० कालः मृगमद इवानुसरति गन्धेन दूरतो गच्छति णिनि । शैलेये गन्धद्रव्ये ।

कालानुसार्य्य पु०न० । कालेन मृगमदेनानुसार्य्यते अनु-सृ-ण्यत् । शैलजे गन्धद्रव्ये,शिंशपावृक्षे, (शिशु) तगरे च

कालान्तरविष पु० कालान्तरे दंशनकालात् बहुकालानन्तरं

विषं यस्य। मूषिकादौ। तस्य हि विषं कालान्तरे कष्टदम्

कालायस न० कर्म्म०। लौहभेदे।

कालाशुद्धि स्त्री० कालस्य शुभकर्म्मयोग्यसमयस्य अशुद्धिः। शुभकर्म्माकरणप्रयोजके स्तृत्याद्युक्ते कालदोषे।

कालिक पु० काले वर्षाकाले चरति ठक्। वकखगे, कालं कृष्णवर्णमनुसरति ठक्। कृष्णचन्दने कालागुरुणि। प्रकृष्टः दीर्घः कालोऽस्य प्रकृष्टे ठञ्। वैरे। कालेन निर्वृत्ते कालस्येदं वा ठक्। कालभवे कालसंवन्धिनि च त्रि०। कालो वर्णोऽस्त्यस्याः ठन्। देवीभेदे वृश्चिकपत्रवृक्षे, (विछाति) क्रमेण देयवस्तुमूल्ये, नवमेघे, पटोलशाखायां रोमाल्याम् मांस्यां, काक्याम्, शिवायां, मेघावलौ, स्वर्णादिदोषे सुरायां, काकोल्यां, श्यामाख्यविहगे प्रतिमासदेयवृद्धौ कुज्झटिकायां, त्रिशिरायां हरीतक्यां च स्त्री०।

कालिङ्ग पु० कुत्सितं लिङ्गमस्य। भूमिकर्कारौ, हस्तिनि, सर्पे, लौहभेदे च। कालिङ्गानां राजा अण्। कलिङ्गदेशपतौ नृपतौ बहुषु तस्य लुक् कलिङ्गाः। 'कलिङ्गदेशमारभ्य पञ्चाशद्योजनं शिवे!। दक्षिणस्यां महेशानि! कालिङ्गाः परिकीर्त्तिता इत्युक्तदेशभेदे ब०व०गौरा०ङीप्। राजकर्कट्याम्।

कालिन्दी स्त्री० कलिन्दाद्रौ भवा अण्। यमुनायाम्।

कालिन्दीभेदन पु० भिनत्ति हलेनाकर्षणेन गतिरोधनादिना अन्यथा करोति भिद-ल्यु ६त०। वलभद्रे तत्कथा च हरिवंशे

कालिमन् पु० कालस्य भावः इमनिच्। कृष्णतायाम्।

काली स्त्री० कालो वर्णोऽस्त्यस्याः अच् ङीप्। देवीभेदे, मत्स्यगन्धायां व्यासमातरि सत्यवत्याम्, नवमेघालौ, परीवादे कालाञ्जन्यां, त्रिवृति, रात्रौ, वृश्चिकाल्याम्, (विछाति) वह्नेर्जिह्वाभेदे च।

कालीयक पु० कालस्य वर्णस्यायं वृद्धाच्छः संज्ञायां कन्। दारुहरिद्रायाम्। कृष्णचन्दने न०।

कालेय पु० कलेरपत्यम् ढक्। दैत्यभेदे, (कालाय कृष्णवर्णताये प्रभवति ढक्। यकृति। कालचन्दने न०। स्वार्थे कन्। कुक्कुरे। कालीयके चन्दने न०। हरिद्रायाम् पु०।

काल्पनिक त्रि० कल्पनायाः आगतः ठक्। कल्पिते, आरोपिते, कल्पनाभवे च। [गर्भधारणयोग्यकालप्राप्तायां गवि।

काल्या स्त्री० कालः गर्भधारणयोग्यः समयः प्राप्तोऽस्य यत्।

कावेरी स्त्री० कस्य जलस्य वेरं शरीरं तस्येदमित्यण्। सरिद्भेदे। कुत्सितमपवित्रं वेरं यस्याः स्वाङ्गात् ङीप्। वेश्यायां ५व०। हरिद्रायाम्। [कवित्वे च।

काव्य पु० कविरेव स्वार्थे ष्यञ्। शुक्रे। कवेः कर्म्म। ग्रन्थभेदे

काव्यलिङ्ग न० अर्थालङ्कारभेदे। सा०१०परि०।

काव्यार्थापत्ति स्त्री० अर्थालङ्कारभेदे। सा०१०परि०।

काश दीप्तौ भ्वा० आत्म० अक० सेट्। काशते अकाशिष्ट, काशामास चकाशे णिच् अचकाशत्-त।

काश दीप्तौ दिवा आत्म० अक० सेट्। काश्यते। अकाशिष्ट णिच् अचकाशत् त।

काश पु० काश-अच्। रोगभेदे, क्षुते, तृणभेदे च। तत्पुष्पे न०। ण्वुल्। काशकः। काशभेदे।

काशिराज पु०६त० टच् समा०ङ्यापोरिति ह्रस्वः। नृपभेदे, दिवोदासे धन्वन्तरौ नृपे च।

काशी स्त्री० काश-अच् गौरा० ङीष्। स्वनामख्यातायां नगर्य्यां 'काशीतलवाहिनी गङ्गे'ति प्रश्नोत्तरसमानम्।

काशीश न० कं जलमश्नुते व्याप्नोति क+अश-णिनि तेषु मध्ये ईष्टे क। (हीराकस) उपधातुभेदे तत्संयोगात् दन्तादितो जलस्रवणात् तस्य जणव्यापनप्रधानत्वम्।

काश्मीर न० कश्मीरदेशेषु भवः अण्। कुङ्कुमे, पुष्करमूले, टङ्के (सोहागा) 'शारदापीठमारभ्य कुङ्कुमाद्रितटान्तकम्। तावत् काश्मीरदेशः स्यात् पञ्चाशयोजनात्मक इत्युक्ते देशे ब०व० च। तेषां राजा अण्। कश्मीरनृपे। तस्य बहुषु लुक्। कश्मीराः।

काश्मीरज न० काश्मीरदेशे जायते जन-ड। कुङ्कुमे, कुष्टे, (कुड़) पुष्करमूले च। गौरा० ङीष् गाम्भार्य्याम् अतिविषायाम् स्त्री०। व०। काश्मीरजन्माप्यत्र।

काश्यप पु० कश्यपस्य गोत्रापत्यम् विदाद्यञ्। मुनिभेदे, मृगभेदे, मीनभेदे, गोत्रभेदे, तत्प्रवरान्तर्गतमुनिभेदे च कश्यपात्मजमात्रे द्वि०।

काश्यपि पु० कश्यपस्यापत्यम् इञ्। गरुडाग्रजे अरुणे।

काश्यपी स्त्री० कश्यपस्येयम् अण् ङीप्। पृथिव्याम्।

काश्यपेय पु० कश्यपस्यापत्यम् ढक्। सूर्य्ये। गरुडे च।

काष्ठ न० काश-क्थन्। इन्धने दारुणि। [ल्याम्

काष्ठकदली स्त्री० काष्ठमिव कठिना कदली शाक०। वनकद-

काष्ठकीट पु० ६त०। घुणाख्ये कीटे। [पक्षिभेदे।

काष्ठकुट्ट पु० काष्ठं कुट्टयति छिनत्ति अण्। (काटठोकरा)

काष्ठकुद्दाल पु० कुत्सुद्दालयति दल विदारणे अण् शक० कुद्दालः ६त०। नौकादेर्म्मलापनयनार्थं काष्ठघटिते कुद्दाले।

काष्ठतक्ष् पु० काष्ठं तक्षति क्विप्। रथकारे वर्द्धकौ (छुतर) ख्याते सङ्कीर्णवर्णे।

काष्ठतक्षक पु० काष्ठं तक्षति ण्वुल्। रथकारे वर्द्धकौ (छुतर)

काष्ठलेखक पु० काष्ठं लिखति ण्वुल् । घुणाख्यं कीटे ।

काष्ठा स्त्री० काश-क्थन् । दिशि, दारुहरिद्रायाम् स्थितौ, पर्य्यवसानभूमौ, अष्टादशनिमेषात्मके काले, उत्कर्षे, काष्ठागत स्नेहरसानुविद्धमिति कुमारः सीमायाञ्च परा हि काष्ठा तपसस्तया पुनरिति कुमारः ।

काष्ठाम्बुवाहिनी स्त्री० पुनःपुनरम्बु वहति णिनि, काष्ठस्याम्बु वाहिनी । काष्ठरचितनौकाकृतिजलसेचन्याम् द्रोण्याम् । (सेञोनी) । [णिच् कासामास णिच् अचकासत् त ।

कास कुत्सितशब्दे भ्वादि० आत्म० अक० सेट् । कासते अका-

कास पु० कास-घञ् । रोगभेदे ।

कासघ्नी स्त्री० कासं रोगं हन्ति टक् । कण्टकार्य्याम् । [भेदे ।

कासमर्द्द पु० कासं मृद्नाति मृद-अण् । (कालकासुन्दे) वृक्ष-

कासमर्द्दन पु० मृद-ल्यु ६त० । पटोले ।

कासर पु० के जले आसरति आ+सृ-अच्, ईषत् सरति स्थूलकायत्वात् कोः कादेशः वा । महिषे ।

कासार पु० केन जलेनासम्यक् सारोऽस्य, ईषत् सारोऽस्य वा । सरोवरे, सपद्मे निष्पद्मे वा महाजलाशये ।

कासारि पु० ६त० । कासमर्दे, आलुके च ।

कासीश न० क्षुद्रः कासः कासी तां श्यति शो-क । (हीराकस) उपधातुभेदे । [रोगे च ।

कासू स्त्री० कस-ऊ णिच्च । विकलवाचि, दीप्तौ, बुद्धौ,

काहल पु० कुत्सितं हलति लिखति अच् कोः कादेशः । कुक्कुटे, विड़ाले च । शब्दमात्रे, महाढक्कायाम्, वाद्यभेदे, महाध्वनौ, अव्यक्तवाक्ये न० । शुष्के, भृशे, खले च त्रि० ।

काहलापुष्प पु० काहलेव पुष्पमस्य । धुस्तूरे ।

कि ज्ञाने जुहो० पर० सक० अनिट् । चिकेति अचैषीत् ।

किंवदन्ति(न्ती) स्त्री० किम्+वद-झिच् वा ङीष् । जनश्रुतौ सत्ये असत्ये वा लोकापवादे ।

किंवा अव्य० किञ्च वा च द्व० । विकल्पे, अथवेत्यर्थे ।

किंशारु पु० कुत्सितं शृणाति किम्+शृ-ञुण । धान्याद्यग्रभागे, वाणे, कङ्कपक्षिणि च ।

किकीदिवि पु० किकीति दीव्यति शब्दायते किकि+दिव-इन् नि० दीर्घः । चाषविहगे । [स्त्रियां ङीप् ।

किङ्कर त्रि० किञ्चित् कुत्सितं वा करोति-ट । भृत्ये, सेवके ।

किङ्किणी स्त्री० किञ्चित् किणं करोतीति णिच्-अच्-गौरा० ङीष् । कटिभूषणे क्षुद्रघण्टिकायाम् विकङ्कतवृक्षे च ।

किङ्किर पु० किम्+कॄ-क । कोकिले, भ्रमरे, हये, कन्दर्पे च । रक्तवर्णे स्त्री० ।

किङ्किरात पु० किङ्किरां रक्तवर्णमतति गच्छति पुष्पद्वारा अण् । अशोकवृक्षे, शुकपक्षिणि रक्ताम्लवृक्षे (रक्तझाटी) अत-अच् कर्म्म० । कन्दर्पे, कोकिले च । [वनायाञ्च ।

किञ्च अव्य० किञ्च च च द्व० । आरम्भे, समुच्चये, साकल्ये, सम्भा-

किञ्चन अव्य० किम्+चन । असाकल्ये, अल्पे च । पृश्निकर्णपलाशे पु० ।

किञ्चित् अव्य० किम्+चित् । असाकल्ये, अल्पे च ।

किञ्चुलुक पु० किञ्चित् चुलुम्पति सौत्र चुलुम्प-डु संज्ञायां कन् । (केंचो) महीलताख्ये कीटभेदे ।

किञ्जल्क पु० किञ्चित् जलति जल-अपवारणे क तस्य नेत्त्वम् । केसरे, पुष्परेणौ, नागकेशरे च पद्ममध्यस्थे केशाकारे । करहाटवेष्टने न० ।

किट गतौ सक० भये अक० भ्वा० पर० सेट् । केटति अकेटीत्

किटि पु० किट-गतौ इन् किच्च । शूकरे । [मले च (काट)

किट्ट न० किट-क्त इड़भावः । धातूनां मले, तैलाद्यधोभागस्थे

किण पु० कण गतौ अच् पृषो० अत इत्त्वम् । (घँटा) । शुष्कव्रणे, मांसग्रन्थौ, घर्षणजे चिह्ने च ।

किणिही स्त्री० किण-अस्त्यर्थे इनि किणिनो व्रणान् हन्ति ड गौ० ङीष् । अपामार्गे ।

किण्व पु० न० कण-व नि० । सुराबीजे द्रव्ये 'किण्वादिभ्यो मदशक्तिवदि'ति सांख्यसूत्रम् । पापे न० ।

कित संशये रोगापनयने च भ्वा० पर० सक० सेट् । चिकित्सति अचिकित्सीत् । वासे अक० इच्छायां सक० । केतति अकेतीत्

कित ज्ञाने जुहो० पर० सक० सेट् । चिकेत्ति अकेतीत् ।

कितव पु० कि-भावे-क्त कितेन वाति वा-क । द्यूतकारके, वञ्चके, खले, चोरनामकगन्धद्रव्ये, धुस्तूरवृक्षे च ।

किन्तनु पु० किञ्चिन्मात्रा तनुर्यस्य । अष्टपादे (माकड़्सा) कीटभेदे । [विरुद्धार्थे, किं पुनरित्यर्थे च ।

किन्तु अव्य० किञ्च तु च द्व० । पूर्ववाक्यसङ्कोचज्ञापने, प्रायुक्त-

किन्नर पु० कुत्सितो नरः कुत्सा च अश्वमुखत्वे नरदेहत्वात् नरमुखत्वे चाश्वदेहत्वात् । देवयोनिभेदे देवानां गायके ।

किन्नरेश पु० ६त० । कुबेरे धनदे ।

किन्नु अव्य० किञ्च नु च द्व० । प्रश्ने, वितर्के, सादृश्ये, स्थाने च

किम् अव्य० कै डिमु । प्रश्ने, निषेधे, वितर्के, निन्दायाञ्च ।

किमु अव्य० किञ्च उ च द्व० । विमर्षे सम्भावनायाञ्च ।

किमुत अव्य० किञ्च उत च द्व० । प्रश्ने, वितर्के, विकल्पे, अतिशये च ।

किम्पच त्रि० किं पचति अच् । कृपणे नहि आत्मोदरपूर्त्ति०

मात्रं पचति नागन्तुकातिथिभ्योदानार्थम्।

किम्पचान त्रि॰ किम्+पच-आनच्। आत्मोदरपूर्त्तिमात्रं पाककर्त्तरि कृपणे। [कृपणे त्रि॰।

किम्पाक पु॰ निन्दितः पाकोऽस्य (माकाल) इतिख्याते वृक्षे।

किंपु(पू)रुष पु॰ कुत्सितः पु(पू)रुषः। देवयोनिभेदे देवगायके। हिमाचलहेमकूटयोर्मध्यस्थे नववर्षात्मकजम्बुद्वीपस्यैकतमे वर्षे

कियत् त्रि॰किम्+परिमाणे,वतुप् किमः क्यादेशः वस्य यः। किं-परिमाणे इत्यर्थे। [डित्त्वे टिलोपे खुल्। उद्योगे उत्साहे।

कियदेतिका स्त्री॰ कियत् एतत् आरभ्यमाणं करोति णिचि

किर पु॰ कृ-क। सूकरे।

किरण पु॰ कृ-क्यु। सूर्य्ये, रश्मौ च।

किरणमालिन् पु॰ किरणानां मालाऽस्त्यस्य इनि। सूर्य्ये।

किरात पु॰ कीर्य्यन्तेऽवस्कारा अत्र कृ-क पर्य्यन्तदेशस्तमतति अण्। म्लेच्छजातिभेदे पर्य्यन्तदेशाश्रयिणि, अल्पतनौ, 'तप्तकुण्डं समारभ्य रामक्षेत्रान्तकं शिवे!। किरातदेशो देवेशि! विन्ध्यशैलेऽवतिष्ठति' इत्युक्तदेशे च।

किराततिक्त पु॰ किरातदेश उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्यस्य अच्। कर्म्म॰ (चिराता) ख्याते वृक्षे,अश्वगन्धावृक्षे, भूनिम्बे च।

किरि पु॰ कृ-इक्। सूकरे

किरीट पु॰न॰ कृ-कीटन्। मुकुटे, शिरोवेष्टने च।

किरीटिन् पु॰ किरीट+इनि। अर्ज्जुने। मुकुटवति त्रि॰।

किर्म्मी स्त्री॰ किरति क्विप् किरं माति मा-क गौरा॰ ङीष्। पलाशवृक्षे, गृहे, स्वर्णपुत्तलिकायाम्, लौहपुत्तलिकायाञ्च।

किर्म्मीर पु॰ कृ-ईरन् कित् मुडागमश्च। नारङ्गवृक्षे, राक्षस-भेदे, चित्रवर्णे च। तद्वति त्रि॰।

किल अव्य॰किल-क। वार्त्तायाम्,अनुशयार्थे,निश्चये,संभाव्ये प्रसिद्धप्रमाणद्योतके,सत्ये, हेतौ,अरुचौ,अलीके,तिरस्कारे च।

किलकिञ्चित 'हर्षाद्रुदितगीतादिव्यामिश्रं किलकिञ्चितम्' इत्युक्ते स्त्रीणां विलासभेदे 'दमयन्तीकिलकिञ्चितं किले'ति नैषधम्

किलकिला स्त्री॰ किलकिलेति वीप्सायां द्वित्वं ततः क्यच् ततः क्विप्। हर्षस्वने, सिंहनादे, वानराणां शब्दानुकरणे च।

किलाटक पु॰ 'नष्टदुग्धस्य पक्वस्य पिण्डः प्रोक्तः किलाटक' इत्युक्ते क्षीरविकारे।

किलाटिन् पु॰ किलति क, अट-णिनि कर्म्म॰। वंशे वृक्षे।

किलास न॰ किल-क-तमस्यति अस+अण्। सिध्मरोगे (छुली)

किलिञ्ज पु॰ किल-इन् ततो जातः जन-ड पृ॰। कटे,सूक्ष्म-काष्ठे च। [धर्म्माधर्म्मफलभूते अनिष्टे संसारे च।

किल्बिष न॰ किल-टिषच् बुक्। अपराधे, पापे, रोगे,

किशल पु॰न॰। किं शलति शल-अच् पृ॰। पल्लवे।

किशलय पु॰न॰। किञ्चित् शलति चलति कयन् पृ॰। पल्लवे।

किशोर पु॰ कश-ओरन् नि॰। हस्तिशिशौ, सूर्य्ये, तरुणा-वस्थे 'किञ्चिच्छूरः किशोरः स्यात् यतो हि दशमात् परम्। शूरत्वं दृश्यते किञ्चि'दित्युक्ते दशवर्षोत्तरपञ्चदशवर्षवयस्के त्रि॰। स्त्रियां ङीप्।

किष्क बधे चुरा॰ आत्म॰ सक॰ सेट्। किष्कयते अचिकिष्कत

किष्किन्ध(न्ध्य) पु॰ओड्रदेशस्थे पर्व्वतभेदे। तत्रत्यगुहायां स्त्री॰

किष्कु पु॰स्त्री॰ किष्क-उ। द्वादशाङ्गुलिपरिमाणे, प्रकोष्ठदेशे, हस्तपरिमाणे च। [नले च (नाड़ा)।

किष्कुपर्व्वन् पु॰ किष्कुमितं पर्व्व यस्य। इक्षौ, वंशवृक्षे, पाट

किसलय पु॰न॰ किञ्चित् सलति सल-गतौ कयन् पृ॰। पल्लवे।

कीकट पु॰किञ्चित् कुत्सितं कटति पृ॰। अश्वे। मगधदेशे ब॰व॰ च 'कीकटेषु गया पुण्ये'ति पुराणम्। कृपणे,निर्द्धने च त्रि॰।

कीकश पु॰ कीति कशति कश-शब्दे अच्। चण्डाले।

कीकस पु॰ कीति कसति कस-गतौ अच्। कृमिजभेदे अस्थि न॰ कठिने त्रि॰।

कीकि पु॰ कीति शब्दं कायति डि। चाषपक्षिणि।

कीचक पु॰ कीत्यव्यक्तं चकति चक-तृप्त्यादौ अच्। दैत्यभेदे, 'कीचका नाम ते वंशा ये स्वनन्त्यनिलाहताः' इत्युक्ते वेणुभेदे (तलतावांश) विराटराजश्याले,केकयाधिपे नृपभेदे च

कीचकजित् पु॰ कीचकं जितवान् जि-भूते क्विप्। भीमसेने एवं कीचकभिदादयोऽप्यत्र। [अचीकिटत्-त।

कीट बन्धे वर्णे च चुरा॰ उभ॰ सक॰ सेट्। कीटयति ते

कीट पु॰ कीट-अच्। कृमिभ्यः स्थूले क्षुद्रजन्तुमात्रे। स्वार्थे कन्। तत्रार्थे मगधजातौ च। कठिने त्रि॰।

कीटघ्न पु॰ कीटं हन्ति हन-टक्। गन्धके।

कीटजा स्त्री॰ कीटेभ्यो जायते जन-ड। जतुनि लाक्षायाम्।

कीटमणि पु॰ कीटेषु मणिरिव। खद्योते।

कीदृश् पु॰ किम्+दृश-क्विप् किमः की। किंप्रकारे। ट। कीदृशः। क्स। कीदृक्षोऽप्यत्र।

कीनाश पु॰ कुत्सितं नाशयति किश्नाति नि॰। यमे,'कीनाशनिकेतनातिथि'मिति माघः वानरभेदे,कर्षके,पशुघ्ने,क्षुद्रे च।

कीर पु॰ कीति ईरयति ईर-अच्। शुकपक्षिणि, देशभेदे ब॰व॰। मांसे न॰।

कीर्ण त्रि॰ कृ-क्त। आच्छन्ने, निहिते,विक्षिप्ते च।

कीर्त्तना स्त्री॰ चुरा॰ कृत-युच् टाप्। यशसि।

कीर्त्ति स्त्री॰ चु॰ कृत-क्तिन्। यशसि।

कीर्त्तित त्रि० पु० कृत-क्त । कथिते-ख्याते च ।
कीर्त्तिशेष पु० कीर्त्तिरेव शेषः । मरणे । न० । मृते त्रि०
कील बन्धे भ्वादि०पर०सक० सेट् । कीलति अकीलीत् ।
कील पु०स्त्री०कील-क । अग्निशिखायाम् । करणे घञ् । शङ्कौ,
शस्त्रे, कफोणौ स्तम्भे, लेशे च ।
कीलक पु०कील+स्वार्थे संज्ञायां वा कन् । कीलार्थे, गवां दोह-
नार्थं बन्धनस्तम्भे, गवां कण्डूयनार्थे स्तम्भे च ।
कीलाल न० कीलां वह्निशिखामलति वारयति अण् । जले,
रुधिरे च । कीलामौर्वाग्नेः शिखां लाति ला-क । अमृते ।
कीलेन प्रतिबन्धेन अल्यते वार्य्यते अल-घञ् । पशौ पु०
कीलित त्रि०कील-क्त । बद्धे । भावे-क्त । बन्धे न० ।
कीश पु० कस्य वायोरपत्यम् अत इञ् किः हनुमान् ईशो
यस्य । वानरे । [ङीप् । कीशपर्णीत्यप्यत्र ।
कीशपर्ण पु० कीशः तल्लोमेव पर्णमस्य । अपामार्गे । जातित्वे
कु शब्दे भ्वा०आत्म०सक० अनिट् । कवते अकोष्ट ।
कु आर्त्तस्वरे तुदा०आत्म०सक०अनिट् । कुटादि । कुवते अकुत
कु शब्दे अदा०पर०अक० अनिट् । कौति अकौषीत् ।
कु अव्य० कु+डु । पापे, निन्दायाम्, ईषदर्थे, निवारणे च ।
भूमौ, धरायाञ्च स्त्री० ।
कुक आदाने भ्वा०आत्म०सक० सेट् । कोकते । अकोकिष्ट ।
कुकील पु० कोः पृथिव्याः कील इव स्तम्भहेतुत्वात् । पर्व्वते
कुकुट पु०कौ कुटति कुट-क । (सुषनि) इतिख्याते शाकभेदे
कुकुद पु० सत्कारपूर्व्वकमलङ्कृतकन्यादातरि ।
कुकुन्दर पु० कुं भूमिं दारयति अन्तर्भूतण्यर्थे दृ-अण् नि० ।
कुत्सितं कुन्दरमत्र, स्पृश्यते कामिनाऽत्र स्पृद् नि० वा ।
स्त्रीणां नितम्बस्थे आवर्त्ताकारे पृष्ठवंशादधोगर्त्तद्वये ।
कुकुर पु० कुं पृथिवीं कुरति कुर-क । यदुवंशीयनृपभेदे तेषां
ययातिशापात् राज्यं नाप्नोति पुराणकथा । कुकुरस्त्रिय
इति माघः । दशार्हे देशभेदे ब०व० ।
कुकूल पु०कोः भूमेः कूलं कुत्सितं वा कूलम् कु-जलच् धातोः
कुगागमश्च । तुषानले, शङ्कुभिः सङ्कीर्णे गर्त्ते, वर्म्मणि च ।
कुक्कोल न० कुत्सितं कोलति कुल-अच् । कोलिवृक्षे ।
कुक्कुट पु० कु-क्विप् कुक् तेन कुटति कुट-क । (कुकड़ा) ख्याते
खगे, तृणोल्कायां, वनकुक्कुटे, वह्निस्फुलिङ्गे च स्वार्थे कन् ।
तत्रैव 'शूद्राज्जातो निषाद्यान्तु स वै कुक्कुटकः स्मृत' इति
मनूक्ते सङ्कीर्णवर्णे । स्त्रियां ङीप् ।
कुक्कुटमस्तक पु०कुक्कुटस्येव मस्तकं यस्य । चव्ये (चइ)। [व्रतभेदे
कुक्कुटव्रत न० ज्येष्ठभाद्रशुक्लसप्तम्यां सन्तानार्थं स्त्रीभिः कर्त्तव्ये
कुक्कुटशिख पु० कुक्कुटस्य शिखेव शिखा यस्य । कुसुम्भवृक्षे
तस्य हि पुष्पाणि कुक्कुटशिखातुल्यानि ।
कुक्कुभ पु० कुक् इत्यव्यक्तं शब्दं कौति कु-भक् । वनकुक्कुटे ।
कुक्कुर पु०कोकते क्विप् कुरति शब्दायते कुर-शब्दे क कर्म्म० ।
स्वनामख्याते पशौ । ग्रन्थिपर्णे वृक्षे न० । [वृक्षभेदे
कुक्कुरद्रु पु० कुक्कुरस्याप्रियो द्रुर्वृक्षः शाक० । (कुकुरसोङा)
कुक्कुवाच् पु० कुकु इत्यव्यक्ता वाक् यस्य । सारङ्गमृगे ।
कुक्षि पु०कुष-क्सि । उदरे, उदरस्य वामदक्षिणपार्श्वयोश्च (कोंक)
कुक्षिम्भरि त्रि० कुक्षिं बिभर्त्ति भृ-इन्-मुम् च । देवातिथि-
वञ्चनेनात्मोदरमात्रपूरके ।
कुक्षिरन्ध्र न० कुक्षेरिव रन्ध्रं छिद्रं यत्र । नले ।
कुङ्कुम न० कुक्यते आदीयते कुक-उमक् नि० नुम् । काश्मीर
देशजे स्वनामख्याते गन्धद्रव्ये । [मोत्पत्तिस्थाने पर्व्वतभेदे ।
कुङ्कुमाद्रि पु० कुङ्कुमस्याकरः अद्रिः । काश्मीरदेशस्थे कुङ्कु-
कुच रोधे, सम्पर्के, लेखने च सक० कौटिल्ये अक०तु० पर०
सेट् कुटादि । कुचति अकुचीत् चुकोच ।
कुच उच्चे शब्दे भ्वा०पर०अक० सेट् । कोचति अकोचीत् ।
कुच पु० कुच- सम्पर्के-अच् । स्तने ।
कुचन्दन न० कुत्सितं गन्धहीनत्वात् चन्दनम् । रक्तचन्दने,
(बकम्) वृक्षभेदे च ।
कुचफल पु० कुचाविव फलमस्य । दाड़िम्बवृक्षे ।
कुचर त्रि० कुत्सितं चरति चर-अच् । परदोषकथनशीले ।
कुचेला स्त्री० कुत्सितं चेलमिव पत्रमस्याः । विद्धकर्णवृक्षे गौरा०
ङीष् । अम्बष्ठायां (आकनादि) । [कोजिता, कुत्रा
कुज स्तेये, भ्वा०पर०सक० सेट् उदित् । कोजति अकोजीत्
कुज पु०कौ पृथिव्यां जायते जन-ड । मङ्गलग्रहे, नरक सुरे,
वृक्षमात्रे च । सीतायां कात्यायन्याञ्च स्त्री० ।
कुज्झटि(टी) स्त्री० कु-क्विप् कुत् झट-संहतौ इन्, वा ङीप् ।
(कुयाषा) नीहारे ।
कुञ्चन न० कुन्च-ल्युट् । कौटिल्ये अनादरे च 'वाताद्यावर्त्त-
सङ्कोचं जनयन्ति यदा मलाः । तदा द्रष्टुं न शक्नोति कुञ्चनं
नाम तद्विदु' रित्युक्ते नेत्ररोगभेदे च । स्वार्थे कन् नभोरेणौ ।
कुञ्चि पु०कुन्च कौटिल्ये इन् । "अष्टमुष्टिर्भवेत् कुञ्चिः कुञ्चयो
ऽष्टौ च पुष्कल"मित्युक्ते मानभेदे ।
कुञ्चिका स्त्री० कुन्च-ण्वुल् टाप् । कृष्णजीरके, (कुचें) इति
ख्याते मत्स्यभेदे (कनूची) वंशशाखायां, तालकोद्घाटने यन्त्र
भेदे (काटी) उद्घाटिनी कुञ्चिकेति प्रसन्नराघवम् ।
कुञ्चित न० कुन्च-क्त । तगरपुष्पे । वक्रे, सङ्कुचिते च त्रि०

कुञ्ज पु॰ कौ पृथिव्यां जायते जन-ड ष॰। हस्तिहनौ, समन्ता-
लतादिभिराच्छादिते मध्यभूखे पर्व्वतादेः स्थानभेदे पु॰न॰
कुञ्जर पु॰ कुञ्ज+अस्त्यर्थे र। हस्तिनि।
कुञ्जरच्छाय पु॰ 'सोगोमघात्मयोदर्श्यां कुञ्जरच्छायसंज्ञकः।
भवेन्मघायां संस्थे च शशिन्यर्के करस्थिते इत्युक्ते योग
भेदे। [प्पल्याम्।
कुञ्जरपिप्पली पु॰ कुञ्जर इव स्थूला पिप्पली। गजपि-
कुञ्जराशन पु॰ कुञ्जरैरश्यते अश-भक्षे ल्युट्। अश्वत्थवृक्षे।
कुञ्जल न॰ कुत्सितं जलं यत्र ब॰। काञ्जिके। (आमानि)।
कुट कौटिल्ये तुदा॰ पर॰ सक॰ सेट् कुटादि। कुटति अकु-
टीत् चुकोट।
कुट प्रतापने चुरा॰ आत्म॰ सक॰ सेट्। कोटयते अचूकुटत।
कुट वैकल्ये भ्वा॰ इदित् प॰अक॰ सेट्। कुण्टति अकुण्टीत्।
कुट पु॰कुट-अच् दुर्गे (गड़) पर्व्वते, वृक्षे च। घटे पु॰न॰। गृहे
स्त्री॰ ङीप्। शिलाकुट्टे अस्त्रे पु॰। अत्र कुट्ट इत्येवेत्यन्ये
कुटङ्क पु॰ कुटं गृहं कषति ड ष॰। गृहाच्छादने, (चाल)
गिरिसन्निकटे च।
कुटज पु॰ कुटे पर्व्वते जायते जन-ड। (कुरची) वृक्षभेदे यस्य
फलम् इन्द्रयवः। कुटे घटे जायते। अगस्त्यमुनौ, द्रोणाचार्य्ये च
कुटजवीज न॰ ६त॰। इन्द्रयवे।
कुटन्नट पु॰कुटन् वक्रीभवन् नटति। श्योनाकवृक्षे। मुस्तके न॰
कुटप पु॰ कुट-कपन्। मुनौ। गृहसमीपस्थोपवने, कुडवरूप-
मानभेदे च। पद्मे न॰। [ङीप्।
कुटि पु॰ कुट-इन्। वृक्षे, देहे, जले च। कुट्टगृहे स्त्री॰ वा
कुटिचर कुटौ जले चरति चर-अच्। वारिचरे शूकरे
कुटी(टि)र पु॰ अल्पा कुटी ईरन्। पर्णशालादौ (कुड़ें)
कुटिल त्रि॰ कुट-इलच्। वक्रे, भङ्गुरे च। तगरपुष्पे न॰
कुटिलग पु॰ कुटिलं गच्छति गम-ड। सर्पे। नद्यां स्त्री॰
टाप्। वक्रगामिनि त्रि॰। [वा क अच्। यतिभेदे।
कुटि(टी)च(र)क पु॰ कुट्यां कुटौ वा चरति, चकति तृप्यति
कुटुम्ब पु॰न॰ कुटुम्ब-अच्। पोष्यवर्गे बान्धवे, सन्ततौ, द्वितीय
गृहे च। [कुटुम्बत।
कुटुम्ब धृतौ चुरा॰ आत्म॰ अक॰ सेट्। कुटम्बयते अचु-
कुटुम्बिनी स्त्री॰ कुटुम्ब+इनि। पतिपुत्रादियुतायां प्रशंसि-
तायां स्त्रियाम्। [ति-ते अचुकुट्टत् त।
कुट्ट छेदने, निन्दने च अद॰ चुरा॰ उभ॰ सक॰ सेट्। कुट्टय-
कुट्ट प्रतापने अद॰ चुरा॰ आत्म॰ सक॰ सेट्। कुट्टयते अचुकुट्टत।
कुट्टक पु॰ कुट्ट-ण्वुल्। लीलावत्यादौ प्रसिद्धे गणिते अङ्कभेदे।
छेदके त्रि॰। [स्त्रियाः समागमकारयित्र्याम्।
कुट्टनी स्त्री॰ कुट्ट-ल्युट् ङीप्। (कुट्नी) परपुरुषेण सह पर-
कुट्टमित न॰ 'केशस्तनाधरादीनां ग्रहे हर्षेऽपि सम्भ्रमात्।
प्राहुः कुट्टमितं नाम शिरःकरविधूननमित्युक्ते स्त्रीणां
विलासभेदे।
कुड्मल पु॰न॰ कुट-क्मलच्। मुकुले विकाशोन्मुखकलिकायाम्।
नरकभेदे न॰ यत्र रज्जुभिर्यन्त्रणा नारकिभ्यो दीयते।
कुठ छेदने सौत्र: पर॰ सक॰ सेट्। कोठति अकोठीत्।
कुठ वैकल्ये आलस्ये अक॰ मोचने सक॰ च इदित् भ्वा॰
पर॰ सेट्। कुण्ठति अकुण्ठीत्।
कुठ पु॰ कुठ-अच्। वृक्षे।
कुठर पु॰ कुठ-करन्। मन्थनदण्डबन्धनार्थस्तम्भे। [वृक्षे पु॰।
कुठार पु॰स्त्री॰ कुठ-कारन्। अस्त्रभेदे (कुडाल) स्त्रियां ङीप्।
कुठारु पु॰ कुठ-कारुन्। वानरे, वृक्षे, शस्त्रकारे च।
कुठेर पु॰ कुठ-एरक्। श्वेततुलस्याम्, वह्नौ, (वावुइ) इतिख्याते
वृक्षे च। स्वार्थे कन्। (वावुइतुलसी) इति वृक्षे।
कुड वैकल्ये भ्वा॰ इदित् पर॰ अक॰ सेट्। कुण्डति अकुण्डीत्
कुड दाहे भ्वा॰ इदित् आत्म॰ सक॰ सेट्। कुण्डते अकुण्डिष्ट
कुड रक्षणे चुरा॰ इदित् उभ॰ सक॰ सेट्। कुण्डयति ते
अचुकुण्डत् त।
कुड अदने सक॰ वाल्ये अक॰ तुदा॰ पर॰ सेट्। कुटादि।
कुडति अकुडीत् चुकोड़। [मापभेदे।
कुडप(व) पु॰ कुड-कपन् (कवन्) वा। प्रस्थचतुर्थांशरूपे परि-
कुड्मल पु॰ न॰ कुड-कमलच्। विकाशोन्मुखकलिकायां,
नरकभेदे न॰।
कुड्य न॰ कुड-यत्। भित्तौ, विलेपने च।
कुड्यच्छेदिन् पु॰ छिद-णिनि ६त॰। चौरे येन गृहभित्तिं
विदार्य्य चौर्य्यं क्रियते।
कुड्यच्छेद्य पु॰ कुड्यं छेद्यं यस्य। खनके।
कुण आभाषणे, मन्त्रणे च अद॰ चु॰ उभ॰ सक॰ सेट्।
कुणयति ते अचुकुणत् त। [अकोणीत्।
कुण उपकरणे शब्दे च तुदा॰ पर॰ सक॰ सेट्। कुणति
कुणप पु॰ क्वण-कपन् संप्रसारणञ्च। त्यक्तप्राणे मृतदेहे शवे,
पूतिगन्धे च तद्वति त्रि॰। गौरा॰ ङीष्। विट्सारिकायाम्
(गुयाशालिक)।
कुणि पु॰ कुण-इन्। तुन्नवृक्षे (तुंद) कुत्सितकरे त्रि॰।
कुण्ठ त्रि॰ कुठि-अच्। क्रियासु मन्दे, अकर्म्मण्ये, मूर्खे च।
ण्वुल्। कुण्ठकः। मूर्खे।

कुण्ड पु० कुण्ड्यते कुडि मदे, कुडि-दाहे वा घञ्। जीवति भर्त्तरि जारजे पुत्रे मानभेदे पात्रे, जलाशये च। होमीयाग्निस्थापनस्य नभेदे पु०न०। ङीप्। स्थाल्याम् स्त्री०।

कुण्डपाय्य पु० कुण्डेन पीयते सोमोऽस्मिन्। यज्ञभेदे।

कुण्डल न० कुडि दाहे रक्षणे वा कलच्। कर्णभूषणे, वेष्टने, पाशके, वलये च।

कुण्डलना स्त्री० कुण्डलं वेष्टनं करोतीति णिच् ततो युच्। वेष्टने 'विषमां कुण्डलनामवापिते'ति नैषधम् तन्त्रप्रसिद्धे मूलाधारस्थिते शक्तिभेदे (जिलिपी) इति ख्याते पक्वान्नभेदे गुडुचीलतायां सर्पजातिस्त्रियाञ्च।

कुण्डलिन् पु० कुण्डल+अस्त्यर्थे इनि। सर्पे।

कुण्डलिनी स्त्री० कुण्डलं वलयाकारवेष्टनमस्य इनि। सर्पाकारेण त्रिवेष्टनयुते तन्त्रप्रसिद्धे शक्तिभेदे, सर्प्याञ्च। [(कुड़ि)

कुण्डिका स्त्री० कुण्ड+संज्ञायां कन्। कमण्डलौ, स्थाल्याञ्च

कुण्डिन पु० कुडि-इनच्। मुनिभेदे विदर्भनगरे देशभेदे च

कुतप पु० कुत्सितं तपति तप-अच्। सूर्य्ये, वह्नौ, ब्राह्मणे, अतिथौ, गवि, भागिनेये, दौहित्रे च। वाद्ये, नेपालकम्बले, कुशतृणे पञ्चदशधाविभक्तदिनस्याष्टमांशे काले च अस्त्री० स च मध्याह्नात् पूर्व्वोत्तरदण्डद्वयात्मकः मुहूर्त्तरूपः कालः। [हुवे च।

कुतस् अव्य०किम्+तसिल् कादेशश्च। कस्मादित्यर्थे, प्रश्ने, नि-

कुतुक न० कुतूं चर्म्मनिर्म्मितस्नेहपात्रमिव कायति कै-क पृषो० ह्रस्वः। फलनिरपेक्षतया चिकीर्षिते कौतुके।

कुतुप पु० ह्रस्वाः कुतूः डुपच्। अल्पे चर्म्ममये घृतादिस्नेहपात्रे (कुपी)

कुतुम्बुरु न० कुत्सितं तुम्बुरु कुगति०। कुत्सिततिन्दुकफले।

कुतू स्त्री० कुत्सितं तन्यते तन-कू। चर्म्मनिर्म्मिते घृतादिस्नेहपात्रे (कुपा)

कुतूहल न० कुतूं चर्म्ममयं स्नेहपात्रं हलति लिखति हल-अच्। अपूर्व्ववस्तुदिदृक्षातिशये चेष्टाभेदे, फलनिरपेक्षतया चिकीर्षिते कौतुके च। प्रशस्ते, अद्भुते च त्रि०।

कूतृण न० कुत्सितं तृणं कुगति०। (पाना) कुम्भराम्।

कुत्र अव्य० किम्+त्रल् कादेशः। कस्मिन्नित्यर्थे। तत्रश्चित्। कुत्रचिदित्यप्यत्रार्थे।

कुत्स निन्दने चुरा० आत्म० सक० सेट्। कुत्सयते अचुकुत्सत

कुत्सा स्त्री० कुत्स-अ टाप्। निन्दायाम्, परिवादे च।

कुत्सित न० कुत्स-क्त। कुष्ठनामौषधे (कुड)। निन्दिते त्रि०।

कुथ क्लेशे (कोंथ) इदित् भ्वादि०अक०सेट्। कुन्थति अकुन्थीत्

कुथ पूतिगन्धे दिवा० पर० अक० सेट्। कुथ्यति अकोथीत्।

कुथ पु० स्त्री० कुथ-अच्। हस्तिपृष्ठस्थे चित्रकम्बले 'कुथेन. नागेन्द्रमिवेन्द्रवाहनमिति' माघः स्त्रियां टाप्। कुशतृणे पु०

कुद्दाल पु०कुं भूमिं दलयति विदारयति दल-अण्। (कोदाल) भूमिखननसाधने अस्त्रभेदे।

कुदृष्टि स्त्री० कुत्सिता वेदबाह्या दृष्टिस्तर्कादिरूपा कुगति०। वेदबाह्यतार्किककल्पनायाम्। 'याश्च काश्च कुदृष्टय' इति मनुः

कुद्दाल पु०न० कुं भूमिमुद्दलयति उद्+दल-अण् शक०। कोविदारवृक्षे, काकनासायाञ्च, भूमिखननसाधनेऽस्त्रे (कोदाल) न०

कुनख पु०कुत्सितनखकारके रोगभेदे। तथानखयुक्ते जने त्रि०

कुनखिन् त्रि० कुनख+अस्त्यर्थे इनि। कुनखरोगयुक्ते सङ्कुचितनखयुक्ते जने च। [कारके त्रि०।

कुनट पु० कुत्सितं नटति नट-अच्। श्योनाकवृक्षे। कुत्सितनाट्य

कुनटी स्त्री० कौ नटति अच् गौरा० ङीष्। मनःशिलायाम्

कुनली स्त्री० कोः पृथिव्या नलइव गौरा०ङीष्। वकवृक्षे।

कुनाशक स्त्री०कुं नाशयति नश-णिच्-ण्वुल्। दुरालभायाम्

कुन्च वक्रणे अनादरे च भ्वा०पर०सक०सेट्। कुञ्चति अकुञ्चीत्

कुन्त पु०कुं भूमिं उनत्ति उन्द्-त शक०। गवेधुकायां (गड़गड़े) धान्ये, प्रासाख्यायुधे, भल्ले च।

कुन्तल पु० कुन्तं कुन्ताद्याकारं लाति ला-क। केशे पानपात्रे, जवे, हस्ते च। जनपदभेदे ब०व०।

कुन्तलवर्द्धन पु० कुन्तलान् वर्द्धयति वृध-णिच् ल्यु। भृङ्गराजे तद्रससेवनेन हि केशवृद्धिः।

कुन्ति पु० कम-झिच् पृ०। देशभेदे। युधिष्ठिरादिमातरि स्त्री० वा ङीप्। सा च शूरसेनराजस्यौरसी पृथानाम्नी कन्या अपुत्राय कुन्तिभोजाय पित्रा अपत्यकृत्याय दत्ता।

कुन्थ क्लेशे क्षेपे च क्र्यादि०पर०अक०सेट्। कुथ्नाति अकुन्थीत्

कुन्द पु० कुं-भूमिं दायति द्यति वा दै-दो-वा क नि० हस्। (कुंद) पुष्पवृक्षभेदे कुन्दुरुनामगन्धद्रव्ये भ्रमियन्त्रे, (कुंद) कुवेरस्य निधिभेदे, करवीरवृक्षे च।

कुन्दुरु पु० कुं भूमिमुनत्ति जल्वादित्वात् नि०। सुगन्धिद्रव्यभेदे

कुन्दुरुकी स्त्री० कुन्दुरुरिव प्रतिकृतिः कन् गौरा०। शल्लकीवृक्षे

कुप आच्छादने इदित् वा चुरा०उभ०पक्षे भ्वादि०पर०सक०सेट् कुम्पयति ते कुम्पति अचुकुम्पत् त अकुम्पीत्।

कुप द्युतौ चुरा०उभ०अक०सेट्। कोपयति ते अचूकुपत् त।

कुप कोपे दिवा०पर०अक०सेट्। कुप्यति अकुपत्-अकोपीत्।

कुपाणि त्रि० कुत्सितः पाणिरस्य ब०। वक्रहस्ते।

कुपिन्द पु० कुप-किन्दच्। तन्तुवाये।

कुपीलु पु० कुत्सितः पीलुः । काकेन्दौ (कुचला) [दिनिन्दिते

कुपूय त्रि० कुत्सितं पूयते पूय-विसरणे अच् । जात्याचारा-

कुप्य न० गुप-क्यप् नि० । स्वर्णरूप्याभ्यामन्यस्मिन् तैजसादौ उपधातौ. (दस्ता) इति ख्याते धातौ च ।

कुब इदित् स्तृतौ वा० चुरा०उभ० पक्षे भ्वा०पर०सक० सेट् । कुम्बयति ते कुम्बति अचुकुम्बत् त अकुम्बीत् ।

कुबे(वे)र पु०कुम्बति धनं एरक् नलोपश्च । यक्षराजे नन्दीवृक्षे च । कुत्सितं वेरं देहोऽस्य । 'कुत्सायां कितिशब्दोऽयं शरीरं वेरमुच्यते । कुवेरः कुशरीरत्वादित्यवर्ग्यवमध्योप्यम् । कुत्सितशरीरे न० । मन्दे त्रि० । [पाटलावृक्षे,लताकरञ्जे च

कुबे(वे)राची स्त्री० कुबे(वे)रस्याचीवाचि पुष्पमस्याः पच् समा० ।

कुब्ज पु० ईषत् उब्जमार्जवमस्य शक० । खड्गे, अपामार्गे च । 'हृदयं यदि वा पृष्ठमुन्नतं क्रमशः सरुक् । क्रुद्धो वायुर्यदा कुर्यात्तदा तं कुब्जमादिशे'दित्युक्तलक्षणरोगवति जने (कुजो) त्रि०

कुब्जक पु० कुब्ज+कन् । कुब्जे । महासहे पुष्पप्रधाने वृक्षे च तत्पुष्पे न० । 'अशोकात् पुष्पसाहस्रात् सेवतीपुष्पमुत्तमम् । सेवतीपुष्पसाहस्रात् कुब्जकं पुष्पमुत्तममिति नारसिंहम् ।

कुमार क्रीडौ अद०चुरा०उभ०अक० सेट् । कुमारयति ते अचुकुमारत् त ।

कुमार पु० कुमारयति क्रीडति, कुत्सितो मारो यस्मात्, कौ मारयति दुष्टान् वा । शुके पक्षिणि, कार्त्तिकेये,नाट्योक्तौ युवराजे, अश्ववारके, सिन्धुनदे, वरुणवृक्षे, पञ्चवर्षीये, बालके च । स्त्रियां ङीप् ।

कुमारभृत्या स्त्री० भृ-क्यप् ६त० । प्रसवकाले गर्भिण्याः परिचर्यायाम् । 'कुमारभृत्याकुशलैरिति रघुः ।

कुमारिका स्त्री० कुमार+वयसि प्रथम इति ङीप् ततः स्वार्थे कन् । पञ्चवर्षीयायां अविवाहितायां कन्यायाम्, नवमल्लिकावृक्षे, भारतवर्षस्य खण्डभेदे च 'वर्णव्यवस्थितिरिहैव कुमारिकाख्ये इति सिद्धान्तशिरोमणिः ।

कुमारी स्त्री० कुमार+ङीप् । नवमल्लिकायाम्, घृतकुमार्यां नदीभेदे, अपराजितायां बन्ध्याकर्कोट्यां स्थूलैलायां वरुणपुष्पे 'संप्राप्ते द्वादशे वर्षे कुमारीत्यभिधीयते' इति स्मृत्युक्तायां द्वादवर्षीयायाम् अनूढायां कन्यायाम्, श्यामापक्षिणि च । [अचुकुमालत् त ।

कुमाल क्रीडौ अद०चुरा०उभ०अक०सेट् । कुमालयति ते

कुमालक पु० कुमाल-ण्वुल् । सौवीरदेशे ।

कुमुद् न० कौ भूमौ मोदते मुद-क्विप् । कैरवे, रक्तोत्पले च । कृपणे, अप्रीते च त्रि० ।

कुमुद न०कौ भूमौ मोदते मुद-क । कैरवे, कह्लारे, (कोइ) श्वेतोत्पले च । वानरभेदे, दैत्यभेदे, कर्पूरे च पु० ।

कुमुदबान्धव पु० ६त० । चन्द्रे तस्य कुमुदप्रकाशकत्वेन तद्बान्धवत्वम् एवं तच्छाखाटयोऽप्यत्र कर्पूरे च ।

कुमुदा स्त्री० कौ भमौ मोदते मुद-क टाप् । (पाना) वारिपर्ण्याम्,गाम्भारीवृक्षे, शालपर्णीवृक्षे धातकीवृक्षे,कट्फले च ।

कुमुदाभिख्य न० कुमुदस्येवाभिख्या शोभा यस्य । रजते ।

कुमुदिनी स्त्री० कुमुदानां समूहः इनि । कुमुदसमूहे । अस्त्यर्थे इनि । कुमुदयुक्तपुष्करिण्यादौ कुमुदलतायाञ्च ।

कुमुद्वत् त्रि० कुमुदानि प्रायाण्यस्मिन् ड्मतुप् मस्य वः । कुमुदबहुलदेशे । स्त्री० ङीप् । कुमुदिन्याम् ।

कुम्भ पु० कुं भूमिं कुत्सितं वा उम्भति उम्भ पूरणे अच् शक० । घटे, हृद्रोगभेदे, हस्तिशिरःस्थमांसपिण्डद्वये, 'तैः किं मत्तकरीन्द्रकुम्भकुहरे'इति प्रसन्नराघवम् । कुम्भकर्णस्य पुत्रे, वेश्यापतौ, प्राणायामाङ्गे श्वासरोधके चेष्टाभेदे, 'दश द्रोणा भवेत् खारी कुम्भस्तु द्रोणविंशतिरित्युक्ते परिमाणभेदे' धान्यं दशभ्यः कुम्भेभ्योहरतोऽप्यधिकमिति स्मृतिः । ज्योतिषप्रसिद्धे मेषावधिके एकादशराशौ च । गुग्गुलौ, त्रिवृति च न० ।

कुम्भक पु० कुम्भ इव कायति निश्चलतया प्रकाशते कै-क । "त्यागसंरोधने हित्वा निरोधः कुम्भकः स्मृत" इत्युक्ते श्वासप्रश्वासत्यागेन प्राणवायोर्निरोधरूपे प्राणायाङ्गे योगशास्त्रादौ प्रसिद्धे व्यापारे ।

कुम्भकर्ण पु० कुम्भ इव कर्णावस्य । रावणानुजे राक्षसभेदे

कुम्भकार पु० कुम्भं करोति कृ,अण् उप० । जातिभेदे, कुक्कुभपक्षिणि च ।

कुम्भकारिका स्त्री० कुम्भ-कृ-ण्वुल् । कुलत्थायाम् (कुलत्थकलाइ)

कुम्भकारी स्त्री० कुम्भ+कृ-अण् ङीप् । मनःशिलायां, कुलत्थाञ्जने, कुम्भकारपत्न्याञ्च ।

कुम्भतुम्बी स्त्री० कुम्भाकारा तुम्बी । (गोललाउ) अलाबुभेदे

कुम्भयोनि पु० कुम्भो योनिरुत्पत्तिस्थानं यस्य । अगस्त्यमुनौ कुम्भयोनेर्महौजस इति रघुः । द्रोणाचार्ये, द्रोणपुष्प्याञ्च । कुम्भसम्भवादयोऽप्यत्र । [पाकस्थाने (कुमारशाला) ।

कुम्भशाला स्त्री० कुम्भस्य पाकशाला ६त० । कुम्भादि-

कुम्भाण्ड पु० कुम्भाकारः अण्डः । कुष्माण्डे, बाणासुरमन्त्रिणि च गौरा० ङीष् कुम्भाण्डी स्त्री० कुष्माण्डे ।

कुम्भिका स्त्री० कुम्भ+अस्त्यर्थे ठन् । (पाना) वारिपर्ण्याम्, पाटलावृक्षे, द्रोणपुष्पे च ।

कुम्भिन् पु० कुम्भ+अस्त्यर्थे इनि। हस्तिनि, कुम्भीरे गुग्गुलौ च।

कुम्भिल पु० कुम्भ+अस्त्यर्थे इलच्। चौरे शालमत्स्ये, श्लोकार्थचौरे, श्याले च।

कुम्भी स्त्री० कुनुभ-अच् गौरा० ङीष्। उखायां, पाटला वृक्षे, वारिपर्ण्याम्, पुन्नागे, गणिकारिकायां, कट्फले च।

कुम्भीपाक पु० कुम्भ्यां तैलवटे पाको यस्मिन्। 'परत्र य मानुचरास्तन्नृतैले यत्रोपरन्धयति स कुम्भीपाक' इत्युक्तलक्षणे नरकभेदे। [जन्तुभेदे नक्रे।

कुम्भीर पु० कुम्भिनं हस्तिनमपीरयति ईर-अण्। जल-

कुम्भीरमक्षिका स्त्री० कुम्भीरोपपदा मक्षिका शाक० त०। (कुमीरे पोका) कीटभेदे।

कुर शब्दे तुदा० पर० अक० सेट्। कुरति अकोरीत्।

कुरङ्कर पु० कुरं शब्दं करोति कृ-अच् पृ० मुम्। सारसपक्षिणि

कुरङ्ग पु० कौ रङ्गति रङ्ग-अच्। "कुरङ्ग ईषत्ताम्रः स्याद्धरिणाकृतिको महान् इत्युक्तचिह्ने मृगभेदे मृगमात्रे च।

कुरङ्गम पु० कौ रङ्गं मिमीते मा-ड। हरिणभेदे।

कुरण्ट पु० कुर्य्यते शब्द्यते कुर-अण्टक्। पीतझिण्ट्याम् स्वार्थे कन्। अत्रैवार्थे।

कुरर पु० कवते कुङ-शब्दे क्ररन्। उत्क्रोशपक्षिणि।

कुररी स्त्री० कुरर-ङीष्। कुररपक्षिस्त्रियां, मेष्याञ्च।

कुरल पु० कुर-कलच्। कुररपक्षिणि अलकरूपकेशेषु च।

कुरव पु० अल्पमकरन्दवत्त्वादलीनामीषद् रवो यत्र। रक्तझिण्ट्याम्, कुरवके, सितमन्दारे च। कुत्सितशब्दे, बहु०। तथाशब्दयुक्ते त्रि०। ततः स्वार्थे कन् तेष्वेवार्थेषु (कुडचि) इति ख्याते पुष्पवृक्षे। "कुरवकास्तवक व्यतिषङ्गिणी"ति माघः।

कुरस पु० कुत्सितोरसोऽत्र। मद्यभेदे। कुत्सितरसयुक्ते त्रि०। गोजिह्वालतायां स्त्री० टाप्। कुग०। कुत्सितरसे पु०।

कुरु पु० कृ-कु। चन्द्रवंशीयराजभेदे. "हस्तिनापुरमारभ्य-कुरुक्षेत्राच्च दक्षिणे। पञ्चालपूर्वभागे तु कुरुदेशः प्रकीर्त्तित' इत्युक्ते देशभेद ब०व०। ओदने, कण्टकारिकायाम्, नववर्षात्मकस्य जम्बुद्वीपस्य वर्षभेदे च पु०।

कुरुक्षेत्र न० कुत्सितं रौति कुरु पापं कर्म्म तस्य क्षेपणात् अपाकरणात् क्षेत्रम् 'तरन्तुकारन्तुकयोर्यदन्तरं रामहृदानाञ्च मचक्रुकस्य। एतत् कुरुक्षेत्रसमन्तपञ्चकं प्रजापतेरुत्तरवेदिरुच्यते' इत्युक्ते देशे तद्धि कुरुपाण्डवानां युद्धभूमिः। [अत्रैवार्थे।

कुरुण्ट पु० कुं रुण्ठति रुठि-स्तेये अच्। पीतझिण्ट्याम्। ण्वुल्

कुरुवक पु० ईषत् रौति रु शब्दे संज्ञायां वुन् उवङ्। रक्तझिण्ट्याम्, पीतझिण्ट्याञ्च।

कुरुविन्द पु० कुरून् विन्दति विद-श मुचादित्वात् मुम्। मुस्तायां, कुल्माषे, दर्पणे, हिङ्गुले च। पद्मरागमणौ न०।

कुरुविल्व पु० कुरुषु विल्व इव। पद्मरागमणौ (माणिक)।

कुरुविस्त पु० कुरुषु विस्तः। चतुस्तोलकमिते स्वर्णे।

कुरुवृद्ध पु० कुरूणां जनपदानां राजानः तद्राजस्य तद्धितस्य बहुषु लुक् तेषु कुरुषु वृद्धः। भीष्मे।

कुरूप्य न० ईषत् रूप्यं शुभ्रत्वेन सादृश्यात्। रङ्गनामके धातौ

कु(कू)र्द्द क्रीड़ायां भ्वा० आत्म० अक० सेट्। कु(कू)र्द्दते अकु(कू)र्द्दिष्ट

कु(कू)र्द्दन न० कु(कू)र्द्द-ल्युट्। क्रीड़ायाम्। [कफोणौ च।

कुर्पर पु० कुर-क्विप् कुर् पिपर्त्ति ऋच् परः कर्म्म०। जानुनि.

कुर्पास पु० न० कुरि अस्यते आस्ते वा घञ् पृ०। स्त्रीणां कञ्चुलिकायां (कांचुली) स्वार्थे कन्। अत्रैवार्थे।

कुर्व्वत् त्रि० कृ-शतृ। कर्म्मकरे भृत्ये, कारके च।

कुर्वद्रूप पु० कुर्वत् फलोन्मुखं रूपं यस्य। बौद्धमतसिद्धे फलजननाय योग्ये धान्यादौ वीजे।

कुल बन्धे संहतौ च भ्वा० पर० अक० सेट्। कोलति अकोलीत्

कुल न० कुल-क। वंशे, सजातीयगणे, देशे, गृहे, देहे, तन्त्रोक्ते जीवादौ, मध्यमहलद्वयेन कृष्यमाणायां भूमौ च "दशी कुलन्तु भुञ्जीतेति मनुः। कुले भवे त्रि०। शिल्पिकुलप्रधाने पु०।

कुलक न० कुल-अच् संज्ञायां कन्। पटोले, एकवाक्यतापन्ने पञ्चादिकश्लोकसमुदाये च। वल्मीके, काकतिन्दुके, कुरुवकवृक्षे च पु०।

कुलकुण्डलिनी स्त्री० कुलैः कुलाचारैरुपास्या कुण्डलिनी सार्द्धत्रितयवेष्टनाकारवती शक्तिः। तन्त्रशास्त्रप्रसिद्धे मूलाधारस्थिते सर्पीतुल्ये शक्तिभेदे। [पालिकायां स्त्री० टाप्।

कुलज त्रि० कुले सत्कुले जायते जन-ड। सत्कुलोद्भवे। कुल-

कुलटा स्त्री० व्यभिचारार्थं भिक्षार्थं वा कुलानि अटति अट-अच् शक०। असत्यां पुंश्चल्याम्, भिक्षुक्यां सत्याञ्च।

कुलत्थ पु० कुले-तिष्ठति स्था-क पृ०। कलायभेदे (कुलत्थकलाइ) वनकुलत्थे स्त्री० टाप्।

कुलत्थिका न० कुलत्थ इव इवार्थे कन्। कुलत्थाञ्जनाकारे प्रस्तरभेदे। स्वार्थे कन् वनकुलत्थे। [पुत्रे।

कुलधारक पु० कुलस्य वंशस्य धारकः धृ-णिच्-ण्वुल्। औरसे

कुलपति ६त०। 'मुनीनां दशसाहस्रं योऽन्नदानादिपोषणात्। अध्यापयति विप्रर्षिरसौ कुलपतिः स्मृत' इति पुराणोक्त

लक्षणशालिनि मुनिविशेषे, सैन्यवर्गाध्यक्षे च।

कुलपर्व्वत पु० कौ पृथिव्यां लीयते ली-ड कर्म्म०। ‘महेन्द्रो मलयः सह्यः शुक्तिमान्ऋक्षपर्व्वतः। विन्ध्यश्च पारिपा(या)त्रश्च सप्ते ते कुलपर्व्वता इत्युक्तेषु महेन्द्रादिषु पर्व्वतेषु। कुलाचलादयोऽप्यत्र।

कुलपालक न० कुलं पालयति पाल-ण्वुल्। (कमलानेबु) नारङ्गभेदे। वंशपालके त्रि०। [सत्यां स्त्रियाम्

कुलस्त्री स्त्री० कुलस्यैव स्त्री नान्यगामिनी। कुलरक्षिकायां

कुलाचार ६त०। कुलोचिते धर्म्मे ‘जीवः प्रकृतितत्त्वञ्च दिक्कालाकाशमेव च। क्षित्यप्तेजोवायवश्च कुलमित्यभिधीयते। ब्रह्मबुद्ध्या निर्विकल्पमेतेष्वाचरणञ्च यत्। कुलाचारः स एवोक्त इत्युक्तरूपे ज्ञाने च।

कुलाय पु० कुलं पक्षिसंघातोऽयतेऽत्र अय-घञ्। पक्षिनिलये-नीडे, स्थानमात्रे च। कौ लायो गतिरस्मात्। देहे न०।

कुलायिका स्त्री० कुलायः पक्षिवासस्थानं विद्यतेऽस्यां ठन्। पक्षिशालायां (चिड़ियाखाना)।

कुलाल पु० कुल-कालन्, कुलमलति अल-अण्, कुलमालाति आ+ला-क वा। कुम्भकारे, (कुमार) कुक्कुभपक्षिणि च।

कुलाली स्त्री० कुलमलति अल-अण्। नीलोत्पलभेदे, अञ्जनभेदे, अरण्यकुलत्थिकायाम्, कुम्भकारभार्य्यायाञ्च।

कुलाह पु० कुलमाहन्ति आ+हन-ड। ईषत् पीतवर्णे कृष्णजानौ अश्वे। ततः संज्ञायां कन्। कृकलासे, (राङ्गाकुखे (खाड़ा) इति ख्याते शाकभेदे च।

कुलाहल पु० कुलमाहलति स्पर्द्धते अच्। (कुकरशोङ्गा) वृक्षभेदे

कुलि पु० कुल-इन्। हस्ते। कण्टकार्य्यां स्त्री० वा ङीप्।

कुलिक पु० कुल+अस्त्यर्थे ठन्। अष्टनागान्तर्गतनागभेदे, (कुलेखाडा) इति ख्याते शाके, ज्योतिषोक्ते रव्यादिवारे वेलाभेदे च। कुलश्रेष्ठे त्रि०।

कुलिङ्ग पु० कौ पृथिव्यां लिङ्गति चरणार्थं गच्छति अच्। चटके, धूम्याटे, (फिङ्गा) भूमिप्रत्यासन्नतया धान्यादिचारिणि खगे च। कुत्सितलिङ्गे न०। ब०। तद्वति त्रि०। स्वार्थे कन् चटके। ङीप् कर्कटशृङ्ग्याम्। [मेटिकावृक्षे।

कुलिङ्गाक्षी स्त्री०कुलिङ्गमक्षि फलमस्याः षच् समा०। (मेटारी)

कुलिन् पु० कुल+अस्त्यर्थे इनि। पर्व्वते। सत्कुलवति त्रि०।

कुलि(ली)र पु० कुल-इरक् ईरक् वा। कर्कटे (कांकड़ा) मेषावधिके चतुर्थे राशौ च।

कुलिश पु० न० कुलौ हस्ते शेते शी-ड, कुलिनं पर्व्वतं श्यति शो-ड वा। वज्रे। कौ लिशति श्लिष्यति लिश-क। अस्थिसंहारवृक्षे, मत्स्यभेदे च। [भगिन्याञ्च।

कुली स्त्री० कौ लीयते ली-ड ङीप्। कण्टकार्य्यां, पत्न्या ज्येष्ठ

कुलीन पु० कुले आकरे भवः ख। श्रेष्ठहये। तन्त्रोक्ते कुलाचारवति, सत्कुलोद्भवे च त्रि०।

कुलीनक पु० कौ भूमौ लीनः ली-क्त संज्ञायां कन्। वनमुद्गे

कुल्माष पु० कोलति कुल-क्विप् कुल् माषोऽस्मिन् ७ब०। ‘अर्द्धस्विन्नाश्च गोधूमा अन्ये च चणकादयः। कुल्माष इति कथ्यन्ते इत्युक्तेषु अर्द्धस्विन्नगोधूमादिषु ‘स हि कुल्माषान् खादन्तं बिभिक्षे इति श्रुतिः सूर्य्यस्य पारिपार्श्विकभेदे, शूकधान्ये यवादौ च। काञ्जिके मसीपरिणामे च न०।

कुल्य न० कुल-संस्त्याने क्यप्। अस्थ्नि, अष्टद्रोणीरूपपरिमाणे, शूर्पे, आमिषे च। कुले भवः, कुलाय हितो वा यत्। सत्कुलोद्भवे कुलहिते च त्रि०। कुल-क्यप् टाप्। कृत्रिमायामल्पनद्याम्, जीवन्त्यामोषधौ, कुलस्त्रियां, स्थूलवार्त्ताकौ च स्त्री० [उत्पले च।

कुव न० कुं भूमिं वाति गच्छति वा क। जलजे, पुष्पमात्रे,

कुवङ्ग न० कुत्सितं वङ्गम्। सीसके (सीसा) धातुभेदे।

कुवल न० कौ वलते वल संचलने अच्। उत्पले, मुक्ताफले च। कोलिवृक्षे स्त्री० ङीप्। वदरीफले न०।

कुवलय न० कोर्वलयमिव शोभाहेतुत्वात्। उत्पले, श्वेतोत्पले नीलोत्पले च, ‘कुवलयदलश्यामविस्तीर्णदृष्टे’ इत्युद्भवदूतम्।

कुवलयापीड त्रि० कुवलयमापीडा भूषणं यस्य। नीलोत्पलभूषणवति जने। कंसासुरस्य हस्तिरूपधारिणि दैत्यभेदे पु०।

कुवाद त्रि० कुत्सितं वदति अण्। कपरदोषकथनशीले। भावे घञ् कुग०। कुत्सितवाक्ये।

कुविन्द पु० कुं भूमिं विन्दति विद-श। तन्तुवाये शूद्रीगर्भे विश्वकर्म्मणो जाते वर्णभेदे च (तांति)।

कुवृत्तिकृत् पु० कोः पृथ्व्याः वृत्तिं वेष्टनं करोति कृ-क्विप्। (कांटाकरञ्जा) ख्याते वृक्षे। कुत्सितवृत्तिकर्त्तरि त्रि०।

कुवेणि(णी) स्त्री०कुत्सितं वेणन्ते मत्स्या अस्याम् वेण-इन्, वा ङीप्। मत्स्यधान्याम् (खालुइ)।

कुश पु०न०कौ शेते शी-कुं पापं श्यति शो-वा ड कुश्यति कुश-क वा। स्वनामख्याते तृणे। कुशोऽक्ष्टगर्भके दयनि रामसुते च ‘रिपुनागाङ्कुशं कुश’मिति रघुः। योक्त्रे, घृतसमुद्रेणावृते द्वीपभेदे च पु०। जले न०।

कुश द्युतौ इदित् भ्वादि०पर०सक० सेट्। कुंशति अकुंशीत्।

कुश श्लेषे दि० पर०सक०सेट्। कुश्यति। अकुशत्-अकोशीत्।

कुशध्वज पु० जनकस्य नृपस्यानुजे भ्रातरि।

कुशपुष्प न० कुशाकारं पुष्पमस्य । ग्रन्थिपर्णी वृक्षे ।

कुशल न० कुश-कलन् । कल्याणे । तद्वति त्रि० । कुशान् लाति ला क । दक्षे त्रि० । कौ पृथिव्यां शलति चलयति कार्य्याणि शल-अच् । कार्य्यचतुरे त्रि० ।

कुशलिन् त्रि० कुशल+अस्त्यर्थे इनि । कल्याणवति । "कुशलिनी वत्सस्य वार्त्तापी"ति साहि० ।

कुशस्थल न० ६त० । कान्यकुब्जदेश । द्वारकायां स्त्री०ङीप् ।

कुशा स्त्री० कुश-क । वल्गायां, रज्ज्वां, मधुकर्कट्यां, सामगानां स्तोत्रगानार्थेष्वौडुम्बरशङ्कुषु च ।

कुशाकर पु० कुशैराकीर्य्यते समन्तादग्रेण मूलाच्छादनेन वेष्ट्यते आ+कॄ अप् । यज्ञाग्नौ । स हि कुशकण्डिकायां कुशैराव्रियते ।

कुशाग्रीय त्रि० कुशाग्रमिव कृ । अतिसूक्ष्मे ।

कुशाल्मलि पु० कुत्सितः शाल्मलिः । रोहितकवृक्षे ।

कुशावती स्त्री० कुश-अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः दीर्घः । रामात्मजकुशस्य राजधान्याम् पुर्य्याम् ।

कुशिक पु० कुश+अस्त्यर्थे ठन् । जमदग्निपितरि, विश्वामित्रस्य पितरि च मुनिभेदे । कुश+इवार्थे इकन् । काशे, सर्जवृक्षे, विभीतकवृक्षे, अश्वकर्णवृक्षे, तैलशेषे च । कोकरे(ठेरा) त्रि०

कुशी स्त्री० कुश-अयोविकारेऽर्थे ङीप् नि० । लौहविकारे फाले

कुशीलव पु० कुत्सितं शीलं कुगति० अस्त्यर्थे व, कुशीलं वाति वा-क वा । कीर्त्तिसञ्चारके नटे, चारणे, गायके च । कुशीलवद्वत्तिनाश्रमप्रचारकत्वात् वाल्मीकौ मुनौ ।

कुशीलव पु० द्वि० व० । कुशस्य लवस्य द्व० नि० । रामपुत्रयोः ।

कुशूल पु० कुश-ऊलच् । तुषाग्नौ, अन्नकोष्ठके, इष्टकादिनिर्म्मिते धान्यादिस्थापनार्हे स्थाने च ।

कुशूलधान्यक पु० कुशूलपरिमितं धान्यं यस्य । यावता धान्येन वर्षत्रयं स्वस्य स्वकुटुम्बस्य स्वभृत्यस्य निर्वाहो भवति तावन्मात्रसञ्चितधान्ये विप्रे । [कर्णिकारवृक्षे च ।

कुशेशय न० कुशे जले शेते शी-अच् अलुक् । पद्मे, सारसपक्षिणि,

कुष निष्कर्षे क्र्यादि० पर० सक० सेट् । कुष्णाति अकोषीत् । निरस्तु वेट् निरकोषीत् निरक्षत् ।

कुषाकु पु० कुष्णाति कुष-काकु । वानरे, सूर्य्ये, वह्नौ च । परोत्तापिनि त्रि० । [(कुठ) रोगभेदे च ।

कुष्ठ न० कुष्णाति रोगम् देहं वा कुष-क्थन् । (कुड) विषभेदे

कुष्ठगन्धि न० कुष्ठस्येव (कुड़) गन्धोऽस्य इत् समा० । एलवालुके

कुष्ठगन्धिनी स्त्री० कुष्ठस्य गन्धोऽस्त्यस्याः इनि । अश्वगन्धायाम्

कुष्ठघ्नी स्त्री० कुष्ठं हन्ति हन क ङीप् । काकोडुम्बरिकायाम्

कुष्ठनाशन पु० कुष्ठं नाशयति नश-णिच्-ल्यु । वाराहीकन्दे, गौरसर्षपे, शिरीषवृक्षे च । [सोमराज्याम् ।

कुष्ठनाशिनी स्त्री० कुष्ठं नाशयति नश-णिच् णिनि ङीप् ।

कुष्ठल न० कुत्सितं स्थलम् अम्बष्ठादित्वात् षत्वम् । कुत्सितस्थले

कुष्ठसूदन पु० कुष्ठं सूदयति सूद-ल्यु । आरग्वधे (सोन्दाल)

कुष्ठहन्तृ पु० कुष्ठं हन्ति हन-तृच् । हस्तिकन्दे (हातिकान्दा)

कुष्ठहृत् पु० कुष्ठं हरति हृ-क्विप् तुक् च । (विट्खदिरे) ।

कुष्ठारि पु० ६त० । विट्खदिरे, पटोले, गन्धके च ।

कुष्ठिन् त्रि० कुष्ठ+अस्त्यर्थे इनि । कुष्ठरोगयुक्ते ।

कुष्माण्ड पु० ईषत् उष्मा पित्तहेतुत्वात् अण्डेषु बीजेषु यस्य शक० । (कुमड़ा) ख्याते वृक्षे, शिवस्य गणदेवताभेदे च । जातित्वात् स्त्रियां ङीप् कुष्माण्डीत्यप्यत्र लताभेदे ऋग्वेदप्रसिद्धेषु ऋग्विशेषेषु कुष्माण्डीं पावमानीश्चैविकृतिः स्वार्थे कन् कुष्माण्डकोपि (कुमड़ा) वृक्षे ओषधौ, उमायां, कर्कारौ च ।

कुस श्लेषे दिवा० पर० सक० सेट् । कुस्यति अकुसत्-अकोसीत्

कुसित पु० कुस-क्त । जनपदभेदे । ईषच्छुभ्रे पु० । तद्वति त्रि० ।

कुसीद न० 'कुत्सितात् सीदतश्चैव निर्विशङ्कैन रह्यते । चतुर्गुणं वाष्टगुणं कुसीदाख्यं ततः स्मृत'मित्युक्ते वृद्धिभेदे (सुद) अर्थप्रयोगे, वृद्धि(सुद) जीविकायाम् 'स्यान्नलाभनिमित्तं यत् दानग्रहणमिष्यते । तत् कुसीदमिति प्रोक्त'मित्युक्ते स्यानस्य मूलधनस्य यथावस्थित्यै, ततोलाभाय चोत्तमर्णाधमर्णाभ्यां दत्ते, गृहीते च धने । अर्शआदित्वादच् । तत् प्रयोगकर्त्तरि त्रि० ।

कुसीदिक त्रि० कुसीदाय वृद्ध्यै प्रयच्छति कुसीद+ठन् । वृद्ध्याजीविनि वार्द्धुषिके । स्त्रियां षित्त्वात् ङीष् ।

कुसुम न० कुस-उमक् । पुष्पे, फले, स्त्रीरजसि, नेत्ररोगभेदे च

कुसुमपुर न० (पाटना) इति ख्याते पाटलिपुत्रे नगरे, पृषो० अन्तलोपे कुसुमपत्र ।

कुसुममध्य पु० कुसुमं मध्ये फलमध्ये यस्य । (चावदा) वृक्षभेदे । [मिति गीता ।

कुसुमाकर पु० ६त० । वसन्ते ऋतौ "विद्धि मां कुसुमाकर"

कुसुमागम पु० कुसुमानामागमो यत्र काले । वसन्ते ऋतौ ।

कुसुमाञ्जन न० कुसुमाकारमञ्जनं शाक० । पैत्तलमलजाते पुष्पाकारे अञ्जनभेदे । [स्वीत्मनैव पुष्पाकारत्वम् ।

कुसुमात्मक न० कुसुममेवात्मा स्वरूपं यस्य । कुङ्कुमे तस्य

कुसुमाधिप पु० कुसुमेषु कुसुमप्रधानेषु वृक्षेषु अधिपः श्रेष्ठः सुगन्धित्वात् । चम्पकवृक्षे

कुसुमायुध पु० कुसुममायुधमस्य । कामदेवे । [मद्ये च ।
कुसुमासव न० कुसुमस्य तद्रसस्यासवम् । पौष्पे मधुनि, तज्जाते
कुसुमेषु पु० कुसुमानीषवो यस्य । कामदेवे । [पुष्पसमूहे ।
कुसुमोच्चय पु० कुसुमानामुच्चयः समूहो यत्र । स्तवके । ६त०
कुसुम्भ न० कुस-उम्भ । पुष्पप्रधानवृक्षे (कुसुम) "कुसुम्भं नालिकाशाकं वार्त्ताकुमिति स्मृतिः । स्वार्थे क कमण्डलौ ।
कुसृति स्त्री० कुत्सिता सृतिः सृ-क्तिन् । शाठ्ये ।
कुस्तुभ पु० कु भूमिम् ईषद्वा स्तुभ्नाति स्तुन्भ-अच् नलोपः नि० । विष्णौ, समुद्रे च ।
कुस्तुम्बुरु न० कुत्सितं तुम्बति तुबि-मर्द्दने उरु नि०-सुट् । धन्याके
कुस्म(स्म) कुत्सितस्मये दर्शने च चुरा० आत्म० सक० सेट् । कुस्म(स्म)यति अचुकुस्म(स्म)त । [अचुकुहत ।
कुह विस्मापने अद० चुरा० आत्म० सक० सेट् । कुहयते
कुह अव्य० किम्+ह-कु तिहोरिति आदेशः । कुत्रेत्यस्मिन्नर्थे
कुहक न० कुह-ण्वुल् । इन्द्रजालमायया अन्यथास्थितस्य वस्तुनोऽन्यथादर्शने । तद्युक्ते त्रि० ।
कुहन न० ईषत् यत्नेन हन्यते हन-कर्म्मणि अच् । मृद्भाण्डे ईषद् यत्नेन हन्ति कर्त्तरि अच् । सर्पे, चौरे च । कुं भूमिं हन्ति खनति अच् । मूषिके । कुह-युच् टाप् । दम्भ-चर्यायां स्त्री० । ईर्ष्यालौ त्रि० ।
कुहर पु० कुं हरति हृ-अच् । नागभेदे । कुहं विस्मापनं राति रा-क । छिद्रे । कर्णे, कण्ठे कण्ठशब्दे, समीपे च न० ।
कुहलि पु० कुत्सितं हलति हल-इन् । ताम्बूल्याम् (पान)
कुहा स्त्री० कुह-अच् । कुज्झटिकायां, कटुक्याञ्च ।
कुहु(हू) स्त्री० कुह-कु-वा ऊङ् । नष्टेन्दुकलायां चतुर्द्दशी-युतायाममावस्यायां, कोकिलालापे च 'त्वमपि चन्द्रविरोधि कुहूरव' इति 'उन्नहूरिति कुहूरवध्वनिभिदे'ति चोद्भटः ।
कुहूकण्ठ पु० कुहूरितिशब्दः कण्ठे यस्य । कोकिले ।
कुहूरव पु० कुहूरिति रवो यस्य । कोकिले । कुहूशब्दादयोऽप्यत्र
कुहेलिका स्त्री० कुत्सितं हेलयति ण्वुल् । कुज्झटिकायाम् ।
कू आर्त्तस्वरे तुदा० आत्म० अक० सेट् कुटादि । कुवते अकुविष्ट
कू शब्दे क्र्यादि० उभ० अक० सेट् प्वादि० । कुनाति कुनीते अकवीत् अकविष्ट ।
कूकुद पु० सत्कृत्यालङ्कृतकन्यादातरि ।
कूचिका स्त्री० कू-चिक् संज्ञायां कन् । तूलिकायाम् । कनभावे वा ङीप् । कूचीत्यप्यत्र ।
कूज शब्दे भ्वा० पर० सक० सेट् । कूजति अकूजीत् ।
कूजित न० कूज-क्त । पक्षिशब्दे अव्यक्तशब्दे च 'मधुकरनिकरकरम्बितकूजित कुञ्जकुटीरे' इति जयदेवः ।
कूट पु० कूट-अच् कर्म्मणि घञ् वा । अगस्त्यमुनौ । गृहे पु० स्त्री० । निश्चले, धान्यादिराशौ, अयोघने (नेहार) लौह-मुद्गरे, दम्भे, मायायां, यथार्थवस्त्वाच्छादने, अद्रिशृङ्गे, तुच्छे, फालाधारे-लाङ्गलाङ्गे, मूर्खे मृगबन्धनहेतौ-यन्त्रे, भग्नशृङ्गखण्डे, पुरद्वारि च पु० । स्वार्थे कन् फाले । संज्ञायां कन् । कवर्य्याम्, कुरानामगन्धद्रव्ये च पु० ।
कूट अपवादे दानाभावे च चुरा० आत्म० सक० सेट् । कूटयते अचुकूटत्-त । [कूटयति ते अचुकूटत्-त ।
कूट दाहे मन्त्रणे प्रच्छादने च अद० चुरा० उभय० सक० सेट्
कूटकार्षापण पु० कर्म्म० । मिथ्याभूतरौप्यादिमुद्रायाम्
कूटकृत् पु० कूटं मिथ्याभूतं करोति कृ-क्विप् तुक् च । कायस्थे । कितवे त्रि० । कलसादिपाकस्थाने (पोयान) ।
कूटपालक पु० कूटं मृत्तिकास्तूपं पालयति ण्वुल् । कुलाले ।
कूटयन्त्र न० कूटेन कृतं यन्त्रम् । आमिषादिदानेन मृगपक्षि-धारणार्थं पातिते यन्त्रे ।
कूटशाल्मलि पु० कूटः मिथ्याभूतः शाल्मलिः । कृष्णशाल्मलौ
कूटसंक्रान्ति स्त्री० 'अर्द्धरात्रे व्यतीते तु यदा संक्रमते रविः । सा ज्ञेया कूटसंक्रान्तिरिति' स्मृत्युक्ते रवेरर्द्धरात्रोत्तरं राश्यन्तरसञ्चारे ।
कूटसाक्षिन् त्रि० कर्म्म० । साक्ष्ये मिथ्याभिधायिनि ।
कूटस्थ त्रि० कूटोऽयोधनवत् निश्चलं यथा तथा तिष्ठति स्था-क । एकरूपतया सर्व्वकालस्थायिनि परिणामादिकार्य्यान्तरशून्ये-आकाशादौ, ब्रह्मणि च । व्याघ्रनखाख्यगन्धद्रव्ये पु० ।
कूटागार न० कर्म्म० । गृहागारे, चन्द्रशालिकायाम्, (चिलावर) क्रीड़ागृहे च । [मये अस्त्रभेदे ।
कूटायुध न० कर्म्म० । अन्तर्गुप्तनिशितशस्त्रे वहिःकाष्ठादि-
कूटार्थभाषा स्त्री० कूटार्थस्य कल्पितार्थस्य भाषा कथा । प्रबन्धकल्पनारूपायां कथायाम् ।
कूड घनीभावे तुदादि० पर० अक० सेट् । कूडति अकूडीत् ।
कूण सङ्कोचे अद० चुरा० उभ० अक० सेट् । कूणयति-ते अचुकूणत् त ।
कूण सङ्कोचे चुरा० आत्म० अक० सेट् । कूणयते अचूकुणत ।
कूणि त्रि० कूण-इन् । रोगादिना सङ्कुचितनखकरादौ जने
कू(कु)प दौर्बल्ये अद० चुरा० उभ० अक० सेट् । कू(कु)पयति-ते अचुकू(कु)पत्-त ।
कूप पु० कुत्सिताः ईषत् वा आपो यत्र अच् समा०, कुवन्ति मण्डूकाः अस्मिन् कू-पक् दीर्घस्य वा । स्वनामख्याते जला-

धारे, गर्त्ते च। ततः संज्ञायां कन्। नौकादौ गुणाधारे (मास्तुल) काष्ठमये दण्डे। [रोमाञ्चे।

कूपाङ्क(ङ्ग) पु० कूपाकारोऽङ्कश्चिह्नं कूपाकारमङ्गं वास्मिन्।

कूपार पु० कुं पृथिवीं पिपर्त्ति पूरयति अण् पूर्व्वदीर्घः। समुद्रे

कूपी स्त्री०कूप-अच् गौ०ङीष्। स्नेहादिधारणार्थे चर्म्ममये पात्रभेदे

कूर्च पु०न० कुर्य्यते कुर-चट् नि० दीर्घः। भ्रुवोर्मध्ये, स्थिते लोमोच्चये, श्मश्रुणि, कैतवे, दम्भे, मयूरपुच्छे, कुशमुष्टौ, अङ्गुष्ठाङ्गुलिमध्यस्योपरिभागे, अङ्घ्रौ, शीर्षे, आसनभेदे, तन्त्रोक्ते वीजभेदे च (हुम्)। [द्वयोऽप्यत्र।

कूर्चशिरस् न० ६त० अङ्घ्रिस्कन्धे (गुडमुडा)। [शेखरा-

कूर्चशीर्ष पु० कूर्चं श्मश्रु तद्वत् शीर्षमस्य। नारिकेले। कूर्च

कूर्चिका स्त्री० कूर्च+श्मश्रु अस्त्यर्थे ठन्। (क्षीरसा) दुग्धविकारे, सूचिकायां, तूलिकायाम्. कुट्मले, कुञ्चिकायाञ्च द्रव्यमार्जनसाधने द्रव्ये,-(कुंचि) तृणगुच्छे च।

कूर्पास पु० कुर्पासवत् सर्व्वम्।

कूर्म्म पु० कुत्सितः कौ वा ऊर्म्मिर्वेगो यस्य पृ०। कच्छपे, "उन्मीलने स्मृतः कूर्म्म" इत्युक्ते देहस्थे वायुभेदे च।

कूर्म्मचक्र न० कूर्म्माकारं चक्रम्। ज्योतिषोक्ते कृषिकर्म्मोपयोगिनि, तन्त्रोक्ते जपादिकर्म्मोपयोगिनि च कूर्म्माकारे चक्रभेदे

कूर्म्मपुराण न० कूर्म्मेण कूर्म्मावतारेण भगवता उक्तम् पुराणम्। अष्टादशसु पुराणेषु मध्ये पुराणभेदे।

कूर्म्मपृष्ठक न०कूर्म्मस्य पृष्ठमिव इवार्थे कन्। शरावे (शरा)।

कूल आवृतौ भ्वा० पर० सक० सेट्। कूलति अकूलीत्।

कूल न०कूल-अच्। नद्यादेर्जलसमीपस्थाने तीरे,स्तूपे,शैलपृष्ठे च

कूलक पु० कूल-ण्वुल्। कृमिपर्व्वते,वल्मीके स्थाने। (उएरढीपि)

कूलङ्कष पु०कूलं कषति कष-खच् मुम् च। समुद्रे। नद्यां स्त्री०

कूवर पु०न० कूङ् शब्दे कुटादि वरच्। रथस्य चक्राकाष्ठासङ्गके काष्ठे युगन्धरे, कवचे च। रथे त्रि०।

कूष्माण्ड पु० कुत्सित उष्मा अण्डेषु वीजेषु यस्य। (कुमड़ा) वृक्षभेदे गणदेवताभेदे च। जातित्वात् ङीष् कुष्माण्डीत्यप्यत्र।

कृ कृतौ भ्वा०उभ०सक०अनिट्। करति ते अकार्षीत् अकृत।

कृ कृतौ तना० उभ० सक० अनिट्। करोति कुरुते अकार्षीत् अकृत। कृत्रिमः। [अकृत।

कृ वधे स्वादि उभ० सक० अनिट्। कृणोति कृणुते अकार्षीत्

कृक पु० कृ-कक्। गले।

कृकण पु० कृ इति कणति कण-शब्दे अच्। (कयार) क्रकर पक्षिणि, क्षुधाकारके देहस्थे वायुभेदे च।

कृकर पु० कृ इति शब्दं करोति। क्षुधाकरे देहस्थे वायौ।

कृकलास पु० कृकं कण्ठं लासयति अण्। सरटे (कांकलास) पक्षिणि। [मयूरे, सरटे च।

कृकवाकु पु० कृकेण वक्ति वच-परिभाषणे ञुण् कस्य। कुक्कुटे,

कृकाटिका स्त्री० कृकं कण्ठमटति अट-ण्वुल् टाप् कापि-अत इत्त्वम्। ग्रीवायामुन्नतदेशे।

कृच्छ्र न० कृत-रक् छोऽन्तादेशः। कष्टे,दुःखे, तत्कारणे-पापे, कष्टदायके-प्राजापत्यादिव्रते, मूत्रकृच्छ्ररोगे च। तद्वति त्रि०।

कृत छेदे तुदा० पर० सक० सेट्। मुचादि। कृन्तति अकर्त्तीत् कर्त्तिष्यति-कर्त्स्यति कृत्तः।

कृत वेष्टे रुधा०पर०सक० सेट्। कृणत्ति कृन्तः अकर्त्तीत्।

कृत न०कृ-क्त। 'चत्वार्य्याहुः सहस्राणि वर्षाणान्तु कृतं युग' मिति मनूक्ते दिव्यमानेन चतुःसाहस्रमितवर्षे, मानुषमानेन १७२८०००मितवर्षे, सत्ययुगे,पर्य्याप्ते,अलमर्थे, फले च। रचिते त्रि०।

कृतक न० कृत०कुन्। विड्लवणे। कृत्रिमे,मिथ्याकल्पिते च त्रि०।

कृतकृत्य त्रि० कृतं कृत्यं कर्त्तव्यं येन। कृतार्थे समाप्तकार्य्ये, धन्ये, विदुषि च।

कृतक्षण त्रि० कृतः क्षणः समयो येन। लब्धावकाशे।

कृतघ्न त्रि० कृतं हन्ति हन-क। कृतोपकारस्य जनस्य अपकारे प्रवर्त्तमाने 'कृतघ्ने नास्ति निष्कृति'रिति पुराणम्।

कृतच्छिद्रा स्त्री० कृतं छिद्रं यस्याः। कोषातकीलतायाम्।

कृतज्ञ त्रि० कृतं कृतोपकारं जानाति ज्ञा-क। कृतोपकार ज्ञातरि-प्रत्युपकारके। कुक्कुरे पु०।

कृतधी त्रि० कृता सम्पादिता धीर्येन। शास्त्राभ्याससंस्कृतान्तःकरणे, स्थिरचित्ते, 'कृतधीः किं प्रभाषेते'ति गीता।

कृतप्रणाश पु० कृतयोः पुण्यापुण्ययोर्भोगमन्तरेण प्रणाशो नाशः। कृतहानौ।

कृतम् अव्य० कृत-कमु। अलमर्थे, निषेधे च।

कृतमाल पु० कृता मालास्य। आरग्वधे,(सोन्दाल) कर्णिकारे च

कृतलक्षण त्रि० कृतानि लक्षणान्यस्य। गुणैर्विख्याते।

कृतवर्म्मन् पु० हृदिकासुते यादवे क्षत्रियभेदे।

कृतश्रम त्रि० कृतः श्रमो येन। महोत्साहान्विते।

कृतवीर्य्य पु० कृतं वीर्य्यमनेन। एकवीरनृपात्मजे कार्त्तवीर्य्यार्जुनजनके नृपभेदे। वीर्य्यान्विते त्रि०।

कृतविद्य त्रि० कृता अभ्यस्ता विद्या येन। अभ्यस्तविद्ये।

कृतसापत्निका स्त्री० कृतं सापत्न्यं यस्याः कप् यलोपः टापि अत इत्त्वम्। अध्यूढायां स्त्रियां यस्या विवाहात् पश्चात् तत्प्रतिना विवाहान्तरं कृतं तस्याम्।

कृतस्वर पु० कृतः स्वरो यत्र । स्वर्णोत्पत्तिस्थाने स्वर्णाकरे ।

कृतहस्त त्रि० कृतः अभ्यस्तः हस्तो वाणादित्यागमोक्षणलाघव कृपा हस्तशिक्षा येन । सुशिक्षितशरमोक्षणविद्ये जने ।

कृताकृत न० कृतं कार्य्यमकृतं कारणं च समा० द्व० । कार्य्य-कारणयोः । कर्म्म० । कृते अकृते च होमादौ । अतएव ऋत्विग्विशेषस्य ब्रह्मणः कृताकृतावेक्षणाय होमादौ वरणम्

कृताञ्जलि पु० कृतोऽञ्जलिरिव पत्रसङ्कोचो येन । लज्जालु-वृक्षे । संपुटीकृतहस्ते त्रि० ।

कृतात्मन् पु० कृतः शिक्षितः संस्कृतो वा आत्माऽन्तकरणं यस्य । शिक्षितचित्ते, शुद्धान्तःकरणे च ।

कृतात्यय पु० कृतस्य कर्म्मजन्यभोगस्यात्ययोऽवसानम् । भोगं विना कृतकर्म्मनाशे 'कृतात्ययेऽनुशयवानि'ति शारीरकसूत्रम्

कृतान्त पु० कृतः अन्तो विपर्य्ययनाशो निश्चयो विषयपरिच्छेदो वा येन । ज्ञातसिद्धान्ते । कृतो नाशो येन । दैवे, पापे यमे च ।

कृतान्न न० कृतं पक्वञ्च तदन्नञ्च । लड्डुकादौ पक्वान्ने, 'कृतान्न मुदकं स्त्रिय' इति स्मृतिः ।

कृतार्थ त्रि० कृतः अर्थः प्रयोजनं येन । कृतकार्य्ये ।

कृतास्त्र त्रि० कृतं शिक्षितमस्त्रं येन । शिक्षितास्त्रे ।

कृति स्त्री० कृ-क्तिन् । पुरुषप्रयत्ने, कर्त्तृव्यापारे, विंशत्यक्षर-पादके छन्दोभेदे च । [वति, निपुणे, साधौ, कृतार्थे च ।

कृतिन् स्त्री० कृतमनेन इष्टादित्वादिनि । पण्डिते, योग्ये, पुण्य

कृत्त त्रि० कृत-क्त । छिन्ने, वेष्टिते च ।

कृत्ति स्त्री० कृत-क्तिन् । चर्म्मणि, भूर्ज्जपत्रे च ।

कृत्तिका स्त्री० कृत-क्तिन् संज्ञायां कन् । अश्विन्यवधिके तृतीये नक्षत्रे । [युक्तकाले सुतो जातः । चन्द्रे ।

कृत्तिकासुत पु० कृत्तिकायाः सुतः । स्कन्दे, कृत्तिकानक्षत्र-

कृत्तिवासस् पु० कृत्तिश्चर्म्म वासो यस्य, कृत्तिं वस्ते वस-असुन् वा । शिवे ।

कृत्य न० कृत-क्यप् । कार्य्ये, व्याकरणोक्तेषु ण्यत्क्यप्तव्या-नीयर्यत्केलिमाख्येषु प्रत्ययेषु पु० । कर्त्तव्ये त्रि० ।

कृत्यविद् त्रि० कृत्यं कर्त्तव्यं वेत्ति विद्-क्विप् । कार्य्यज्ञे, विधिज्ञे, कृत्यविदित्युवाचेति रघुः । [देवभेदे च ।

कृत्या स्त्री० कृ-क्यप् टाप् । क्रियायाम्-अभिचारक्रियाजन्ये,

कृत्रिम न० कृ-क्त्रि मप् च । विड्लवणे, काचलवणे, तुरुष्क-नामगन्धद्रव्ये, रसाञ्जने च । सिद्धके द्वादशविधपुत्रान्तर्गते पुत्रभेदे च पु० । क्रियया निष्पन्नमात्रे त्रि० ।

कृत्स्न न० कृत-क्स्न । सकले, जले, कुक्षौ च । अशेषे त्रि०

कृन्तन न० कृत-ल्युट् । नि० मुम्च । छेदने, 'कृन्तनं नखकेशानां छेदनञ्च वनस्पते'रिति स्मृतिः ।

कृप कल्पने भ्वा० आत्म० लुङि लुटि लृटि लृङि च उभ० इतादि अक० वेट् । कल्पते । अकल्पत् अकल्पिष्ट अक्लृप्त । कल्प्तासि कल्पितासे कल्प्तासे कल्प्स्यति कल्पिष्यते ।

कृप दौर्बल्ये अद० चुरा० उभ० अक० सेट् । कृपयति ते अचिकृपत्-त ।

कृप युतौ चित्रीकरणे वा चुरा० पक्षे भ्वादि० पर० । कल्पयति ते कल्पति अचीकल्पत्-त अकल्पीत् ।

कृप पु० कृप-क । शरद्वतः पुत्रे द्रोणश्यालके कृपाचार्य्ये ।

कृपण पु० कृप-क्युन् । कृमौ । मन्दे, क्षुद्रे च 'कृपणाः फल-हेतव' इति गीता । दीने, 'कार्पण्यदोषोपहतस्वभाव' इति गीता अदातरि च त्रि० । [परदुःखेच्छायाम् ।

कृपा स्त्री० कृप-अङ् । दयायां फलनिरपेक्षतया दीनजनानु-

कृपाण पु० कृपां नुदति नुद-ड । खड्गे । ङीप् । कृपाणीत्यप्यत्र । छुरिकायाम्, कर्त्तर्य्याञ्च ।

कृपालु त्रि० कृपां लाति ला-डु । कृपायुक्ते ।

कृपी स्त्री० द्रोणाचार्य्यस्य पत्न्याम् शरद्वतो दुहितरि ।

कृपीट न० कृप-कीटन् । उदरे, तोये च ।

कृपीटयोनि पु० कृपीटस्य जलस्य योनिः । वह्नौ "वायो-रग्निरग्नेराप इति श्रुतेरस्य जलयोनित्वम् ।

कृमि पु० क्रम-इन् सम्प्रसारणञ्च । कीटात् सूक्ष्म-जन्तौ । तज्जातायां-लाक्षायां, उदरजातकीटयुक्तरोगे च ।

कृमिकण्टक पु० कृमिरिव कण्टकोऽस्य । विडङ्गे उडुम्बरे चित्रायाञ्च । [क । कौषेये (रेशमिवस्त्रे) ।

कृमिकोषोत्थ न० कृमेः कोषात् उत्तिष्ठते उत्पद्यते उद्-स्था-

कृमिघ्न पु- कृमिं हन्ति हन-क । विडङ्गे, पलाण्डौ, कोलकन्दे, भल्लातके च । हरिद्रायाम् स्त्री० टाप् । धूपपत्रायां स्त्री० ङीप्

कृमिज न० कृमिभिर्जन्यते जन-कर्म्मणि ड । अगुरुणि चन्दने । कृमितोजाते त्रि० । लाक्षायां स्त्री० टाप् ।

कृमिफल पु० कृमयः फलेऽस्य । उडुम्बरे ।

कृमिशैल पु० कृमीणां शैल इव । वल्मीके ।

कृमीलक पु० कृमीन् ईरयति जनयति ईर-ण्वुल् रस्य लः । वनमुद्गे । [अकर्शीत् ।

कृश तनूकरणे दिवा० पर० सक० सेट् । कृश्यति अकृशत्-

कृश त्रि० कृश-क्त नि० । अल्पे, सूक्ष्मे च ।

कृशाङ्गी स्त्री० कृशमङ्गमस्याः । प्रियङ्गुवृक्षे । कृशदेहे त्रि०

कृशानु पु० कृश-आनुक् । वह्नौ चित्रकवृक्षे च ।

कृशानुरेतस् पु० कृशानौ वह्नौ रेतोऽस्य । शिवे । देव्या मोदुमशक्यस्य शिववीर्य्यस्याग्नौ प्रक्षेपः कृतोऽस्तिभः

कार्त्तिकेयो जातः इति पुराणकथा अनुसन्धातव्या ।

कृष आकर्षणे विलेखने च तुदा० आत्म० सक० अनिट् । कृषते । अकृक्षत-अकृष्ट ।

कृष आकर्षणे विलेखने च भ्वा० पर० सक० अनिट् । कर्षति अक्राक्षीत्-अकार्क्षीत्-अकृक्षत् ।

कृषक पु० कृष-क्वुन् । फाले, वृषे । कर्षके त्रि० ।

कृष(श)(स)र पु० तिलतण्डुलसम्पाकः कृ(श)(ष)सर, परिकीर्त्तित इत्युक्ते तिलमिश्रिते पक्वे तण्डुलाद्यन्ने ।

कृषि स्त्री० कृष-इक् । वैश्यवृत्तिभेदे भूमिकर्षणरूपे शस्योत्पादनव्यापारे । कर्म्मणि इक् । भूमौ ।

कृषिजीविन् त्रि० कृष्या जीवति जीव-णिनि । स्वयमस्वयं वा कृतया कृषिवृत्त्या जीविनि ।

कृषीवल त्रि० कृषिरस्यास्ति वलच् दीर्घश्च । कर्षके ।

कृष्टपच्य त्रि० कृष्टे क्षेत्रे स्वयमेव पच्यते पच-क्यप् । धान्यादौ

कृष्ण पु० कृष-नक् । भगवतोऽवतारतारभेदे वासुदेवे देवकीनन्दने । "कृषिर्भूवाचकः शब्दः णश्च निर्वृतिवाचकः । तयोरैक्यं परं ब्रह्म कृष्णइत्यभिधीयते" इत्युक्ते परब्रह्मणि, वेदव्यासे, अर्ज्जुने मध्यमपाण्डवे च । कृष्णवर्णत्वात् काके, कोकिले, करमर्द्दके (करमचा) वृक्षे, नीले, वर्णे च तद्वति त्रि० । कालागुरुणि अशुभकर्म्मणि च न० । द्रौपद्यां, नीलीवृक्षे, कणायां, द्राक्षायां, नीलपुनर्नवायाम्, कृष्णजीरके, गाम्भार्य्यां कटुकायाम्, राजसर्षपे, पर्प्याम्, काकोल्यां, सोमराज्याञ्च कृष्णवर्णत्वात् स्त्री० टाप् । नीलाञ्जने, लौहे, मरिचे च पु० ।

कृष्णकलि पु० कृष्ण इव चूडालः कलिः कलिकाऽस्य । स्वनामख्याते पुष्पप्रधाने वृक्षे । [त्रि० ।

कृष्णकाय पु० कृष्णः कायो यस्य । महिषे । कृष्णवर्णतनुयुक्ते

कृष्णगन्ध पु० कृष्ण उग्रो गन्धोऽस्य । शोभाञ्जनवृक्षे ।

कृष्णगर्भ पु० कृष्णवर्णो गर्भोऽस्य । कट्फले । [ख्याते पुष्पवृक्षे ।

कृष्णचूड़ा स्त्री० कृष्णस्य चूड़ा इव चूड़ाऽस्य । स्वनाम-

कृष्णचूर्ण न० कृष्णस्य चूर्णम् । लौहमले (लोहार गु) ।

कृष्णजटा स्त्री कृष्णा जटा यस्याः । जटामांस्याम् ।

कृष्णजीरक पु० कर्म्म० । कृष्णवर्णजीरके (कालजीरे)

कृष्णद्वैपायन पु० द्वीपे भवः फञ् कर्म्म० । वेदव्यासे तस्य पराशरात् यमुनाद्वीपे एव जन्मेति पुराणम् ।

कृष्णधत्तू(धत्तू)र पु० कर्म्म० (कनकधुतरा) वृक्षभेदे ।

कृष्णपर्णी स्त्री० कृष्णं पर्णमस्याः । कालतुलसी) कृष्णतुलस्याम्

कृष्णपक्ष पु० कर्म० । प्रतिपदाद्यमावस्यान्तासु पञ्चदशसु तिथिषु "चन्द्रवृद्धिकरः शुक्लः कृष्णश्चन्द्रक्षयात्मक" इत्युक्ते मासार्द्धे काले । [टस्य । करमर्द्दे ।

कृष्णपाक पु० पच्यते इति पाकः फलं कृष्णः कृष्णवर्णः पाको

कृष्णपाकफल पु० कृष्णपाकं फलमस्य । करमर्द्दे ।

कृष्णफल पु० कृष्णं पाकावस्थायाम् फलमस्य । करमर्द्दे, सोमराज्यां स्त्री० टाप् । [कटुकायाम् ।

कृष्णभेद पु० कृष्णोवर्णेन भेदश्छेदः खण्डोऽस्य । वा ङीप् ।

कृष्णमुद्ग पु० कर्म्म० । (कालमुग) मुद्गभेदे ।

कृष्णरुह स्त्री० कृष्णः सन् रोहति रुह-क । जतुकालतायाम्

कृष्णलवण न० कर्म्म० । सौवर्च्चलवणे । (कालालोण) ।

कृष्णलक पु० कृष्णं वर्णं लाति गृह्णाति ला-क संज्ञायां कन् । गुञ्जाफले तस्यार्द्धकृष्णत्वात्तथात्वम् 'पञ्चकृष्णलकोमाष' इति मनुः

कृष्णला स्त्री० कृष्णं वर्णमर्द्धफले लाति ला-क टाप् । गुञ्जायाम्

कृष्णलौह न० कर्म्म० । अयस्कान्ते ।

कृष्णलोहित पु० कृष्णः सन् लोहितः वर्णो वर्णेनेति समा० । रक्तकृष्णमिश्रितवर्णे । तद्वति त्रि० ।

कृष्णवक्त्र पु० कृष्णं वक्त्रमस्य । वानरे ।

कृष्णवर्ण पु० कृष्णो वर्णोऽस्य । राहौ यमे । कृष्णः अशुद्धो वर्णः । शूद्रे । ब० । कृष्णवर्णवति त्रि० ।

कृष्णवर्त्मन् पु० कृष्णं वर्त्म धूमप्रसाररूपगतिस्थानमस्य । वह्नौ, राहौ यमे, चित्रकवृक्षे च । कृष्णमपवित्रं वर्त्माचरणं यस्य । दुष्टकर्मकारके त्रि० ।

कृष्णवल्लिका स्त्री० कर्म्म० । जतुकालतायाम् ।

कृष्णवल्ली स्त्री० कर्म्म० । कृष्णतुलस्याम्, कर्कट्याञ्च ।

कृष्णबीज पु० कृष्णं बीजमस्य । रक्तशिग्रौ । कालिङ्गे न० ।

कृष्णवृन्त स्त्री० कृष्णं वृन्तमस्याः । पाटलावृक्षे माषपर्ण्याञ्च । संज्ञायां कन् कापि अत इत्वम् । गाम्भार्य्याम् ।

कृष्णशा(सा)र पु० कृष्णश्चासौ शारः (सारः) शवलश्च वर्णो वर्णेनेति स० । कालसारमृगे ।

कृष्णशालि पु० कर्म० (कालधान) धान्यभेदे ।

कृष्णशिम्बिका स्त्री० कर्म० । काकाण्डाम् ।

कृष्णशिग्रु पु० कर्म० । कृष्णशोभाञ्जने (कालसजना) ।

कृष्णशृङ्ग पु० कृष्णं शृङ्गमस्य । महिषे ।

कृष्णसर्षप पु० कर्म० । (राइ सर्षा) राजसर्षपे ।

कृष्णसार पु० कृष्णः सारोऽस्य । शिंशपावृक्षे (शिशु)

कृष्णस्कन्ध पु० कृष्णः स्कन्धोऽस्य । तमालवृक्षे ।

कृष्णागुरु न० कर्म० । कालागुरुणि, 'कृष्णं गुणाधिकं तत्तु लोहवत् वारि मज्जती'त्युक्तलक्षणे धूपकाष्ठे ।

कृष्णाजिन न० कर्म० । कृष्णशारमृगचर्म्मणि ।

कृष्णायस न० कर्म० टच् समा० । कृष्णलौहे अयस्कान्ते ।

कृष्णार्चिस् पु० कृष्णः कृष्णता अर्च्चिर्भ्यो यस्य । कृष्णताकारकशिखे वह्नौ ।

कृष्णार्जक पु० कर्म० । विषघ्ने (कालतुलसी) वनबर्बरे ।

कृष्णावास पु० कृष्णस्यावासोऽस्मिन् । अश्वत्थवृक्षे ।

कृष्णिका स्त्री० कृष्णेव संज्ञायां कन् । (राइ) राजसर्षपे ।

कृष्णेक्षु पु० कर्म० । (काजला) इक्षुभेदे ।

कृष्य स्त्री० कृष-अर्हार्थे क्यप् । कर्षणार्हायाम् भूमौ ।

कॄ विक्षेपे तुदा० पर० सक० सेट् । किरति अकारीत् । कीर्णः

कॄ हिंसने क्र्यादि० उभ० सक० सेट् । कृणाति अकारीत् ।

कॄ विज्ञाने चुरा० आत्म० सक० सेट् । कारयते अचीकरत ।

कॄत संशब्दे चु० उभ० सक० सेट् । कीर्त्तयति-ते अचकीर्त्तत्-त

कॢप्त त्रि० कॢप्-क्त । रचिते, नियते, 'कॢप्तेन सोपानपथेनेति रघुः ।

केकय पु० देशभेदे, तद्राजस्य अणो बहुषु लुक् । तद्देशराजभेदे च ब०व० । तद्योगात् जन्यजनकभावोपचारात् केकयी स्त्री० भरतमातरि । [व्रताच्चियुक्ते पुरुषे (टेरा)

केकर पु० के मूर्द्ध्नि कर्त्तुं शीलमस्य कृ-अच् अलुक् स० । निम्ना-

केका स्त्री० के मूर्द्ध्नि कायते कर्मणि ड अलुक् स० । मयूरवाण्याम्

केकावल पु० केका+अस्त्यर्थे वलच् । मयूरे ।

केकिन् पु० केका+अस्त्यर्थे इनि । मयूरे ।

केचन अव्य० किमः+पुंसि जसिरूपं ततश्चन । केचिदित्यर्थे एवं केचिदित्यप्यत्र । [केतत्-त ।

केत मन्त्रणे अद० चुरा० उभ० सक० सेट् । केतयति-ते अचि

केतक पु० कित-निवासे ण्वुल् । 'केतकः सूचिकापुष्पोजम्बुकः क्रकचच्छद' इत्युक्तलक्षणे वृक्षे । तत्पुष्पे न० । गौरादि० ङीष् । केतकीत्यप्यत्र ।

केतन न० कित-भावाधिकरणकर्म्मकरणेषु यथायथं ल्युट् । स्पृहे, निमन्त्रणे; केतौ, ध्वजे, चिह्ने, कृत्ये च ।

केतु पु० चाय-तुक्य देशः । रोगे, द्युतौ, पताकायाम्, चिह्ने, रिपौ च । राहोः शरीरात्मके उपग्रहे । तेषामुत्पातरूपता ज्योतिषे सिद्धा ब० । ब० ।

केतुमाल न० 'सुकेतनं केतुमालं प्रतीच्यां गन्धमादना' दित्युक्ते जम्बुद्वीपस्य नवखण्डान्तर्गते खण्डभेदे ।

केदार पु० के शिरसि दारोऽस्य । पर्व्वतभेदे, तत्स्थे शिवलिङ्गभेदे, भूमिप्रभेदे, आलवाले, क्षेत्रे च ।

केनिपात पु० के जले निपातोऽस्य अलुक् स० । अरित्रे नौकादेर्गतिनियामके (हाल) इति प्रसिद्धे काष्ठे । वा कपि तत्रैवार्थे

केन्दु पु० कुत्सित इन्दुः कोः कादेशः । तिन्दुकवृक्षे । संज्ञायां कन् (गाव) गालकवृक्षे ।

केमुक पु० के शिरसि अमयति रुजति अम-उक् अलुक् स० । (केन्द) इतिख्याते केन्दुवृक्षे । फलं केमुकवर्जितमिति स्मृतिः

केयूर पु० के बाहुशिरसि याति या-ऊरक् अलुक् स० । (बाजु) (ताड़) बाहुभूषणे ।

केरल पु० ब०व० । 'सुब्रह्मण्यं समारभ्य यावद्देशो जनार्द्दन! तावत् केरलदेशः स्यादित्युक्ते देशे । वैदिकयागानधिकारिणि-श्मश्रुधारिणि' कोलिसर्पा माहिषका दर्वाश्चोलाः सकेरलाः । सर्वे ते क्षत्रियास्तात । धर्मस्तेषां निराकृत इति हरिवंशोक्ते क्षत्रियभेदे च ।

केल चालने भ्वा० पर० सक० सेट् । केलति अकेलीत् । णिचि अचिकेलत् त । [स्त्री० वा ङीप् ।

केलि पु० स्त्री० केल-इन् । परीहासे, क्रीडायाञ्च । पृथिव्यां

केलिवृक्ष पु० केलेः क्रीडार्थं वृक्षः । केलिकदम्बवृक्षे ।

केलिसचिव पु० केलौ सचिवः सहायः नर्म्मसचिवे क्रीडाविषये मन्त्रिणि । [अचिकेवत् त ।

केव सेवने भ्वा० आत्म० सक० सेट् । केवते अकेविष्ट, णिचि

केवल त्रि० केव-कलच् के सरसि वलयति वल-अच् अलुक् स० । एके, कृत्स्ने च । निश्चिते, ज्ञानभेदे, शुद्धे च न० ।

केविका स्त्री० केव-ण्वुल् टाप् । कोङ्कणदेशप्रसिद्धे केवेर इति ख्याते पुष्पप्रधाने वृक्षे, भृङ्गारौ च ।

केश पु० क्लिश्यते क्लिश्नाति वा क्लिश-अच् ललोपश्च कस्य ईशोवा । वरुणे, ह्रीवेरे, दैत्यभेदे, विष्णौ, चिकुरे च मज्जवातुजातोपधातुविशेषोऽयं केशः । अस्य परवर्त्तिनः पाशादिशब्दाः केशभूयस्त्ववाचिनः । बालास्तु तत्पराः पाशो रचना भार उच्चयः । हस्तः पक्षः कलापश्च केशभूयस्त्ववाचकादित्युक्तेः ।

केशकीट पु० ६त० । यूकाख्ये केशकीटे । (उकुण) [मार्गे

केशपर्णी स्त्री० केश इव पर्णमस्याः जातित्वात् ङीप् । अपा-

केशपाशी स्त्री० केश+पाश-गौरा० ङीष् । शिखायाम् केशमध्यस्थचूड़ायाम् । [शमीवृक्षे ।

केशमथनी स्त्री० केशै र्बद्धा मथ्यतेऽसौ मथ ल्युट् ङीप् ।

केशमार्जक न० केशान् मार्ष्टि मृज-ण्वुल् । (कांकुइ चिरुणि) ख्याते केशप्रसाधिकायां कङ्कतिकायाम् ।

केशर पु० के जले शीर्य्यते शॄ-अप् । सिंहस्कान्धस्थायां जटायाम्, अश्वस्कान्धस्थकेशेषु. पुन्नागवृक्षे, वकुलवृक्षे, नीलकेशरवृक्षे सुरानामगन्धद्रव्ये च । हिङ्गुले न० किञ्जल्के पु०न०

केशरञ्जन पु० केशान् रञ्जयति रञ्ज-णिच् ल्यु । भृङ्गराजवृक्षे (भीमराज)

केशराज पु० केशा राजन्ते ऽनेन घञ् । भृङ्गराजे (भीमराज)

केश(स)रिन् पु० केश(स)राः सन्त्यस्य इनि । सिंहे अश्वे, पुन्नागवृक्षे नागकेशरवृक्षे, बीजपूरकवृक्षे हनुमत्पितरि वानरभेदे च

केशरूपा स्त्री० केशस्येव रूपमस्याः । वन्दाकवृक्षे (परगाछा)

केशव पु० केशौ ब्रह्मरुद्रौ सर्वेश्वरावपि अनुकम्प्यतया वाति वा-ड. केशं केशिनं असुरं आद्यच वाति हिनस्ति वा-क वा । विष्णौ । 'यस्मात् त्वयैष दुष्टात्मा हतः केशी जनार्द्दन ! तस्मात् केशवनाम्ना त्वं लोके ख्यातो भविष्यसीत्युक्तेः । 'अंशवो ये प्रकाशन्ते मम ते केशसंज्ञिताः सर्वज्ञाः केशवं तस्मात् मां प्राहुर्द्विजसत्तमा इत्युक्तेः सूर्य्यांशवति परमेश्वरे च । केश+प्रशस्त्ये व । प्रशस्तकेशवति त्रि० ।

केशवर्द्धिनी स्त्री० केशान् वर्द्धयति वृध-णिच्-णिनि । सहदेवीलतायाम् ।

केशवेश पु० केशस्य वेशः । कबरीबन्धने । [सहदेवीलतायाम् ।

केशारूढा स्त्री० केशा आरोहन्त्यनया रुह-घञर्थे क ।

केशिक त्रि० प्रशस्तः केशोऽस्त्यस्य ठन् । प्रशस्तकेशयुक्ते जने

केशिका स्त्री० केशिन इव कायति प्रकाशते कै-क । शतावरीवृक्षे । [वति । विष्णौ, दैत्यभेदे, सिंहे च पु० ।

केशिन् त्रि० प्रशस्ताः केशाः सन्त्यस्य केश+इनि । प्रशस्तकेश-

केशिनिसूदन पु० केशिनं निसूदयति हिनस्ति नि+सूद-णिच्-ल्युट् । कृष्णे केशिहादयोऽप्यत्र ।

केश्य न० केशाय हितं केश+यत् । कृष्णागुरुणि । भृङ्गराजे पु०

केसर न० के जले सरति सृ-अच् । हिङ्गौ, नागकेशरपुष्पे कासीसे, स्वर्णे च । नागकेशरवृक्षे, तुरङ्गसिंहयोः केशे, सिंहस्कन्धस्थजटायां पुन्नागवृक्षे, बकुलवृक्षे च पु० । किञ्जल्के पु०न० ।

कै शब्दे भ्वा० पर० अक० अनिट् । कायति अकासीत् ।

कैकयी स्त्री० केकयानां देशानां राजा तस्यापत्यम् अणि ङीप् । दशरथपत्न्यां भरतमातरि । [केकयदेशनृपे ।

कैकेय पु० केकय+राजनि+अञ् नि० अत एत्वं वृद्धिः ।

कैकेयी स्त्री० कैकेयस्यापत्यं स्त्री अण् । भरतमातरि दशरथपत्न्याम्

कैटभ पु० कीटवत् भाति भा-क स्वार्थे अण् । दैत्यभेदे ।

कैटभजित् पु० कैटभं जितवान् जि-भूते क्विप् तुक् च । विष्णौ । कैटभार्य्यादयोऽप्यत्र ।

कैटर्य्य पु० किट त्रासे घञ् कीटं राति रा-अतितिक्तत्वात् क स्वार्थे ष्यञ् । निम्बे, भूनिम्बे कट्फले, पूतिकरञ्जे मदनवृक्षे च ।

कैतव न० कितवस्य कर्म्म अण् । कपटतायाम् स्वार्थे अण् । द्यूते, वैदूर्य्यमणौ, धुस्तूरपुष्पादौ च । [क्षेत्रसमूहे न०

कैदार पु० केदारस्य क्षेत्रस्यायम् अण् । केदारजन्ये शालिधान्ये।

कैदार(रि)क न० केदार+समूहार्थे वुञ् ठञ् वा । क्षेत्रसमूहे

कैरव न० के जले रौति रु-अच् अलुक् स० केरवो हंसस्तस्य प्रियम् अण् । कुमुदे, शुक्लोत्पले, शत्रौ च ।

कैरविणी स्त्री० कैरव+इनि । कुमुदसमुदाये तद्युक्तलतायाञ्च ।

कैरवी स्त्री० कैरवाय हिता अण् । चन्द्रिकायाम् ।

कैरात पु० किरात इव शूरः इवार्थे अण् । बलवत्पुरुषे, किरातदेशे (पर्य्यन्तदेशे) भवः अण् । भूनिम्बे शम्बरचन्दने च न०

कैराल न० केरलदेशे भवम् अण् । विडङ्गे ।

कैलास पु० के जले लासो लसनं दीप्तिरस्य अलुक्स०. केलसः स्फटिकस्तस्येव शुभ्रः अण् केलीनां समूहः अण्-कैलं तेनास्यते ऽत्र आस घञ् वा । शिवकुवेरयोः स्थाने ।

कैलासपति पु० ६त० । शिवे । [(जेले) धीवरजातौ ।

कैवर्त्त पु० के जले वर्त्तते वृत-अच् अलुक् स० ततः स्वार्थे अण् ।

कैवर्त्तमुस्तक पु० कर्म० । जलस्थितमुस्तके (केशुर) ।

कैवल्य न० केवलस्य शुद्धस्य उपाधिरहितस्य भावः । मोक्षे ।

कैशिक न० केशानां समूहः ठक् । केशसमूहे । नाटकप्रसिद्धे वृत्तिभेदे स्त्री० ङीप् सा० ६ प० ।

कैशोर न० किशोरस्य भावः अञ् । 'पौगण्डं दशमावधि, कैशोरमापञ्चदशादि'त्युक्तायां किशोरावस्थायाम् ।

कैश्य न० केशानां समूहः ष्यञ् । केशसमूहे ।

कोक पु० कोकते कुक-आदाने अच् । चक्रवाके, वृके, ज्येष्ठ्याम् खर्ज्जुरीवृक्षे. दर्दुरे विष्णौ च ।

कोकनद पु० कोकान् चक्रवाकान् नदति नादयति अन्तर्भूतण्यर्थे नद-अच् । रक्तकुमुदे, रक्तपद्मे च । [तद्वति त्रि० ।

कोकनदच्छवि पु० कोकनदस्येव छविर्दीप्तिर्यस्य । रक्तवर्णे

कोकबन्धु पु० कोकयोश्चक्रवाकयोर्मेलनकारित्वात् बन्धुरिव । सूर्य्ये । [जातौ स्त्रियां टाप् ।

कोकिल पु० कुक-आदाने इलच् । स्वनामख्याते विहगभेदे

कोकिलाक्ष पु० कोकिलस्याक्षीव रक्तमक्षि पुष्पं यस्य । (तालमाखना) वृक्षभेदे, करवीरभेदे, इक्षुगन्धायाञ्च ।

कोकिलावास पु० ६त० । आम्रवृक्षे ।

कोकिलेक्षु पु० कोकिल इव कृष्ण इक्षुः । (काजला) इक्षुभेदे ।

कोङ्कण पु० कोमिति कणन्यत्र । "अथाभ्यङ्गं समारभ्य कोटिदेशस्य मध्यगो समुद्रप्रान्तदेशो हि कोङ्कणः परिकीर्त्तित" इत्युक्ते देशभेदे ।

कोच पु० कुच-अच् । देशभेदे, तद्देशस्थे 'तीवरस्यैव च पुत्रः मांसच्छेदसमुद्भवः । कोचजातिरिति ख्यात' इत्युक्ते जातिभेदे च ।

कोजागर पु० कोजागर्त्तीति वदयस्मिन् पु० । आश्विनपौर्णमास्याम् । 'निशीथे वरदा लक्ष्मीः कोजागर्त्तीतिवादिनी'ति ।

कोट पु० कुट-घञ् । कौटिल्ये, दुर्गे च (गड़) ।

कोटर पु०न० कोटं कौटिल्यं राति रा-क । वृक्षस्य गह्वरे ।

कोटवी स्त्री० कोटं वाति वा-क गौरा० ङीष् । नग्निकायां स्त्रियां दुर्गायाञ्च ।

कोटि स्त्री० कुट-इञ् । धनुषोऽग्रभागे वस्तुमात्रस्याग्रभागे, प्रकर्षे (पिड़िङ्गशाक) संशयस्यालम्बने, वादे निर्णयार्थं कृते पूर्वपक्षे, शतलक्षमितसंख्यायां, तत्संख्येये च । वा ङीप् कोटीत्यप्यत्र । [गोपकीटे ।

कोटिक पु० कोट्या बहुधा कायति प्रकाशते कै-क । इन्द्र

कोटिर पु० कोटिं राति रा-क । इन्द्रे, नकुले, इन्द्रगोपकीटे च

कोटिवर्षा स्त्री० कोटिभिरग्रैर्वर्षति मधु वृष-अण् । (पिड़िङ्ग) शाकभेदे ।

कोटि(टी)श पु० कोट्या अग्रेण श्यति शो-क । लोष्टभेदनेऽस्त्रे

कोटीर पु० कोटिमीरयति ईर-अण् । किरीटे, जटायाञ्च ।

कोट्ट पु० कुट्ट-घञ् नि० गुणः । दुर्गे(गड़) राजधानीभेदे च ।

कोट्टवी स्त्री० कोट्टं वाति वा-क गौरा० ङीष् । नग्नायां स्त्रियाम् लम्बकेश्याञ्च ।

कोट्टार पु० कुट्ट-आरक् पृ० । कूपे पुष्करिण्याः पाटके च ।

कोठ पु० कुठि-अच् नि० नलोपः । मण्डलाकारे कुष्ठरोगे ।

कोण पु० कुण-करणे घञ् कर्त्तरि अच् वा । येन चतुराकृतिना काष्ठेन वीणादयोवाद्यन्ते तस्मिन् वादनसाधने काष्ठे, गृहादीनामेकदेशे, अस्त्रौ, अस्त्राणामग्रभागे, लगुडे, मङ्गलग्रहे च । [मत्कुणे (उकुण) ।

कोणकुण पु० कोणे मलकैकदेशे कुणति शब्दति कुण-क ।

कोदण्ड न० कु-शब्दे विच् कोर्दण्डोऽस्य । धनुषि, भ्रूलतायां, देशभेदे च ।

कोद्रव पु० कु-विच् कोः द्रवति द्रु-अच् कर्म्म० (कोदो) धान्यभेदे

कोप पु० कुप-भावे घञ् । क्रोधे कामाप्राप्तिजे चित्तवृत्तिभेदे ।

कोपनक पु० कुप-युच् कोपनः स इव कायति कै-क । चोरनामकगन्धद्रव्ये ।

कोपना स्त्री० कुप-युच् टाप् । मत्तया कोपवत्यां स्त्रियाम् । कोपशीले त्रि० । [कोपशालिनि त्रि० ।

कोपिन् पु० अवश्यं कुप्यति णिनि । जलपारावते । अवश्य

कोमल न० कु-कलच् मुट् नि० गुणः । जले । मृदौ, अकठिने, मनोहरे च त्रि० । चीरिकायां स्त्री० टाप् ।

कोमलवल्कली स्त्री० कोमलं वल्कलं यस्याः । लवल्याम् ।

कोयष्टि पु० कं जलं यष्टिरिवास्य पृ० अत ओत्वम् । जलकुक्कुभे पक्षिणि । संज्ञायां कन् । (टिटिर) टिट्टिभपक्षिणि

कोरक पु०न० । कुर्य्यते कुर-वुन् । कलिकायाम्, मृणाले, कक्कोले च 'विकारकोरकायोति' माघः । अमरे पुंलिङ्गोक्तिः प्रायिकाभिप्रायेण ।

कोरङ्गी स्त्री० कुर-अङ्गच् ङीष् । सूक्ष्मैलायाम्, पिप्पल्याञ्च

कोरदूष पु० कोरं दूषयति दुष-णिच् अण् (कोदो) धान्यभेदे

कोल पु० कुल-संस्त्याने अच् । क्रोडे-शनिग्रहे, शूकरे, उडुपे (डोङ्गा), भुजान्तरे, भेलके, चित्रायाम् (चिता),अस्त्रभेदे, टङ्कद्वयमाने, जातिभेदे, देशभेदे च । चव्ये, मरिचे, तोलकमाने, वदरफले च न० ।

कोलक पु० कुल-ण्वुल् । अङ्कोठवृक्षे,बहुवारवृक्षे (कांकला) च । गन्धद्रव्यभेदे, मरिचे, कक्कोले च न० ।

कोलकन्द पु० कोलमिव कन्दोऽस्य । महाकन्दभेदे ।

कोलदल न० कोलं वदरीफलमिव दलमस्य । नखीनामगन्धद्रव्ये

कोलपुच्छ पु० कोलस्य शूकरस्येव पुच्छोऽस्य । कङ्कपक्षिणि

कोलमूल न० कोलस्य वदर्य्या इव मूलम् । पिप्पलीमूले ।

कोलम्बक पु० कुल-अम्बच् संज्ञायां कन् । तन्त्रीभिन्ने अलाबू प्रभृतिसमुदाये वीणायाः काये । [प्पल्याम् ।

कोलवल्ली स्त्री० कोलइव वल्ली तत्तुल्यरोमवत्त्वात् । गजपि-

कोलशिम्बि स्त्री० कोलपादाकारा शिम्बिरस्याः । 'आलकशीति ख्यातायां शूकरपादिकायां लतायाम् ।

कोला स्त्री० कुल-अच् टाप् । पिप्पल्याम्, चव्यभेषजे, कोलिवृक्षे, देशभेदे च ।

कोलाविध्वंसिन् त्रि० कोलां विध्वंसितं वस्त्रं शीलमस्य विपूर्वेण धातोरन्यार्थपरत्वम् । पर्वतवासिनि स्त्रेच्छभेदे, 'एवं पालयतस्तस्य म्लेच्छाः पर्वतवासिनः । कोलाविध्वंसिनः प्राप्ता इति देवीभागवतम् । कोलाविध्वंसिनस्तथेति देवीमाहात्म्यम् । कोलाशब्दः कोलाहलवाचकस्तथा च कोलाहलेनैव राज्यविध्वंसं कुर्व्वन्ति ये । तेषु ।

कोलाहल पु० कुल-घञ् तमाहलति अण् । बहुविधे दूरगामिन्यव्यक्ते शब्दे ।

कोलि पु० स्त्री० कुल-इन् । वदर्य्याम् स्त्रीत्वपक्षे वा ङीप् ।

कोविद पु० कुङ्-शब्दे-विच् कोर्वेदस्तं वेत्ति विद-क । पण्डिते विदुषि ।

कोविदार पु० कुं भूमिं विदृणाति-वि+दृ-अण्। रक्तकाञ्च-
नारे (रक्तकाञ्चन) ।

कोश(ष) पु० कुश(ष) घञ् । पानपात्रे, कुड्मले, खड्गपिधाने,
(खाप) कृताकृतयोः स्वर्णरूप्ययोः, अर्थसञ्चये, पेश्याम्
अण्डकोषे, शब्दादिसंग्रहे, योनौ, शिम्बायाम्, गुप्तगेहे,
हिरण्यादिस्थापनगृहे, मञ्जूषायाम्, आच्छादके, पनसादि
फलस्यान्तःस्थावयवभेदे च (कोया) । [टाप् ।

कोशफल न० कोशे फलमस्य। कक्कोले, त्रपुष्याम् (शशा) स्त्री०

कोशल पु०स्त्री० कुश-कलच् नि०गुणः । अयोध्यापुरे वा टाप्

कोशलात्मजा स्त्री० कोशलानां राजा तद्राजस्य लुक् (दृत०।
रामचन्द्रस्य मातरि । [ठन् । उत्कोचे (घुष)

कोश(ष)लिक न० कोशं(षं) धनसञ्चयं लाति ला-क ततः भावे

कोशाङ्ग पु०न० कोशाकारमङ्गमस्य । वङ्कमूले वृक्षभेदे ।

कोशा(षा)तकी स्त्री०कोश(ष)मतति ण्वुल् गौरा०ङीष्।(झिङ्गा)
पटोल्यां तत्फलेऽपि हरीतक्यादित्वात् स्त्रीत्वम् ।

कोशिला स्त्री० कोश+अस्त्यर्थे पिच्छादित्वाद् इलच् । शुद्र-
पर्ण्याम् । [धान्याद्यग्रभागे च (शुङ्गा)

कोशी(षी) स्त्री० कुश (कुष) अच् गौरा० । चर्म्मपादुकायाम्

कोष पु० कोशवत् ।

कोषचञ्चु पु०कोषाकारा चञ्चुर्यस्य । सारसपक्षिणि ।

कोषवृद्धि स्त्री० कोषस्य धनसञ्चयस्य वृद्धिः । धनवृद्धौ । कोष-
स्याण्डस्य वृद्धिर्यस्मिन् । रोगभेदे पु० ।

कोषशायिका स्त्री० कोषे शेते शी-ण्वुल् । छुरिकायाम् ।

कोषिन् पु० कोष+इनि । आम्रवृक्षे ।

कोष्ठ पु० कुष-थन् । गृहमध्ये, उदरमध्ये, धान्यादिस्थापने
कुसूले च (कुटी) कात्मीये त्रि० । [त्रि०

कोष्ण न० ईषदुष्णम् कोः कादेशः । ईषदुष्णस्पर्शे । तद्वति

कोसल पु०कौ पृथिव्यां सलति उत्कर्षं गच्छति अच् पृ०गुणः ।
सरयूतीरनिविष्टे देशे । अयोध्यायां स्त्री० । [भेदे च ।

कोहल पु०कौ हलति स्पर्द्धते अच् पृ०गुणः । वाद्यभेदे मद्य-

कौक्कुटिक पु० कुक्कुटीं मायां, पादपतनदेशञ्च पश्यति ठक् ।
दाम्भिके, कीटादिबधभीत्या पादक्षेपस्थानद्रष्टरि संन्यासिनि च

कौक्षेयक कुक्षौ इततं बद्धः ढकञ् । इततकुक्षिबद्धे खड्गे

कौट पु० कूटे अद्रिशृङ्गे भवः अञ् । कुटजे (कुरची) कुक्ष्यां
प्रायभवः । स्वतन्त्रे त्रि० ।

कौटज पु० कूटमेव कौटं तत्र जातः । कुटजे वृक्षे । [व्याधे

कौटतक्ष पु० कर्म्म० । स्वाधीनकर्म्मोपजीविनि । [जीविनि

कौटिक त्रि० कूटेन मृगबन्धनयन्त्रेण चरति ठक् । मांसविक्रय

कौडविक त्रि० कुडवः सम्भवति (स्वस्मिन् समावेशयति) तस्य
वापः वपनयोग्यं क्षेत्रम् वा ठक् । कुडवधान्यस्थापनयोग्ये,
पात्रे, तद्वपनयोग्ये क्षेत्रे च ।

कौणप पु० कुणपः शवः भक्ष्यत्वेन विद्यतेऽस्य अण् । राक्षसे ।

कौतुक न० कुतुक+प्रज्ञा दित्वात् स्वार्थे अण् । अपूर्वदर्शनौत्सुक्ये

कौतूहल न० कुतूहल+प्रज्ञादित्वात् स्वार्थेऽण् । कौतुके ।

कौद्रवीण त्रि० कोद्रवाणां भवनं क्षेत्रम् ख । (कोदो) धान्य-
भेदभवनयोग्ये क्षेत्रे । षधौ ।

कौन्ती स्त्री० कुन्तिषु देशेषु भवा अण् ङीप् । भक्तगन्धियो-

कौप त्रि० कूपे भवः अण् । 'भूमौ खातोऽल्पविस्तारो गम्भीरो
मण्डलाकृतिः । बद्धोऽबद्धः स कूपः स्यात्तदम्भः कौपमु-
च्यते' इत्युक्ते कूपोदके, स्त्रियां ङीप् न विरसाः कौपी-
रपः पास्यतीति साहि० ३प० ।

कौपीन न० कूपे पतनमर्हति अकार्य्यार्थे नि० । पापे, तद्वति
त्रि० । गोप्यत्वात् पुरुषलिङ्गमपि कौपीनम् तदाच्छादकत्वात् ।
मेखलानिबद्धे वस्त्रखण्डे च । 'कौपीनवन्तः खलु भाग्यवन्त'
इति पुराणम् ।

कौमार न० कुमारस्य भावः अञ् । 'जातः कुं पृथिवीं पद्भ्यां
मारयेत् स कुमारक' इत्युक्तलक्षणायां 'कौमारं पञ्चमा-
ब्दान्तमित्युक्तावस्थायां कौमारं यौवनं जरेति गीता ।

कौमारी स्त्री० कुमारस्य कार्त्तिकेयस्येयम् अण् । कार्त्तिकेय
शक्तौ, इतकुमारीशिफायाञ्च । अपूर्वपतिः कुमारी'
मुपपन्नेति कौमारापूर्व्ववचने इत्यण् । भार्य्यायाम् ।

कौमुद पु० 'कौ मोदन्ते जनायस्मिन् कौमुदस्तेन कीर्त्तित इत्युक्त
चिह्ने कार्त्तिकमासे ।

कौमुदी स्त्री० कुमुदानां हर्षहेतुरियम् अण् । ज्योत्स्नायां
तत्सम्पर्के हि कुमुदप्रकाशः कविकल्पितः । कौ मोदन्ते जना
यस्यान्नानाभावैः परस्परम् । हृष्टास्तुष्टाः सुखापन्नास्तेन सा
कौमुदी मता' इत्युक्तलक्षणायां कार्त्तिकपौर्णमास्याम् ।
आश्विनपौर्णमास्यामपि ।

कौमोदकी स्त्री० कोः पृथिव्याः पालकत्वात् मोदकः कुमो-
दको विष्णुः तस्येयम् अण् । विष्णुगदायाम् ।

कौरव पु० कुरोरयम् कच्छादित्वादण् । कुरुन्वपसन्ततौ धृत-
राष्ट्रात्मजेषु पाण्डवेषु च उभयोरपि कुरुवंशजातत्वात् ।

कौरव्य पु० कुरु-ण्य । कुरुवंशजे क्षत्रिये । बहुषु लुक् । कुरवः

कौल त्रि० कुले सत्कुले भवः अण् । सत्कुलीने । तन्त्रोक्ते कुला-
चाररते च । [सत्या भिक्षुक्याः पुत्रे । स्त्रियां ङीप् ।

कौलटिनेय पु०स्त्री० भिक्षुक्याः सत्या अपत्यम् ढक् इनादेशश्च ।

कौलटेय पु॰ स्त्री॰ कुलटायाः सत्याः असत्या वा अपत्यम् । ढक् । सत्याः असत्याश्च कुलटायाः पुत्रे । स्त्रियां ङीप् ।

कौलटेर पु॰स्त्री॰कुलटायाः असत्या अपत्यम् ढ्रक् । बन्धक्याः पुत्रे

कौलिक त्रि॰कुलाद् गतः ठक् । कुलपरम्परागते । कुलेनाचरितः ठक् । कुलाचारे । कौलं कुलधर्मं प्रवर्त्तयति ठक् । कुलधर्मप्रवर्त्तके तन्त्रोक्ते शिवे, मन्वादौ च ।

कौलीन न॰ कौ पृथिव्यां लीनं यस्मात् अलुक् स॰ । गुह्ये, परीवादे, दुष्कार्य्ये च । कुलीनस्य भावः कर्म वा । कुलीन कर्मणि, प्राणिभिर्द्यूते च ।

कौलेय त्रि॰ कुले+भवः ढक् । सत्कुलोत्पन्ने ।

कौलेयक पु॰ कुले भवः श्वा ढकञ् । कुलागते कुक्कुरे ।

कौवेरी स्त्री॰ कुवेरस्येयम् अण् । मातृभेदे, उत्तरदिशि च।

कौशल न॰ कुशलस्य भावः अण् । क्रियायां नैपुण्ये ।

कौशलिका स्त्री॰ कुशलस्य पृच्छा ठक् । कुशलप्रश्ने । कुशलाय स्वमङ्गलाय नीयते ठञ् । उपायने उपढौकने ।

कौशलेय पु॰ कौशल्यायाः अपत्यम् ढक् यलोपः । रामचन्द्रे

कौशल्या स्त्री॰ कुशलैव चातुर्वर्ण्यादित्वात् ष्यञ् । राममातरि

कौशाम्बी स्त्री॰ कुशाम्बेन निर्वृत्ता नगरी अण् । वत्सपत्तने

कौशिक पु॰ कुशिकस्य गोत्रापत्यम् ऋष्यण् । विश्वामित्रे मुनौ। कोशे भवः ठक् । नकुले, व्यालग्राहे, पेचके, इन्द्रे, गुग्गुलौ च । कोशेऽधिकृतः ठक् । कोषाध्यक्षे ।

कौशिकफल पु॰ कौशिकेन विश्वामित्रेण सृष्टं फलं यस्य । नारिकेले । [शत्रुत्वं लोकसिद्धम् ।

कौशिकाराति पु॰ ६त॰ । पेचकशत्रौ काके तस्य पेचक-

कौशिकी स्त्री॰ "शरीरकोशाद्यत्तस्याः पार्वत्याः निःसृताम्बिका । कौशिकीति समाख्यातेत्युक्तलक्षणायां दुर्गायाम् नदीभेदे 'कौशिकी चन्द्रभागा चे'ति स्मृतिः नाट्ये वृत्तिभेदे च

कौशेय त्रि॰ कोशादुत्थितम् ढक् । कृमिकोषादिजाते वस्त्रे ।

कौसल्या स्त्री॰ कोसलस्य राज्ञोऽपत्यं ष्यङ् । राममातरि पाणिनिसूत्रे दन्त्यसकारनिर्द्देशात् दन्त्यसकारस्थानयम् ।

कौसल्यायनि पु॰ कौसल्याया अपत्यं फिञ् । श्रीरामे ।

कौसुम्भ पु॰ कुसुम्भ+स्वार्थे अण्) अरण्यकुसुम्भे शाकभेदे च कुसुम्भेन रक्तम् अण् । कुसुम्भरागरञ्जिते वस्त्रादौ त्रि॰

कौसृतिक त्रि॰ कुसृत्या चरति ठक् । मायाकारके शाठ्ययुक्ते।

कौस्तुभ पु॰ कुं भूमिं स्तुभ्नाति कुस्तुभोजलधिः तत्र भवः अण् । विष्णोर्वक्षःस्थे 'कौस्तुभस्तु महातेजाः कोटिसूर्य्यसमप्रभ, इत्युक्तलक्षणे मणिभेदे ।

कौस्तुभवक्षस् ६ब॰ कौस्तुभो वक्षसि यस्य । विष्णौ ।

क्नथ वधे वा॰ चु॰ उभ॰ पक्षे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् घटादि । क्नथयति-ते क्नथति अचिक्नथत्-त अक्नथीत्-अक्नाथीत् ।

क्नस दीप्तौ कौटिल्ये च दिवा॰ पर॰ अक॰ सेट् घ॰ । क्नस्यति अक्नसीत्-अक्नासीत् क्नसयति-ते क्नसित्वा-क्नस्त्वा ।

क्नस दीप्तौ वा॰चु॰उभ॰ पक्षे भ्वा॰ क्नसयति-ते । क्नसति । अचिक्नसत्-त अक्नसीत्-अक्नासीत् । क्नसित्वा-क्नस्त्वा ।

क्नू शब्दकरणे क्र्यादि॰ उभ॰सक॰सेट् प्वादि॰ । क्नुनाति क्नुनीते अक्नावीत् अक्नविष्ट ।

क्नूय दुर्गन्धे आर्द्रीभावे शब्दे च भ्वा॰ आत्म॰ अक॰ सेट् । क्नूयते अक्नूयिष्ट । क्नोपयति ते । क्नूतः ।

क्मर कौटिल्ये भ्वा॰ पर॰ अक॰ सेट् । क्मरति अक्मारीत्]

क्रकच पु॰ क्र इति कचति शब्दायते कच-शब्दे अच् । ग्रन्थिलाख्ये वृक्षे । करपत्रे (करात) पु॰ न॰ । ज्योतिषोक्ते योगभेदे च ।

क्रकचच्छद पु॰ क्रकच इव छदो यस्य । केतकीवृक्षे ।

क्रकचपाद्(द) क्रकचमिव पादो यस्य वा अन्त्यलोपः । कृकलासे

क्रकचपृष्ठी स्त्री॰ क्रकच इव पृष्ठं यस्याः । (कइ) मत्स्यभेदे ।

क्रकण पु॰क्र इति कणति शब्दायते कण-अच् । (कयार) पक्षिणि

क्रकर पु॰ क्र इति शब्दं कर्त्तुं शीलमस्य ताच्छील्येऽच् (कयार) क्रकणे पक्षिणि ।

क्रतु पु॰ कृ-कतु । यूपसहिते, तद्रहिते वा यज्ञे, संकल्पे, 'यथाक्रतुरस्मिन् तथा प्रेत्य भवती'ति श्रुतिः । ब्रह्मणः कराज्जाते मरीच्याद्यन्तर्गते मुनिभेदे, वैश्वदेवभेदे, इन्द्रियेषु च ।

क्रतुदोषनुद् पु॰ क्रतूनामिन्द्रियाणां दोषं नुदति क्विप् । प्राणायामे "दह्यन्ते ध्मायमानानां धातूनाञ्च यथा मलाः । प्राणायामैस्तथा दोषाः प्रशम्यन्तीन्द्रियगं च इत्युक्तेस्तस्येन्द्रियदोषनाशकत्वम् ।

क्रतुद्विष् पु॰ क्रतुं द्वेष्टि द्विष-क्विप् । असुरे, नास्तिके च ।

क्रतुध्वंसिन् पु॰ क्रतुं दक्षयज्ञं ध्वंसयति ध्वन्स-णिच्-णिनि । शिवे । [देवे ।

क्रतुभुज् पु॰ क्रतुं यज्ञे दत्तहविरादिकं भुङ्क्ते भुज-क्विप् ।

क्रतुराज पु॰ क्रतूनां राजा टच्समा॰ । राजसूययज्ञे ।

क्रथ बधे भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् घटा॰। क्रथति अक्रथीत्-अक्राथीत् । क्रथयति-ते । [थत्-त ।

क्रथ प्रतिहर्षे चु॰ उभय॰ सक॰ सेट् क्राथयति-ते अचिक्र-

क्रथन न॰ क्रथ बधे ल्युट् । मारणे छेदने च राज योद्धांसकूट क्रथनपटुरिति प्रबोधचन्द्रोदयः । संज्ञायां कन् उष्ट्रे ।

क्रद रोदने वैकल्ये अक॰ आह्वाने सक॰ भ्वा॰ पर॰ सेट् ।

क्रन्दति अक्रन्दीत् । [अक्रदिष्ट क्रदयति ।

क्रद वैकल्ये भ्वा० आत्म० अक० सेट् घटादि० । क्रदते

क्रन्द निरन्तरशब्दकरणे चुरा० अक० उभ० सेट् । प्रायेणाङ्-पूर्व्वः आक्रन्दयति ते आचक्रन्दत् त ।

क्रन्दन न० क्रदि-भावे ल्युट् । शोकादिनाश्रुपातने । [क्रपयति

क्रप कृपायाम् भ्वा०अक०आत्म० सेट् घटादि । क्रपते अक्रपिष्ट

क्रम गतौ वा भ्वा० पक्षे दिवा० पर० सक० सेट् । क्रामति क्राम्यति अक्रमीत् क्रमित्वा क्रान्त्वा ।

क्रम पु० क्रम-घञ् । नियतपूर्व्वापरभावरूपे विधाने, अनुक्रमे, शक्तौ, आक्रमणे, पादे च ।

क्रमि पु० क्रम-इन् । कृमिपदार्थे ।

क्र(क्रि)मिघ्न पु० कृमिं हन्ति हन-क । विड़ङ्गे ।

क्रमिज क्रमेर्जायते जन-ड । अगुरुचन्दने । लाक्षायां स्त्री० ।

क्रमु पु० क्रम-उ । गुवाके (सुपारी) ।

क्रमुक पु० क्रम-उन् ततः संज्ञायां कन् । भद्रमुस्तके ब्रह्मदारुणि, गुवाके, पट्टिकालोध्रे च । [कन् । तत्रैवार्थे ।

क्रमेल पु० क्रामति क्रम-क्विप् एलति अच् कर्म० । उष्ट्रे । स्वार्थे

क्रय पु० क्री-भावे अच् । मूल्यदानेन द्रव्यग्रहणे ।

क्रयलेख्य न० ६त० "गृहं क्षेत्रादिकं क्रीत्वा तुल्यमूल्याक्षरान्वितम् । पत्रं कारयते यत्तु क्रयलेख्यं तदुच्यते" इत्युक्तलक्षणे क्रयसूचकपत्रे (कवाला) ।

क्रयविक्रयिक पु० क्रयविक्रयाभ्यां जीवति ठन् । वणिग्जने

क्रयिक प० क्रयेन जीवति ठन् । वणिग्जने ।

क्रय्य त्रि० क्रयाय क्रेतारः क्रीणीयुरितिबुद्ध्या प्रसारितम् क्री-यत् क्रय्यस्तदर्थे इति नि० । क्रयनिमित्तं हट्टे प्रसारिते द्रव्ये

क्रव्य न० क्लव-यत् रलयोरैकत्वात् । आममांसे ।

क्रव्याद् पु० क्रव्यमत्ति अद-क्विप् । राक्षसे, गृध्रादौ च ।

क्रव्याद पु० क्रव्यमत्ति अद-अण् । राक्षसे, सिंहे, श्येने, शवमांसभक्षकेऽग्नौ 'क्रव्यादोऽमृतभक्षणो' इत्यग्निनामभेदे श्रवणात्

क्रशिमन् पु० कृशस्य भावः इमनिच् । कृशत्वे ।

क्रान्त पु० क्रम-क्त । अश्वे । आक्रान्ते अतिक्रान्ते व्याप्ते संक्रान्ते च त्रि० । [अतीतद्रष्टरि ।

क्रान्तदर्शिन् त्रि० क्रान्तमतीतं पश्यति णिनि । पण्डिते

क्रान्ति स्त्री० क्रम-क्तिन् । आक्रमणे, गतौ, खगोलमध्यस्थसूर्य्यगत्यर्थं तिर्य्यग्गोलरेखायाञ्च 'अयनादयनं यावत् कक्षा तिर्य्यक् तथा परा । क्रान्तिसंज्ञा तया सूर्य्यः सदा पर्य्येति भासयन्नि'त्युक्तकक्षायामपि ।

क्रिमि पु० क्रम-इनि इत्वादेः । कृमिशब्दार्थे । [ङीप्

क्रिमिघ्न पु० क्रिमिं हन्ति हन-क । विड़ङ्गे । सोमराज्यां स्त्री०

क्रिया स्त्री० कृ-भावे श टाप् । आरम्भे, चेष्टायाम्, इन्द्रियव्यापारे, पाकादिशब्दप्रवृत्तिनिमित्ते फलव्यापाररूपे धात्वर्थे, निष्कृतौ, पूजायाम्, शिक्षायां, चिकित्सायां, करणे, गर्भाधानादिसंस्कारे, व्यवहारपादविशेषे च । 'सर्व्वेष्वर्थविवादेषु बलवत्युत्तरा क्रिये'ति स्मृतिः ।

क्रियापाद पु० कर्म० । व्यवहारे साक्षिलेख्यादिभिः प्रतिज्ञातार्थसाधनरूपे तृतीये पादे 'पूर्व्वपक्षः स्मृतः पूर्व्वो द्वितीयश्चोत्तरः स्मृतः । क्रियापादस्तृतीयः स्यादिति स्मृतिः ।

क्रियाफल न० ६त० । 'उत्पत्तिराप्तिर्विकृतिः संस्कृतिश्च चतुर्विधम् । क्रियाफलं प्राङ्कराचार्य्यैः' इत्युक्ते कर्मफले उत्पत्त्यादौ, यागादिजन्ये पुण्यापुण्यादौ च ।

क्रियायोग पु० योगार्थं क्रियमाणे देवाराधनादौ । 'यश्च वाह्यार्थसंयोगः क्रियायोगः स उच्यते । प्रधानं कारणं योगो मुक्तेर्हि निवरोत्तम ! । क्रियायोगस्तु यागस्य कारणं परमं मतमि'ति पुराणम् ।

क्रियासमभिहार पु० सम्+अभि+हृ-घञ् । ६त० । क्रियायाः पौनःपुन्ये । क्रियासमभिहारेण विराध्यन्तं क्षमेत क इति माघः । [क्रीणाति क्रीणीते अक्रैषीत् अक्रेष्ट ।

क्री क्रये (मूल्यदानेन द्रव्यग्रहणे) क्र्यादि० उभ० सक० अनिट् ।

क्रीड़ खेलने भ्वा० पर० अक० सेट् । क्रीडति अक्रीड़ीत् ।

क्रीड़न न० क्रीड़-ल्युट् । परीहासे, क्रीड़ायाञ्च ।

क्रीड़ा स्त्री० क्रीड-अ । परीहासे खेलने च ।

क्रीत पु० क्री-क्त । द्वादशपुत्रान्तर्गते 'क्रीणीयात् यस्त्वपत्यार्थं मातापित्रोर्यमन्तिकात् । स क्रीतकः सुतस्तस्ये'त्युक्ते पुत्रभेदे । कृतक्रये वस्तुमात्रे त्रि० ।

क्रीतानुशय पु० क्रीते अनुशयः दुष्टत्वादिना पश्चात्तापो यत्र । अष्टादशविवादेषु 'क्रीत्वा मूल्येन यः पण्यं क्रेता न बहु मन्यते । क्रीतानुशय इत्येतद्विवादपदमुच्यते' इत्युक्ते विवादभेदे ।

क्रुड बाल्ये दिवा० आ० अक० सेट् । क्रुध्यते । अक्रोडिष्ट ।

क्रुञ्च् पु० क्रुञ्च-क्विप् । (कोंच) बकभेदे । जातित्वे टाप् क्रुञ्चा ।

क्रुञ्च पु० क्रुञ्च कर्मणि घञ् । क्रौञ्चपर्व्वते । अच् टाप् । वीणाभेदे

क्रुध्(धा) स्त्री० क्रुध-सम्पदादित्वात् क्विप् वा टाप् । कामाप्राप्तिहेतुके चित्तवृत्तिभेदे कोपे ।

क्रुध कोपे दिवा० पर० अक० सोपसर्गः सक० अनिट् । क्रुध्यति भृत्यमभिक्रुध्यति अक्रुधत् । [स्त्रीत्

क्रुञ्च गतौ, वक्रणेऽल्पीभावे च सक० पर० सेट् । क्रुञ्चति अक्रु-

क्रुन्थ क्लेशे श्लेषे च क्र्या०पर० अक० सेट्। क्रुन्थति अक्रुन्थीत्

क्रुश रोदने आक्रोशे च सक० भ्वा० पर०अनिट्। क्रोशति अक्रुक्षत्। [आहूते त्रि०।

क्रुष्ट क्रुश-भावे क्त। रोदने, रवे च। आङ्+कर्म्मणि क्त।

क्रूर त्रि०कृत-रक् धातोः क्रू। कठिने,निर्दये,परद्रोहकारिणि, नृशंसे, उष्णे च। रक्तकरवीरे श्येनखगे, कङ्कपक्षिणि ज्योतिषोक्ते रविमङ्गलमन्दराहुकेतुरूपे ग्रहे, पूर्व्वात्रय-भरणीमघाख्ये नक्षत्रे च पु०।

क्रूरराविन् पु० क्रूरस्वरं रौति रु-णिनि। द्रोणकाके।

क्रेय त्रि० क्री-यत्। क्रेतव्ये वस्तुमात्रे।

क्रोड़ पु० न० क्रुड-घञ्। अङ्के (कोल)। राक्षसे शूकरे च पु०। अश्वानामुरसि भुजान्तरे च स्त्री० टाप्। वाराहीकन्दे पु०स्त्री०।

क्रोडाङ्घ्रि पु० क्रोड़े अङ्घ्रिर्यस्य। कच्छपे।

क्रोध पु० क्रुध-घञ्। परापकाराय चित्तवृत्तिभेदे, परानिष्टाभिलाषे, अनिष्टविषयद्वेषहेतुके चित्तवृत्तिभेदे च।

क्रोधज पु० क्रोधात् जायते जन-ड। मोहे 'क्रोधात् भवति संमोह' इति गीता। 'पैशुन्यं साहसं द्रोह ईर्ष्यासूया-र्थदूषणम्। वाग्दण्डजञ्च पारुष्यं क्रोधजोऽपि गणोऽष्टक' इत्युक्ते व्यसनभेदे च।

क्रोधन पु० क्रुध-ल्यु। कोपयुक्ते, कोपशीले, तन्त्रोक्तेषु अष्टसु भैरवेषु भैरवभेदे, षष्टिसंवत्सरमध्ये ज्योतिषोक्ते 'रोगो-मरणदुर्भिक्षं विरोधोवहुसङ्कुलः। क्रोधने विषमं सर्व्व-मित्युक्तफलके वत्सरभेदे च।

क्रोश पु० क्रुश-घञ्। रोदने आह्वाने च। अष्टसहस्रहस्त-माने (कोश) 'क्रोशः सहस्रद्वितयेन तेषा'मिति लीला-वती। मतान्तरे सहस्रहस्तमाने। [स्त्रियां क्रोष्ट्री।

क्रोष्टु पु० क्रोशति क्रुश-तुन्। शृगाले। स्वार्थे कन् अत्रैवार्थे।

क्रोष्टुकपुच्छिका स्त्री० क्रोष्टुकस्य पुच्छमिव पर्णान्यस्याः। (चाकुलिया) पृश्निपर्ण्याम्। [शृगाल्यां, लाङ्गल्याञ्च।

क्रोष्ट्री स्त्री०क्रुश-तुन् तृन्वत् ङीप्। भूमिकुष्माण्डे, विदार्य्यां,

क्रौञ्च पु० क्रुञ्च+स्वार्थे अण्। (कोँचवक) वकभेदे कुररपक्षिणि, दैत्यभेदे, दधिसमुद्रेणावृते द्वीपभेदे, पर्व्वतभेदे च।

क्रौञ्चदारक(ण) पु० क्रौञ्चं दैत्यं पर्व्वतं वा दारयति दृ-णिच् ण्वुल् युच् वा। कार्त्तिकेये स हि 'क्रौञ्चेक्रौञ्चो हतो दैत्यः क्रौञ्चाद्रौ हेमकन्दरे। स्कन्देन युद्धा सुचिरं चित्रमायी सुमायिना। स शैलस्तस्य दैत्यस्य ख्यातश्चित्रेण कर्म्मणा। केतुतामगमत्तस्य नाम्ना क्रौञ्चः स उच्यते इति पुराणम्।

क्रौञ्चादन न० क्रौञ्चानां वकभेदानामदनं भक्ष्यम्। मृणाले, (घेंचु) चिञ्चोटके, पिप्पल्याञ्च। पद्मवीजे स्त्री०।

क्लथ वधे वा चुरा०उभ०पक्षे भ्वा०पर०सक०सेट् घटादि०। क्लथयति ते क्लथति अचिक्लथत् अक्लाथीत् अक्लथीत्।

क्लद रोदने अक०आह्वाने सक०इदित्पर०भ्वा०सेट्। क्लन्दति अक्लन्दीत्। [अक्लदिष्ट क्लदयति ते।

क्लद वैकल्ये दि० आत्म० अक० सेट् घटादि०। क्लद्यते

क्लद रोदने भ्वा० उभ० इदित् अक० सेट्। क्लन्दति ते अक्लन्दीत् अक्लन्दिष्ट। [अचिक्लपत्-त।

क्लप अव्यक्तवाक्ये चुरा० उभ०अक० सेट् घटा०। क्लपयति-ते

क्लम ग्लानौ दिवा०पर०अक०सेट्। क्लाम्यति अक्लमीत्। क्लमि-त्वा-क्लान्त्वा। क्लान्तः। [मीत्। क्लमित्वा क्लमितः।

क्लम ग्लानौ भ्वा० पर० अक० सेट्। क्लामति अक्लमत् अक्ल-

क्लम पु० क्लम-घञ् अवृद्धिः। आयासे, श्रमे च। [क्लूत्वा।

क्लमथ पु० क्लम-अथच्। आयासे। [विष्ट-क्लवयति क्लवित्वा।

क्लव भये दिवा० आत्म०अक० सेट् घटादि०। क्लव्यते अक्ल-

क्लान्त त्रि० क्लम-क्त। श्रमार्त्ते। [अक्लेदीत्-अक्लैत्सीत्।

क्लिद आर्द्रीभावे दिवा०पर०अक० वेट्। क्लिद्यति। अक्लिदत्-

क्लिद रोदने इदित् भ्वा०उभ०अक०सेट्। क्लिन्दति अक्लिन्दीत्

क्लिन्न त्रि० क्लिद-क्त। आर्द्रे।

क्लिश उपतापे दि० आत्म० अक० सेट्। क्लिश्यते। अक्लेशिष्ट क्लिशित्वा। क्लिशितः-क्लिष्टः। [अक्लिक्षत्

क्लिश विघाते क्र्या० पर- सक० वेट्। क्लिश्नाति अक्लेशीत्-

क्लिशित त्रि०क्लिश-उपतापे क्त। क्लेशयुक्ते वा। इडभावे क्लिष्टोऽप्यत्र

क्लीतक न० क्लीव-क्विप् नि० वलोपः क्लीं तकति हसते अच् मधुके (यष्टिमधु)। [नील्यामोषधौ।

क्लीतकिका स्त्री० क्लीतकं क्रयोऽस्त्यस्याः ठन् लत्वम्।

क्लीब(व) मदे अप्रागल्भ्ये च भ्वा०आत्म०अक०सेट्। क्लीब(व)ते अक्लीबि(वि)ष्ट। [निरुत्साहे च।

क्लीव(ब) पु०क्लीब(व)-अच्। नपुंसके,विक्रमहीने,धर्म्मकत्यादौ,

क्लु गतौ भ्वा० आत्म० सक० सेट्। क्लवते अक्लविष्ट।

क्लेद पु० क्लिद-घञ्। पूतीभावे, चन्द्रे च।

क्लेश बधे उपतापे भ्वा०आत्म० सक० सेट्। क्लेशते अक्लेशिष्ट

क्लेश पु० क्लिश-घञ्। दुःखे, रोगादौ, योगशास्त्रोक्तेषु अवि-द्यास्मितादिषु पञ्चसु। [कौन्तेये'ति गीता।

क्लैव्य(ब्य) न० क्लीव(ब) भावे-ष्यञ्। निष्पौरुषत्वे 'मा क्लैव्यं गच्छ

क्लोमन् न० क्लुङ् गतौ मनिन्। 'अधस्तु दक्षिणे भागे हृद-यात् क्लोम तिष्ठति। जलवाहि शिरामूलं तृष्णास्थानं मतं

बुधै'रित्युक्ते बाह्लीकमध्ये स्थानभेदे । [नेति चातार्थं ।

क्व अव्य० किम्+अ कादेशः । कुत्रेत्यर्थे चिद्गनयोः । क्वचित् क्वच-

क्वण शब्दे भ्वा०पर०अक०सेट् । क्वणति अक्वाणीत् अक्वणीत्

क्वण पु० क्वण-अप् । वीणायाः शब्दे, ध्वनिमात्रे च ।

क्वथ निष्पचने भ्वा०पर०सक०सेट् । क्वथति अक्वथीत् । [च

क्वथित त्रि० क्वथ-क्त । अतिशयपक्वे व्यञ्जनादौ,दशमूलपाचनादौ

क्वाथ पु०क्वथ-घञ् । दुःखे, द्रव्यमात्रस्यातिशये पाके ।

क्वाथोद्भव न० क्वाथादुद्भवति अच् । तुत्थाञ्जने ।

क्वेल चालने गतौ च भ्वा०पर०सक०सेट् । क्वेलति अक्वेलीत् ।

क्वेलयति अचिक्वेलत् । [अचक्षञ्जत् त ।

क्षज कृच्छ्रजीवने इदित् चुरा० उभ० अक० सेट् । क्षञ्जयति ते

क्षज वधे भ्वा०आ०सक०सेट् घटा० । क्षजते अक्षजिष्ट । क्षजयति

क्षञ्ज गतौ दाने च भ्वा० आत्म० इदित् सक० सेट् । क्षञ्जते

[अक्षणिष्ट ।

अक्षञ्जिष्ट ।

क्षण वधे तना०उभ०सक०सेट् । क्षणोति क्षणुते । अक्षणीत्

क्षण पु० क्षणोति दुःखम् क्षण-अच् । उत्सवे, अवसरे,मध्ये,

दशपलपरिमिते काले, निमेषक्रियाचतुर्थभागे च ।

क्षणद पु० क्षणं यात्रिकादिसङ्केतमुत्सवं वा ददाति दा-क ।

गणके । जले न० । रात्रौ स्त्री० ।

क्षणप्रभा स्त्री० क्षणं व्याप्य प्रभा यस्याः । विद्युति ।

क्षणभङ्ग पु० क्षणात् भङ्गो यस्य । ऊर्णनाभे, सर्व्वेषां सावय-

वानां प्रतिक्षणमवयववैलक्षण्यापादकस्यावयवभङ्गस्य स्वी-

कारो यस्मिन् मते तादृशे बौद्धादीनां मते ।

क्षणभङ्गुर त्रि० क्षणात् भज्यते भन्ज-कर्म्मकर्त्तरि घुरच् ।

क्षणैकनाश्ये वस्तुमात्रे ।

क्षणिक त्रि० क्षणं व्याप्नोति ठन् । एकक्षणमात्रस्थायिनि

पदार्थे । येषां प्रथमक्षणे उत्पत्तिः द्वितीयक्षणे स्थितिस्तृ-

तीयक्षणे नाश इति ते क्षणिका यथा बुद्ध्यादय इति तार्कि-

काः । कार्य्यकरणसमर्थानां सत्पदार्थानामाद्यक्षणे उत्प-

त्तिर्द्वितीयक्षणे नाश इति बौद्धाः 'यत् तत्सत् क्षणिक'मित्युक्तेः

क्षत न० क्षण-भावे क्त । क्षवद्रक्तपूयादौ व्रणे । कर्म्मणि क्त ।

व्रणयुक्ते त्रि० ।

क्षतघ्न पु०क्षतं हन्ति हन-क । (कुकुररोधा) क्षुपभेदे । लाक्षायाञ्च

क्षतज न० क्षतात् जायते जन-ड । रुधिरे ।

क्षति स्त्री० क्षण-क्तिन् । हानौ, अपचये नाशे च ।

क्षत्तृ पु० क्षद-तृच् । शूद्रात् क्षत्रियायामुत्पन्ने सङ्कीर्णवर्णे,

प्रतीहारे, सारथौ, भुजिष्यापुत्रे, नियुक्ते, वेधसि च ।

क्षत्त्र पु० क्षण-क्विप् क्षत् ततस्त्रायते त्रै क । क्षत्रिये 'क्षतात्

किल त्रायत इत्युग्रः क्षत्रस्य शब्द इति रघुः ।

क्षत्त्रबन्धु पु० क्षत्रस्य बन्धुरेव तत्कर्म्मकर्तृत्वाभावात् न तत्-

कर्त्ता । क्षत्रकार्य्याक्षमे निन्द्ये क्षत्रिये ।

क्षत्त्रिय पु० क्षत्त्रस्यापत्यं घ । क्षत्त्रजाति राजन्ये 'क्षतजं सेवते

कर्म्म वेदाध्ययनसंयुतम् । दानादानवहिर्भूतः स वै

क्षत्रिय उच्यते इत्युक्ते वर्णभेदे ।

क्षद संवेषणे सौत्र०आत्म०सक०अनिट् । क्षदते अक्षत्त ।

क्षप क्षेपे अद०चुरा०उभ०सक०सेट् । क्षपयति ते अचक्षपत् त

क्षप सहने चुरा० इदित् उभ० सक० सेट् । क्षम्पयति ते

अचक्षम्पत् त ।

क्षप प्रेरणे चुरा०उभ०सक०सेट् । क्षपयति ते अचिक्षपत् त

क्षपणक पु० क्षपयति विषयरागं क्षप-युच् संज्ञायां कन् ।

बौद्धसंन्यासिनि । एकः क्षपणक ! शाकाहर्त्तेत्युद्भटः ।

क्षपा स्त्री० क्षपयति चेष्टाम् क्षै-णिच् पुक् च कच् । रात्रौ ।

क्षपाकर पु० क्षपायां रात्रौ करोदीधिति र्यस्य । चन्द्रे स हि

रात्रौ सूर्य्यतेजसा दीप्यते ।

क्षपाट पु० क्षपायामटति अट-अच् । राक्षसे 'ततः क्षपाटैः

[क्षान्तः ।

पृथुपिङ्गलाक्षैरिति भट्टिः ।

क्षम सहने भ्वादि०आत्म०सक०वेट् । क्षमते अक्षमिष्ट अक्षंस्त

क्षम सहने दिवा० पर०सक०सेट् शमादि० । क्षाम्यति 'कामं

क्षाम्यतु यः क्षमीति माघः । अक्षमीत् ।

क्षम न० क्षम-अच् । युक्ते । शक्ते, हिते, क्षमायति च त्रि०

क्षमता स्त्री० क्षम+तल् । योग्यतायां, शब्दनिष्ठे अर्थप्रकाशन

सामर्थ्ये च 'क्षमता च लिङ्ग'मिति मीमांसा ।

क्षमा स्त्री० क्षम-अङ् । तितिक्षायाम्, 'वाह्ये वाध्यात्मिके चैव

दुःखे चौत्पातिके क्वचित् । न कुप्यति न वा हन्ति सा-

क्षमा परिकीर्त्तिता,' 'आक्रुष्टोऽभिहतो वापि नाक्रोशेन्न

च हन्ति वा । अदुष्टैर्वाङ्मनःकायैस्तितिक्षोः सा क्षमा-

मतेति चोक्त लक्षणायाम् चित्तवृत्तौ, भूमौ च ।

क्षमिन् त्रि० क्षम-घिनुण् तच्छीलार्थे । क्षमावति । 'कामं क्षाम्य

तु यः क्षमीति माघः ।

क्षय पु० क्षि-अच् । नाशे, ह्रासे, अपचये, कासरोगभेदे च

गृहे, विरामे, हिंसायाम् ६० वर्षमध्ये 'देशभङ्गश्च दुर्भिक्षं

क्षये संक्षीयते प्रजा' इत्युक्तफलके वत्सरभेदे, रविसंक्रान्ति

द्वययुतशुक्लप्रतिपदादिके अमावास्यान्ते मासे 'द्विसंक्रान्त-

मासः क्षयः कार्त्तिकादौ' । 'सौराद्यदा चन्द्रमसो गरीयान्

मासो द्विसंक्रान्तिरसौ क्षयाख्य इत्युक्ते मासे च ।

क्षयथु पु० क्षि-अथु (कासरोगे) ।

क्षयनाशिनी स्त्री० क्षयं कासं नाशयति नश-णिच-णिनि । जीवन्तीवृक्षे । [स्मा० । कृष्णपक्षे ।

क्षयपक्ष पु० क्षयस्य (चन्द्रस्य क्षयार्थः) पक्षः अश्वघासादिवत्

क्षर संचलने भ्वा० पर०अक०सेट् । क्षरति अक्षारीत् ।

क्षर पु० क्षर-अच् । मेघे । 'कार्य्यकारणरूपन्तु नश्वरं क्षरमुच्यते' इत्युक्ते नश्वरे त्रि० । 'क्षरः सर्व्वाणि भूतानी'ति गीता । जले न० । [यति ते क्षलति अचिक्षलत् त अक्षालीत् ।

क्षल शोधने वा चु०उभ० पक्षे भ्वा०पर०सक० सेट् । क्षाल

क्षव पु० क्षु-अप् । क्षुते, (हांचि) राजिकाभेदे च ।

क्षवक पु० क्षव+संज्ञायां कन् । राजिकाभेदे, अपामार्गे च ।

क्षवथु पु० क्षु-अथुच् । क्षुते (हांचि) [हि क्षुतं जायते ।

क्षवपत्रा स्त्री० क्षवः पत्रेषु यस्याः । द्रोणपुष्प्याम् तत्पत्त्राघ्राणे

क्षात्त्र न० क्षत्त्रस्य कर्म्म भावो वा-अण् । 'शौर्य्यं तेजो धृतिर्दाक्ष्यं युद्धे चाप्यपलायनम् । दानमीश्वरभावश्च क्षात्त्रकर्म्म स्वभावज'मित्युक्ते क्षत्त्रियकर्म्मणि 'क्षात्त्रं द्विजत्वञ्च परस्परार्थमिति भट्टिः । [सामर्थ्ये तत्प्रतीकारपराङ्मुखे ।

क्षान्त त्रि० क्षम-क्त । सहिष्णौ केनचित्पीड़नेऽपि सति

क्षान्ति स्त्री० क्षम-क्तिन् । क्षमायाम् सामर्थ्ये सत्यप्यपकारिणोऽप्यपकाराचिकीर्षायाम् ।

क्षाम त्रि० क्षै-क्त तस्य म । क्षीणे, दुर्बले च ।

क्षार पु० क्षर-ण । (खार) इति ख्याते रसे, लवणे, क्षारजाते काचे, भस्मनि, गुड़े, धूर्त्ते च । टङ्कणे (सोहागा) यवक्षारे, विड्लवणे, सर्ज्जिकाक्षारे च न० । [पिटके च

क्षारक पु० क्षर-ण्वुल् । (जालि) नवकलिकावृन्दे पक्षिमत्स्यादि

क्षारदला स्त्री० क्षारो दलेष्वस्याः । क्षुद्रवास्तूकशाके ।

क्षारभूमि स्त्री० क्षारयुक्ता भूमिः । अम्बुधिसमीपस्थभूमौ किमाश्चर्य्यं क्षारभूमौ प्रागदा यमदूतिकेत्युद्भटः ।

क्षारमृत्तिका स्त्री० क्षारसंयुक्ता मृत्तिका । ऊषरस्थाने ।

क्षारित त्रि० क्षर-णिच्-क्त । अपवादग्रस्ते, व्याप्तदोषे, स्रावित च

क्षालित त्रि० चु० क्षल-क्त । निर्णिक्ते कृतप्रक्षालने च ।

क्षि क्षये भ्वा० पर० अक० अनिट् । क्षयति अक्षैषीत् ।

क्षि हिंसायां स्वा० पर० सक० अनिट् । क्षिणोति क्षिणुतः क्षिण्वः क्षिणुवः । अक्षैषीत् । [अक्षैषीत् ।

क्षि गतौ सक० निवासे अक० तुदा० पर० अनिट् । क्षियति

क्षि हिंसायां क्र्या० पर० सक० अनिट् । क्षिणाति अक्षैषीत् ।

क्षिण हिंसायां तना० उभ० सक० सेट् । क्षिणोति क्षिणुते अक्षेणीत् अक्षेणिष्ट ।

क्षिति स्त्री० क्षि-निवासे आधारे क्तिन् । भूमौ, भावे क्तिन् निवासे । क्षि-क्षये भावे-क्तिन् । क्षये, रोचनाख्यगन्धद्रव्ये च ।

क्षितिधर पु० क्षितिं धारयति धृ-णिच् अच् ह्रस्वः । पर्व्वते कूर्म्मवासुकिदिग्गजेषु च ।

क्षितिपति पु० ६त० । राजनि नृपतौ एवं क्षितीशादयोऽप्यत्र

क्षितिरुह पु० रोहति रुह-क ७त० । वृक्षे ।

क्षितिवर्द्धन पु० क्षितिं वर्द्धयति वृध-णिच् ल्यु । शवे 'करोमि क्षितिवर्द्धन'मिति भट्टिः । [अक्षिप्त ।

क्षिप प्रेरणे तुदा० उभ० सक० अनिट् । क्षिपति-ते अक्षैप्सीत्

क्षिप नोदने दिवा० पर० सक० अनिट् । क्षिप्यति अक्षैप्सीत् ।

क्षिपणि(णी) स्त्री० क्षिप-अनि वा ङीप् । नौकादण्डे (दाड) शस्त्रे, वड़िशे च ।

क्षिप्त त्रि० क्षिप-क्त । प्रेरिते, त्यक्ते, विकीर्णे अवज्ञाते, रागद्वेषादिवशाद्विषयासक्ते चित्ते, वायुरोगग्रस्ते च ।

क्षिप्र न० क्षिप-रक् । ज्योतिषोक्ते नक्षत्रभेदे शीघ्रे च तद्वति त्रि०

क्षिप्रकारिन् त्रि० क्षिप्रं करोति कृ-णिनि । (चालाक) शीघ्रक्रियाकारके ।

क्षिप्रपाकिन् पु० क्षिप्रं शीघ्रं पच्यते पिणुन् । (गन्धभादुलिया) द्रुमभेदे । शीघ्रपाकवति त्रि० ।

क्षिव निरसने भ्वा० पर० सक० सेट् । क्षेवति अक्षेवीत् ।

क्षिव निरसने दिवा० पर० सक० सेट् । क्षीव्यति अक्षेवीत् । क्षेवित्वा क्ष्यूत्वा । [अक्षेष्ट ।

क्षी हिंसायां भ्वा० उभ० सक० अनिट् । क्षयति-ते अक्षैषीत्

क्षीज अव्यक्तशब्दे भ्वा०पर०अक० सेट् । क्षीजति अक्षीजीत्

क्षीण त्रि० क्षि-क्त । दुर्बले, क्षामे च 'चतुर्दश्यष्टमे यामे क्षीणो भवति चन्द्रमा इति स्मृतिः ।

क्षीब(व) मदे भ्वा०आत्म०अक० सेट् क्षीब(व)ति अक्षीबी(वी)त्

क्षीब(व) त्रि० क्षीब(व)-क्त नि० । मत्ते । [जले च ।

क्षीर न० क्षी-सम्पादित्वात् क्विप् तामीरयति ईर-अण् । दुग्धे

क्षीरकण्ठ पु० क्षीरं कण्ठे यस्य । स्तनन्धये बालके । [क्षराङ्ग

क्षीरकन्द पु० क्षीरमिव कन्दोयस्य । क्षीरविदार्य्याम्, क्षीरव

क्षीरकाण्डक पु० क्षीरान्वितं काण्डं यस्य कप् । स्नुहीवृक्षे, अर्कवृक्षे च ।

क्षीरदल पु० क्षीरं दले यस्य । अर्कवृक्षे ।

क्षीरनाश पु० क्षीरं नाशयति नश-णिच्-अण् । साखोटवृक्षे (सेओड़ा) तत्पत्रादिनिर्यासयोगेन शीघ्रमेव दुग्धं दधिवत् घनीभवतीति तस्य दुग्धनाशकता ।

क्षीरपर्णी स्त्री० क्षीरं पर्णे यस्याः ङीप् । अर्कवृक्षे ।

क्षीरवल्ली स्त्री० क्षीरा क्षीरवती वल्ली । क्षीरविदार्य्याम्

स्वार्थे कन् अणोह्रस्वः क्षीरवल्लिका अत्रैवार्थे ।
क्षीरविकृति स्त्री० ६त० 'दध्नासह पयः पक्वं यत् स्यात् सा दधिकूर्चिकेत्युक्तायाम् । (क्षीरसा) दधिकूर्चिकायाम् ।
क्षीरवृक्ष पु० क्षीरप्रधानो वृक्षः । उदुम्बरे राजादन्याम् ।
क्षीरशर पु० क्षीरं शृणाति शृ-अच् । (छाना) आमिक्षायाम् ।
क्षीरशाक न० 'अपक्वमेव यन्नष्टं क्षीरशाकं हि तत् पयः' इत्युक्ते नष्टे दुग्धे राजादने च । भूकुष्माण्डे स्त्री० ।
क्षीरशुक्ल पु० क्षीरमिव शुक्लः । शृङ्गाटके (पानिफल)
क्षीरसार पु० क्षीरस्य सारः । नवनीते 'क्षीरसारमपनीये'त्युक्तः (छाना) आमिक्षायाञ्च । [(फेनी) शर्कराफेने ।
क्षीरहिण्डीर पु० ६त० । दुग्धफेने । क्षीरमिव हिण्डीरः
क्षीराब्धि पु० क्षीरस्य दुग्धरसस्याब्धिः । क्षीरसमुद्रे एवं क्षीरसागरादयोऽप्यत्र । [स्त्री० ।
क्षीराब्धिज पु० क्षीराब्धौ जायते जन-ड । चन्द्रे । लक्ष्म्यां
क्षीरावी स्त्री० क्षीरमवति अव-अण् ङीप् । दुग्धिकायाम् (दुधी)
क्षीरिका स्त्री० क्षीर+अस्त्यर्थे ठन् (क्षीरा) राजादन्याम् ।
क्षीरिणी स्त्री० क्षीर+अस्त्यर्थे इनि । तिक्तदुग्धायां पीतदुग्धायां च क्षीरलतायाम् ।
क्षीरिन् पु० क्षीर+इनि । स्नुह्याम् वटे, प्लक्षे, उदुम्बरे, अर्कवृक्षे, राजादने, सोमलतायाम्, स्थालीवृक्षे च ।
क्षीरिवृक्ष पु० कर्म० । क्षीरयुक्तेषु न्यग्रोधाश्वत्थोदुम्बरपारिशप्लक्षाख्येषु पञ्चसु वृक्षेषु ।
क्षीरोद पु० क्षीरमुदकमस्य उदकस्योदादेशः । क्षीरसमुद्रे ।
क्षु क्षुतौ अदा० पर० अक० सेट् । क्षौति अक्षावीत् चुक्षाव । क्षुतः । क्षुत्वा । क्षवथुः । [दुर्गम'मिति माघः ।
क्षुण्ण त्रि० क्षुद-क्त । अभ्यस्ते, विहते च 'अभीक्ष्णमक्षुण्णतयाति-
क्षुत् स्त्री० क्षु-संपदा० क्विप् तुक् च । (हांचि) क्षुते ।
क्षुत न० क्षु-क्त । नासातः वायुनिःसरणजे शब्दे । (हांचि)
क्षुद पेषणे रुधा० उभ० सक० सेट् । क्षुणत्ति क्षुन्ते । अक्षुदत् अक्षोदीत् अक्षोदिष्ट ।]मूलप्राहिणि च
क्षुद्र त्रि० क्षुद-रक् । नीचे, कृपणे, क्रूरे, दरिद्रे, अल्पे,
क्षुद्रकण्टकी स्त्री० क्षुद्रं कण्टकं यस्याः ङीप् । वृहत्याम् ।
क्षुद्रकण्टिका क्षुद्रं कण्टकं यस्याः टाप् अत इत्त्वम् । कण्टकारिकालतायाम् ।
क्षुद्रकम्बु पु० कर्म० । शम्बूके । [(घुङ्गुर)
क्षुद्रघण्टिका स्त्री० घण्टेव कन् घण्टिका कर्म० । किङ्किण्याम्
क्षुद्रजन्तु पु० कर्म० । 'क्षुद्रजन्तुरनस्थिः स्यादथवा क्षुद्रएव वा । शतं वा प्रसृतौ येषां केचिदा नकुलादपी'त्युक्ते स्वल्पे सत्त्वे ।

क्षुद्रजम्बू(म्बु) स्त्री० कर्म० । भूमिजम्ब्वाम् ।
क्षुद्रजीरक न० कर्म० । कणजीरके, सुगन्धे च ।
क्षुद्रधात्री स्त्री० कर्म० । कर्कटवृक्षे ।
क्षुद्रधान्य न० कर्म० । कङ्गुप्रभृतौ तृणधान्ये ।
क्षुद्रपत्रा स्त्री० क्षुद्रं पत्रं यस्याः टाप् । चाङ्गेर्यांञ्च (चुको पालङ्ग) । ङीप् । वचायाम् ।
क्षुद्रपनस पु० कर्म० । लकुचे (मांदार) ।
क्षुद्रफल पु० क्षुद्रं फलमस्य । जीवनवृक्षे । कण्टकार्य्याम् अग्निदमन्यां, भूमिजम्ब्वाञ्च स्त्री० टाप् ।
क्षुद्रभण्टाकी स्त्री० कर्म० । वृहत्याम् ।
क्षुद्रमुस्ता स्त्री० कर्म० । कसेरुकन्दे ।
क्षुद्रवार्त्ताकिनी स्त्री० कर्म० । कण्टकार्य्याम् ।
क्षुद्रवार्त्ताकी स्त्री० कर्म० । वृहत्याम् ।
क्षुद्रशङ्ख पु० कर्म० । शम्बूके । [त्रि०
क्षुद्रशीर्ष पु० क्षुद्रं शीर्षमस्य । मयूरशिखावृक्षे, स्वल्पशीर्षवति
क्षुद्रशुक्ति स्त्री० कर्म० । जलशुक्तिकायाम् । स्वार्थे कन् तत्रैवार्थे
क्षुद्रश्वास पु० कर्म० । स्वल्पकासरोगे ।
क्षुद्रसहा स्त्री० सह-अच् क्षुद्रस्य सहा ६त० । मुद्गपर्ण्यां मार्ज्जारगन्धायाञ्च ।
क्षुद्रसुवर्ण न० कर्म० । पित्तले । [ह्रस्वे टाप् । अत्रैवार्थे ।
क्षुद्रहिङ्गुली स्त्री० कर्म० । कण्टकार्य्याम् । स्वार्थे कन् अणो
क्षुद्रा स्त्री० क्षुद-रक् । वेश्यायाम्, कण्टकार्य्याम्, सरघायां, मक्षिकामात्रे, चाङ्गेर्य्याम्, हिंस्रायां, गवेधुकायाञ्च (गडगड़ेधान । [कायाम् ।
क्षुद्राग्निमन्थ पु० कर्म० (छोटगणिआरी) स्वल्पगणिकारि-
क्षुद्राम्लपनस पु० अम्लः अम्लरसः पनसः कर्म० । लकुचे (डेओ) (मान्दार) । [लङ्ग) स्वार्थे कन् तत्रैवार्थे ।
क्षुद्राम्ला स्त्री० अम्ला अम्लरसा कर्म० । चाङ्गेर्याम् (चुकोपा-
क्षुद्रेर्वारु पु० कर्म० । गोपालकर्कट्याम् ।
क्षुद्रोडुम्बरिका स्त्री० कर्म० । काकोडुम्बरिकायाम् ।
क्षुध बुभुक्षायां दिवा० पर० सक० अनिट् । क्षुध्यति अक्षुधत् ।
क्षुध्(धा) स्त्री० क्षुध-सम्पादित्वात् क्विप् वा टाप् । भोजनेच्छायाम्
क्षुप पु० क्षु-पक् । ह्रस्वशाखाशिफायुक्ते शाखोटादिद्रुमे, द्वारकापश्चिमदिक्स्थे पर्व्वतभेदे, राजन्यभेदे च ।
क्षुब्ध पु० क्षुभ-क्त नि० । मन्थनदण्डे । क्षुभिते त्रि० ।
क्षुभ सञ्चलने भ्वा० आत्म० सक० सेट् । क्षोभते अक्षुभत् अक्षोभिष्ट-क्षुब्धः । क्षुभितः । [अक्षोभीत् । क्षुभितः ।
क्षुभ अङ्गचालने वा दिवा० क्र्या० अक० सेट् । क्षुभ्यति क्षुभ्नाति

क्षुभित त्रि॰ क्षुभ-क्त । आलोडिते, व्याकुले, भीते च ।

क्षुमा स्त्री॰ क्षु-मक् । (मसिना) (तिसी) अतस्याम् ।

क्षुर विलेखने तुदा॰ पर॰ सक॰ सेट् । क्षुरति अक्षोरीत् ।

क्षुर पु॰ क्षुर-क क्षु-रक् वा । नापितास्त्रे पश्वादीनां शफे,(खुर) कोकिलाक्षे, गोक्षुरे, महापिण्डीतके, वाणे च ।

क्षुरक पु॰क्षुर-क्वुन् । गोक्षुरे,(गोखुरी) कोकिलाक्षे,तिलकद्रुमे च

क्षुर(रि)कर्म्मन् न॰क्षुरस्य,क्षुरिणो वा नापितस्य कर्म॰। क्षौरे नखकेशादिकर्त्तने 'क्षुर(रि)कर्म न कुर्व्वीत जन्ममासे च जन्मभे' इति स्मृतिः । [क्षुरभाण्डादयोऽप्यत्र ।

क्षुरधान न॰ क्षुरोधीयतेऽस्मिन् नापितास्त्राधारे (भांड़)

क्षुरधार पु॰ न॰रणां धारेव शरपत्रधारा यत्र। नरकभेदे ।

क्षुरपत्र पु॰ क्षुर इव पत्रमस्य । वाणे, क्षुरतुल्यपर्णयुक्ते शरवणादौ त्रि॰ ।

क्षुरपत्रिका पु॰ क्षुर इव पत्रं यस्याः । पालङ्कशाके ।

क्षु(खु)रप्र पु॰क्षुरः (खुरः)इव प्रणाति छिनत्ति प्र-क (खुरपी) इति ख्याते घासच्छेदनास्त्रे, तत्तुल्याग्रफलके शरे च ।

क्षुरमर्द्दिन् पु॰ क्षुरं मृद्नाति घर्षयति मृद-णिनि नापिते ।

क्षुरमुण्डिन् पु॰ क्षुरेण मुण्डयति मुण्ड-णिनि ३त॰। नापिते

क्षुराङ्ग पु॰ क्षुर इवाङ्गमस्य । गोक्षुरे (गोखुरी) ।

क्षुरिणी स्त्री॰ क्षुर+अस्त्यर्थे इनि ङीप् । वराहक्रान्तायाम् नापितभार्य्यायाञ्च ।

क्षुरिन् पु॰ क्षुर+इनि । नापिते, पशौ च ।

क्षु(खु)ल्ल त्रि॰ क्षुद(खु) क्विप् क्षुद्(खुत्) तां लाति ला-क । अल्पे, लघौ, कनिष्ठे च । [पामरे, अल्पे च ।

क्षुल्लक त्रि॰ क्षुधा लक्यते लक-आस्वादने घञर्थे क । नीचे,

क्षेत्र न॰ क्षि-ष्ट्रन् । देहे, अन्तःकरणे, इन्द्रिये, 'इन्द्रियाणि दशैकञ्च पञ्च चेन्द्रियगोचराः । इच्छा द्वेषः सुखं दुःखं संघातश्चेतना धृतिः । एतत् क्षेत्रमिति गीतोक्ते इन्द्रियादिसंघाते, शस्याद्युत्पत्तिस्थाने केदारे, सिद्धस्थाने, कलत्रे मेषादिराशिषु च।

क्षेत्रज पु॰ क्षेत्रे जायते जन-ड । 'यस्तल्पजः प्रमीतस्य क्लीवस्य व्याधितस्य वा । स्वधर्मेण नियुक्तायां स पुत्रः क्षेत्रजो मतः' इत्युक्ते द्वादशविध पुत्रमध्ये पुत्रभेदे। क्षेत्रजातमात्रे त्रि॰। गोलिकायाम् श्वेतकण्टकार्य्याञ्च स्त्री॰ ।

क्षेत्रज्ञ पु॰ क्षेत्रं देहमात्मत्वेन जानाति ज्ञा-क । 'क्षेत्राण्यानि शरीराणि तेषाञ्चैव यथासुखम् । आत्मानं वेत्ति संयोगादतः क्षेत्रज्ञ उच्यते' इत्युक्ते जीवात्मनि ।

क्षेत्रपति पु॰ ६त॰ । 'रुद्रं क्षेत्रपतिं प्राहुः केचिदग्निमथापरे । स्वतन्त्रएव वा कैश्चित् क्षेत्रस्य पतिरुच्यते' इत्युक्तेषु रुद्रादिषु, क्षेत्रस्वामिमात्रे च क्षेत्रपालादयोऽप्यत्र ।

क्षेत्ररुहा स्त्री॰ क्षेत्रे रोहति रुह-अच् । वालुकर्कट्याम् ।

क्षेत्राजीव पु॰ क्षेत्रं शस्योत्पादनभूमिराजीवो यस्य । कृषके

क्षेत्रिक त्रि॰ क्षेत्र+अस्त्यर्थे ठन्। क्षेत्रस्वामिनि ।

क्षेत्रिन् त्रि॰ क्षेत्र+अस्त्यर्थे इनि । क्षेत्रस्वामिनि ।

क्षेत्रिय पु॰ परक्षेत्रे देहान्तरे चिकित्स्यः परक्षेत्र+घ नि॰ । देहान्तरचिकित्सनीये असाध्ये रोगे, 'दण्डोऽयं क्षेत्रियो येन मय्यपाती'ति भट्टिः परक्षेत्रोत्पन्ने क्षेत्रजपुत्रादौ च क्षेत्रजातमात्रे त्रि॰। [विलम्बे, हेलायाञ्च ।

क्षेप पु॰ क्षिप-घञ् । विक्षेपे, निन्दायाम्, गर्वे, प्रेरणे, लङ्घने,

क्षेपक त्रि॰ क्षिप-ण्वुल् । क्षेपकर्त्तरि । घञ् स्वार्थे कन् । ग्रन्थादौ ग्रन्थकर्तृरत्येन क्षिप्तपाठे, गुच्छे च । लीलावती प्रसिद्धे कुट्टके संयोजनीये अङ्कविशेषे च ।

क्षेपण न॰ क्षिप-ल्युट् । प्रेरणे, यापने च 'आयुषः क्षेपणार्थञ्च दातव्यं स्त्रीधनं सदे'ति स्मृतिः ।

क्षेपणिका स्त्री॰ क्षिप्यते चाल्यतेऽनया क्षिप-करणे । नौका चालनदण्डे,(डाड़) जालभेदे च (क्षेपला) ।

क्षेपणीय क्षिप-अनीयर् । भिन्दिपालेऽस्त्रे, पाषाणादिके वा क्षेप्यास्त्रे च । क्षेप्यमात्रे त्रि॰ ।

क्षेपिष्ठ त्रि॰ अयमेषामतिशयेन क्षिप्रः इष्ठन् । अतिशीघ्र गामिनि, 'वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवते'ति श्रुतिः ।

क्षेम न॰ क्षि-मन् । चोरनामगन्धद्रव्ये । लब्धवस्तुनोरक्षणे पु॰ न॰। कुशले न॰। तद्वति त्रि॰। मुक्तौ न॰ ।

क्षेमफला स्त्री॰क्षेमाय फलान्यस्याः । उडुम्बरद्रुमे ।

क्षेव सेवने भ्वा॰ पर॰ सक॰ सेट् । क्षेवति अक्षेवीत् ।

क्षै क्षये भ्वा॰ पर॰ अक॰ अनिट् । क्षायति अक्षासीत् ।

क्षैत्र न॰ क्षेत्राणां समूहः भिक्षादित्वात् अ । क्षेत्रसमुदाये ।

क्षैरेय त्रि॰ क्षीरे संस्कृतः ढञ् । क्षीरसंस्कृते अन्नादौ । यवाग्वाम् स्त्री॰ ङीप् । [क्षौणिरप्यत्र

क्षोणि(णी) स्त्री॰ क्षु-नि वा ङीप् । धरायाम् । पृ॰नि॰

क्षोद पु॰ क्षुद-घञ् । रजसि, चूर्णे, पेषणे च ।

क्षोदक्षम त्रि॰ क्षोदं क्षमते अच् ।विचारसहे तत्त्वनिर्णयार्थं विचारणीये अप्रसक्तदूषणे वाक्ये । [क्षुद्रतरे ।

क्षोदिष्ठ त्रि॰ अयमेषामतिशयेन क्षुद्रः इष्ठन् क्षोदादेशः ।

क्षोभ पु॰ क्षुभ-घञ् । व्यर्थमितस्ततः सञ्चलने, चित्तस्य भयादिहेतुके स्वकार्य्यासामर्थ्ये च ।

क्षोभण पु॰ क्षोभयति क्षुभ-णिच्-ल्यु । कामवाणभेदे

साङ्ख्याद्युक्ते प्रकृतिप्रेरके पुरुषे, ईश्वरे च।

क्षौद्र न० क्षुद्राभिः सरघाभिर्निर्वृत्तम् अण्। 'मक्षिका कपिलाः सूक्ष्माः क्षुद्राख्यास्तत्कृतं मधु। मुनिभिः क्षौद्र'मित्युक्तमित्युक्ते मधुनि।

क्षौद्रज न० क्षौद्राज्जायते जन-ड। मधुजाते (मोम) सिक्थके

क्षौद्रधातु पु० कर्म०। माक्षिके मधुनि।

क्षौद्रप्रिय पु० क्षौद्रमिव प्रियः साहश्यात्। जलमधुकद्रुमे ६त०। मधुप्रिये त्रि०।

क्षौद्रेय न० क्षुद्राभिः कृतम् ढक्। सिक्थके। (मोम)

क्षौम पु० न० क्षुमाया अतस्याविकारः अण्। अतसी-वल्कलजाते वस्त्रे, दुकूले, शणजे वस्त्रे च। क्षु-मन् प्रज्ञादित्वादण् अट्टालिकायाम्। [न्यायाञ्च

क्षौमी स्त्री० क्षुमैव प्रज्ञाद्यण्। अतस्याम् क्षुमानिर्मितक-

क्षौर न० क्षुरेण निर्वृत्तम् अण्। क्षुरनिष्पाद्ये वपनादौ।

क्ष्णु तेजने अदा० पर०सक० सेट्। क्ष्णौति अक्ष्णावीत्।

क्ष्मा स्त्री० क्षमते भारं क्षम-अच् उपधालोपश्च। धरायाम्।

क्ष्माभृत् पु० क्ष्मां पृथिवीं बिभर्त्ति पालयति वा भृ-क्विप् तुक् च। नृपे, पर्व्वते च। भूभृदादयोऽप्यत्र।

क्ष्माय विधूनने भ्वा० आत्म०सक० सेट्। क्ष्मायते अक्ष्मायिष्ट

क्ष्मील निमेषे भ्वा० पर० अक० सेट्। क्ष्मीलति अक्ष्मीलीत्।

क्ष्विड स्नेहे भ्वा० आत्म०अक०सेट्। क्ष्वेडते अक्ष्विडत् अक्ष्वेडिष्ट

क्ष्विद मोहने स्नेहे अक० भ्वा० आत्म० सक० सेट्। क्ष्वेदते अक्ष्विदत् अक्ष्वेदिष्ट। [अक्ष्विदत्

क्ष्विद कूजने दिवा० पर० अक० सेट्। क्ष्विद्यति अक्ष्वेदीत्-

क्ष्विद कूजने भ्वा० पर० अक० सेट्। क्ष्वेदति अक्ष्वेदीत्।

क्ष्वेड पु० क्ष्विड-अच्। पीतघोषाद्रुमे, विषे, वर्णात्मके ध्वनौ च घोषातकीपुष्पे न०। दुरासदे, कुटिले च त्रि०। [शलाकायाञ्च।

क्ष्वेडा स्त्री० क्ष्विड-अच् टाप्। घोषातक्याम्, सिंहनादे वंश-

क्ष्वेडित न० क्ष्वेड-क्त। सिंहनादे।

क्ष्वेल संचालने, गतौ सक० क्रीडायाम् अक० भ्वा०पर० सेट्। क्ष्वेलति अक्ष्वेलीत् णिचि लुङि अचिक्ष्वेलत्।

क्ष्वेला स्त्री० क्ष्वेल-अ। क्रीडायाम्।

ख

ख पु० खर्व-ड। सूर्य्ये। इन्द्रिये, देहे, पुरे, शून्ये, अभ्रे, बिन्दौ, आकाशे, स्वर्गे, सुखे च न०।

खक्ख हासे भ्वा० पर० अक० सेट्। खक्खति अखक्खीत्

खग पु० खे आकाशे गच्छतीति गम-ड। सूर्य्ये, देवे, शरे, विहगे, वायौ, सूर्य्यचन्द्रादिषु ग्रहेषु च।

खगगति स्त्री० ६त०। 'डीनं प्रडीनमुड्डीनं संडीनं परिडीनकम्। विडीनमवडीनञ्चातिडीनं डीनडीनकम्। गतागतं प्रपतितं सम्पातः पक्षिणां गतिरित्युक्ते विहगगमने।

खगप पु० खगान् पाति पा-क। गरुडे खगपत्यादयोऽप्यत्र।

खगस्थान न० ६त०। द्रुमस्य कोटरे। [श्येनविहगे।

खगान्तक न० अन्तयति अन्तं करोति णिच्-ण्वुल् ६त०

खगोल पु० खं गोल इव। भूगोलोपरिस्थिते मण्डलाकारे आकाशे तत्र संस्थितिमानविशेषो ग्रहदभिधाने द्रष्टव्यः।

खच भूतौ उत्पत्तौ च क्र्या०पर०सक० सेट्। खच्नाति अखचीत्-अखाचीत्। [खचत् त।

खच बन्धने अद० चुरा० उभ० सक० सेट्। खचयति-ते अच-

खचर पु० खे आकाशे चरति चर-ट। राक्षसे स्त्रियां ङीप्। सूर्य्ये, वायौ, ग्रहे अश्वतरे च। आकाशगामिनि त्रि०।

खचित त्रि०खच-क्त। बद्धे, संयुक्ते च।

खज मन्थे भ्वा० पर० सक० सेट्। खजति अखाजीत्-अखजीत्

खञ्ज पङ्गुतायां भ्वा०इदित् पर०अक०सेट्। खञ्जति अखञ्जीत्

खज पु०स्त्री० खज-अच्। दर्व्याम् (हाता) मन्थदण्डे च।

खजाका स्त्री० खज-आक। दर्व्याम्। (हाता)

खज्योतिस् पु० खे आकाशे ज्योतिरस्य। खद्योते कीटे।

खञ्ज(क) पु० खजि गतिवैकल्ये अच् ण्वुल्। (खोँड़ा) पादविकले।

खञ्जखेट पु० खञ्ज इव खेटति अच्। खञ्जनविहगे।

खञ्जखेल पु० खञ्ज इव खेलति अच्। खञ्जनखगे। [स्वार्थे

खञ्जन पु० खञ्ज, ल्यु। खनामख्याते विहगे। स्वार्थे कन् तत्रै-

खञ्जरीट पु०खञ्ज इव ऋच्छति ऋ-गतौ कीटन्। खञ्जनविहगे

खट काङ्क्षे भ्वा०पर०सक०सेट्। खटति अखाटीत्-अखटीत्

खट पु० खट-अच्। अन्धकूपे कफे, टङ्के, तृणे लाङ्गले च।

खटिक पु० खट+ठन्। कुब्जपाणौ। (खड़ि) लेखनद्रव्ये स्त्री०। खटिका चिक्षोतीति नैषधम्। [खखण्डमा यस्तेन्दुखण्डः

खटिनी स्त्री०खट+इनि लेखनद्रव्ये (खडी)। न घतति कठिनो

खटी स्त्री० खट-अच् गौरा०ङीष्। (खडी) लेखनसाधनद्रव्ये

खट्ट वृतौ चुरा०उभ०सक०सेट्। खट्टयति ते अचखट्टत् त।

खट्वा स्त्री० खट-क्वन्। 'अष्टाभिः काष्ठखण्डैश्च कृता खट्वेति' कथ्यते इत्युक्तायां शय्यायाम्।

खट्वाका स्त्री० क्षुद्रा-खट्वा अल्पार्थे कन् अभाषितपुंस्कत्वात् वा अत इत्वम्। स्वल्पखट्वायाम्।

खट्वाङ्ग पु०राजभेदे। खट्वाया अङ्गमिव। नरपञ्जरे, ईशायुधविशेषे, पृष्ठवंशे च। ६त०खट्वाया अङ्गे न०। खट्वाङ्गधर-

धारक इति वटुकस्तोत्रम् । [वटुकभैरवे च ।

खट्वाङ्गभृत् पु० खट्वाङ्गं बिभर्त्ति भृ-क्विप् तुक् च । शिवे,

खट्वारूढ़ पु० खट्वा अम् आरुह-क्त नित्यस० । प्रमादवति । खट्वाश्रिते । त्रि० । [अखण्डिष्ट ।

खड मन्थने भञ्जने च भ्वा० आत्म० इदित् सक० सेट् । खण्डते

खड भेदे चुरा०उभ०सक०सेट् । खडयति ते अचीखडत् त ।

खड न० खड-अच् । तृणभेदे (खड) धानान्तरे, भेदे च पु०

खडक्की स्त्री० खडक् इत्यव्यक्तशब्दं करोति कृ-ड गौ० ङीष् । पक्षद्वारे (खिड़्कि) । [ख्याते लेखनद्रव्ये ।

खडी स्त्री० खडि अच् नि० नलोपः गौरा० ङीष् । स्वनाम

खड्ग पु० खडि-ग नि० नलोपः । गण्डकशृङ्गे तद्वति गण्डकपशौ च । (गाण्डार) चोरनामगन्धद्रव्ये, असौ च । लौहे न०

खड्गकोष पु० ६त० । चर्म्मादिमये असिपिधाने (खाप) वस्तुनि (ढाल) खड्गावरके च । [खड्गकोषे (खाप) च

खड्गपत्र पु० खड्गस्य पत्रमिवाच्छादकम् । (ढाल) खड्गावरके

खड्गपिधान न० खड्गः पिधीयतेऽनेन । (खाप) खड्गकोषे ।

खड्गिन् पु० खड्ग+अस्त्यर्थे इनि । गण्डारे । खड्गधारिजने त्रि०

खण्ड पु० खडि-घञ् । भेदे 'खण्डं खण्डं यशुर्घना' इति देवी-माहात्म्यम् । विड्लवणे, इक्षुविकारे (खांड) च न० । कर्म्मणि घञ् । एकदेशे पु०न० । [भेदे ।

खण्डकर्ण पु० खण्डइव कर्णः कन्दोयस्य । (शकरकन्द) आलु-

खण्डकालु पु० खण्डइव कायति कै-क कर्म्म० । (शकरन्द) आलुभेदे । [(कांडची)

खण्डधारा स्त्री० खण्डे एकदेशे धारा यस्याः । कर्त्तर्याम्

खण्डन न० खडि-ल्युट् । भञ्जने, भेदने, छेदने, निराकरणे च

खण्डपरशु पु० खण्डयति खण्डः परशुरस्य । शिवे, तच्छिष्ये जामदग्न्ये च । खण्डपर्शुरप्यत्र ।

खण्डिक पु० खण्ड+अस्त्यर्थे ठन् । कलाये, ऋषिभेदे, कक्षे च । क्रुद्धे त्रि० । खण्डिकोपाध्यायः शिष्याय चपेटं ददातीति भाष्यम्

खण्डित त्रि० खडि-क्त । भेदिते छिन्ने, द्विधाकृते च 'ज्ञातान्य सङ्गविकृतैः खण्डितेर्ष्याकषायितेत्युक्तचिह्नायां स्त्रियां स्त्री०

खण्डी स्त्री० खण्ड्यते गौरा० । वनमुद्गे ।

खण्डीर पु० अपकृष्टा खण्डो शुण्डादित्वात् र । पीतमुद्गे ।

खतमाल पु० खे तमाल इव । धूमे, मेघे च । [अखदीत् ।

खद स्थैर्य्ये अक०वधे सक०भ्वा०पर०सेट् । खदति अखादीत्-

खदिर पु० खद-किरच् । (खएर) द्रुमभेदे, इन्द्रे, चन्द्रे च ।

खदिरपत्रिका स्त्री० खदिरस्येव पत्रमस्याः ङीप् ततः संज्ञायां कन् कापि ह्रस्वः । अरिखदिरे लज्जालुलतायाञ्च । कनभावे खदिरपत्रीत्यप्यत्रैव । [विना खदिरसारेणेत्युद्भटः ।

खदिरसार पु० ६त० । खदिरद्रुमस्य निर्यासजे सारे (खएर)

खदिरिका स्त्री० खदिरः खदिरसोऽस्त्यस्याः ठन् । लाक्षायां तस्या हि खदिरतुल्यनिर्यासः ।

खदिरी स्त्री० खद-किरच् गौरा० ङीष् । लज्जालुलतायाम्, शाकभेदे, (हाथजोडा) लतायाञ्च । [भेदे

खदिरोपम न० खदिर उपमा यस्य । (कांटावावला) द्रुम-

खद्योत पु० खे द्योतते द्युत-अच् । सूर्य्ये, कीटभेदे च (जोनाकेपोका)

खधूप पु० खमाकाशं धूपयति धूप-अण् । (हाउइ) प्रभृतौ अग्निक्रीडने 'सुसुचुः खधूपानि'ति भट्टिः ।

खन विदारे भ्वा०उभ०सक०सेट् । खनति अखानीत्-अखनीत् अखनिष्ट खायात्-खन्यात् । [(कोड़ा) त्रि०

खनक पु० खन-वुन् । मूषिके, सन्धिचौरे च । भूमिदारके

खनि(नी) स्त्री० खन-इ वा ङीप् । धातुरत्नाद्युत्पत्तिस्थाने । आकरे भूविदारणे च ।

खनित्र न० खन-इत्र । (खोन्ता) अस्त्रभेदे ।

खपुर पु० खमिन्द्रियमाकाशं वा पिपर्त्ति पृ-क । गुवाकद्रुमे, (सुपारो) भद्रमुस्तके, व्याघ्रनखे च । ऊर्द्धगते पुरे, घटे च न० । अलसे त्रि० । [पर्य्याम् (पाना) ।

खमूली स्त्री० खे आकाशे भूमिमन्तरेणापि मूलमस्याः । वारि

खम्ब गतौ भ्वा०पर०सक०सेट् । खम्बति अखम्बीत् ।

खर पु० खं सुखविलमतिशयेनास्त्यस्य र खमिन्द्रियं राति-रा-क वा रलयोरेकत्वम् । गर्द्दभे, अश्वतरे राक्षसभेदे च 'चेरतुः खरदूषणावि'ति भट्टिः । कण्टकिवृक्षभेदे, कासे, कङ्कविहगे, कुररपक्षिणि, ६० संवत्सरमध्ये वत्सरभेदे रवेः पार्श्वचरे, तिग्मस्पर्शे च । तद्वति, कठिने च त्रि० 'खरविशदमभ्य-वहार्य्य'मिति भाष्यम् । देवताडवृक्षे स्त्री० टाप् ।

खरकाष्ठिका स्त्री० खरमुग्रं काष्ठं यस्याः । बलायामौषधौ

खरगन्धा स्त्री० खरोगन्धो यस्याः । नागबलायाम् । [रासे च

खरघातन पु० खरमुग्ररोगं घातयति हन-णिच्-ल्यु । नागकेशरे,

खरच्छद पु० खरः छदः पत्रमस्य । (उलुखड़) तृणभेदे ।

खरणस्(स) त्रि० खरा कठिना नासिकास्य नासिकाया नस वान्त्यलोपः । णत्वञ्च । कठिननासिके ।

खरत्वच् पु० खरा कठिना त्वक् यस्य । लज्जालुभेदे ।

खरदण्ड न० खरः पुष्पाद्यपेक्षया कठिनोदण्डोनालो यस्य । पद्मे

खरदला स्त्री० खरं दलं यस्याः । काष्ठोडुम्बरे ।

खरदूषण पु० खरमुग्रं दूषणमुन्मादकताहेतुदोषो यत्र । धस्तूरे (धुतरा) बहुदोषे त्रि० ।